

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**ANNESİ ÇALIŞAN 8-11 YAŞ ARASI ÇOCUKLARDA BENLİK
SAYGISI VE BAĞLANMA BİÇİMİNİN ARAŞTIRILMASI**

Hazırlayan
Elif AYDOĞAN

Danışman
Prof. Dr. Sermin KESEBİR

İstanbul, 2015

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	: 134102038
Öğrenci Adı Soyadı	: Elif Aydoğan
Anabilim Dalı	: Klinik Psikoloji
Tez Danışmanı	: Prof.Dr.Sermin Kesebir
Tezin Başlığı	: Annesi çalışan 8-11 yaş çocuklarda benlik saygısı ve bağlanma biçiminin araştırılması

TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi	: 15.12.2015	Saati	: 12:00
-----------------	--------------	-------	---------

Öğrenci Savunmaya : GELDI

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,

OY BIRLIGI OY ÇOKLUGU

- Yapılan savunma sınavında adayın başarılı bulunması sonucunda tez **KABUL** edilmiştir.
- Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin **DÜZELTİLMESİ** için ay **EK SÜRE** verilmesinin Enstitü Müdürlüğüne önerilmesi kararı alınmıştır. (en fazla 3 ay)
- Yapılan savunma sınavının sonucunda tezin **REDDEDİLMESİ** kararı alınmıştır.

Savunmada Tezin Başlığı : Değişmedi. Değişti.

Tezin Yeni Başlığı :

Öğrenci Savunmaya : GELMEDI

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,

OY BIRLIGI ile **REDDEDİLMİŞTİR.**

ile almıştır.

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Danışman Üye	Prof.Dr. Sermin Kesebir	
Üye	Yrd.Doç.Dr. Semra Bariboğlu	
Üye	Yrd.Doç.Dr. Gül Eryılmaz	

ANNESİ ÇALIŞAN 8-13 YAŞ ARASI ÇOCUKLARDA BENLİK SAYGISI VE BAĞLANMA BİÇİMİNİN ARAŞTIRILMASI

Elif AYDOĞAN

ÖZ

Bağlanma, doğumdan itibaren bireyin bir bakıcıya ki bu bakıcı öncelikli olarak anne olmakla birlikte güven dairesinde bağlanma ve sığınma ihtiyacı neticesinde sergilediği davranış biçimi olarak ifade edilmektedir. Bebeğin doğumdan itibaren ihtiyaçlarını karşılayan ve sığınma güdüsünün adresi olan anne ile kurulan bu bağın derecesini öncelikli olarak güven unsuru belirlemektedir. Bu güven unsurunun belirleyicisi ise bağlanılanın kendisine karşı sergiledikleri davranış biçimidir. Bu davranış biçimi aynı zamanda bireyin kendini algılaması noktasında da önem taşımaktadır. Öyle ki bireyin kendini değerlendirmesi özellikle yakın çevresinden kendisine karşı sergilenen davranışların muhtevasına göre şekillenmektedir. Dolayısıyla kişinin benlik saygısı olarak şekillenen bu değerlendirme mekanizmasının temelinde bireyin kendini başkalarının davranışlarını yorumlamak suretiyle yorumlaması yer almaktadır.

Araştırmada bağlanma ve benlik saygısı ilişkisi çerçevesinde ve çalışan-çalışmayan anne ayrımında 8-11 yaş aralığındaki çocukların bağlanma düzeylerinin benlik saygılarına etkisi araştırılmış, ilgili ayırmda cinsiyet, kardeş sayısı, anne eğitim düzeyi, annenin olmadığı zamanlarda kimin gözetiminde olduğu gibi değişkenlerin bağlanma benlik saygısı ilişkisinin etkileyicileri olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Benlik, Benlik Saygısı, Bağlanma, Bağlanma Kuramları.

**THE INVESTIGATION OF SELF-ESTEEM AND ATTACHMENT STYLE
ON THE CHILDREN HAVE WORKING MOTHER THEY BETWEEN 8-13
YEARS OLD**

Elif AYDOĞAN

ABSTRACT

Attachment, attaching with a caregiver that the individual from birth as safely to his mother and is expressed as a result of behavior exhibited in need of asylum. It meets the needs of babies from birth and address of the asylum motive established by mothers who are determined to see the extent of the priority elements of this trust. This is an element of trust when connecting to the behavior of the determinant of form against him. This behavior is of importance also in the individual's self-perception point. So that the individual's self-evaluation is particularly characterized by the content of behavior exhibited against him in the immediate vicinity. Therefore, on the basis of a person's self-esteem as the individual's self-evaluation mechanism formed by interpreting the behavior of others located in interpretation

In this study, attachment and self-esteem of the relationship framework and working-working mothers distinction at the level of attachment of children in the 8-11 age range we investigated the effect on self-esteem, gender related discrimination, number of siblings, maternal education level, when it is the mother who is the relation between self-esteem binding of the variable as in surveillanceIt was found to be effectors.

Keywords: Ego, Self-Esteem, Attachment, Attachment Theory.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, çalışan annelerin yaşadıkları zorlukları yaşayan bir çalışan anne olmakla birlikte, anne ile çocuk arasında kurulu olan bağın şekillendirilmesinin bu zorlukların çok daha ötesinde bir ehemmiyet taşıdığını belirgin bir biçimde öğrenmiş oldum. Gerek akademik olarak gerekse anne olarak bu çalışmanın faydasını hayatım boyunca göreceğim kanaatindeyim.

Zorlu ve meşakkatli bu süreçte en büyük desteği gördüğüm değerli tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Sermin KESEBİR'in yardımları tartışılmaz yol göstericim olmuştur. Tez sürecinde, sabrıyla, ilgisiyle, hoşgörüsü ve özverisiyle elini sırtımdan hiç çekmeyen, çalışmanın tamamlanmasında benden daha çok katkısı olan değerli hocama teşekkürü bir borç bilir ve sonsuz teşekkürlerimi arz ederim.

Ayrıca, bu süreçte sabır ile hoşgörü ile sonuca ulaşmama yardımcı olan desteklerini benden hiç esirgemeyen, yorulduğum yerde devam gücü veren eşim, hayat yoldaşım Bekir AYDOĞAN'a da bu vesile ile teşekkür ederim.

Ve bu noktada olmamın asıl mimarları olan sessiz kahramanlarım, baş tacım olan annem ve babamın hem bu süreçte hem de bu sürece ulaşmamda tartışılmaz ve paha biçilemez desteklerinin karşılığını ne yapsam ödeyemeyeceğimi bilmekteyim. Bir fırsat saydığım bu çalışmada onların emeklerini unutmadığımı ve unutmayacağımı belirtmek adına kendilerine de sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Elif AYDOĞAN

İstanbul, 2015

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLO LİSTESİ.....	vi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi.....	8
1.3. Sayıtlar	9
1.4. Sınırlılıklar	9
1.5. Tanımlar	9
1.6. Araştırmanın Hipotezi ve Alt Hipotezler	10

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Benlik Kavramı	11
2.2. Benlik Saygısı ve Benlik İlişkisi.....	18
2.3. Benlik Saygısını Etkileyen Unsurlar	27
2.4. Bağlanma ve Kavramsal Çerçevesi.....	31
2.5. Bağlanma Kuramları	32
2.6. Bağlanma Davranışının Gelişimi ve Sistematiği	36
2.6.1. Bağlanmanın Gelişimi.....	37
2.6.2. Bağlanma Sistematiği.....	37
2.6.3. İçsel Modeller.....	42

2.6.4. Koşullu Birincil ve İkincil Stratejiler	42
2.7. Bağlanma Kuramı ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	52
3.2. Evren ve Örneklem	52
3.3. Veri Toplama Araçları	53
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	53
3.3.3. Piers-Harris Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği.....	56
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	58
3.5. Bulgular.....	58
3.5.1. Demografik Bulgular	59
3.5.2. Anneye Bağlanmaya İlişkin Bulgular	63
3.5.3. Benlik Saygısına İlişkin Bulgular	
3.5.4. Bağlanma-Benlik Saygısı Regresyon Analizine İlişkin Bulgular	64
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA	84
EKLER.....	90

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Güvenilirlik Analizi.....	55
Tablo 2. Katılımcıların Annelerini Çalışma Durum İstatistikleri.....	60
Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı.....	60
Tablo 4. Katılımcılara İlişkin Yaş Dağılım Durumu.....	61
Tablo 5. Katılımcı Annelerinin Eğitim Düzeyleri Dağılımı.....	61
Tablo 6. Annelerin Meslek Dağılımı.....	61
Tablo 7. Annesi Çalışan Çocuklara Kimin Baktığına İlişkin Dağılım.....	62
Tablo 8. Katılımcıların Kardeş Durumları.....	62
Tablo 9. Bağlanma-Anne Çalışma Durumu T-Testi Grup İstatistikleri.....	63
Tablo 10. Benlik Saygısı- Anne Çalışma Durumu T-Testi Grup İstatistikleri.....	64
Tablo 11. Bağlanma-Benlik Saygısı Regresyon Analizi Model Özeti.....	64
Tablo 12. Bağlanma-Benlik Saygısı Regresyon Analizi ANOVA Tablosu.....	65
Tablo 13. Annesi Çalışan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti.....	65
Tablo 14. Annesi Çalışan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu.....	66
Tablo 15. Annesi Çalışmayan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti.....	66
Tablo 16. Annesi Çalışan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu.....	66
Tablo 17. Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Kızlarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti.....	67
Tablo 18: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Kızlarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu.....	67
Tablo 19: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Erkeklerde Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti.....	68
Tablo 20: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Erkeklerde Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu.....	68
Tablo 21: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak 10-11 Yaş Grupları İçin Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti.....	69

Tablo 22: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak 10-11 Yaş Grupları İçin Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu ..	69
Tablo 23: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak İlkokul Mezunu Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti	70
Tablo 24: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak İlkokul Mezunu Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Tablosu	70
Tablo 25: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak İlkokul Mezunu Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti	71
Tablo 26: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak İlkokul Mezunu Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVATablosu.....	71
Tablo 27: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Üniversite Mezunu Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti	73
Tablo 28: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Üniversite Mezunu Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVATablosu.....	73
Tablo 29: Memur Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti	73
Tablo 30: Memur Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVATablosu	74
Tablo 31: Esnaf Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu	74
Tablo 32: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Büyükanne veya Akraba Bakımında Olan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti	76
Tablo 33: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Büyükanne veya Akraba Bakımında Olan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu	76

Tablo 34: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Bakıcı Gözetiminde Olan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti	77
Tablo 35: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Bakıcı Gözetiminde Olan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu	77
Tablo 36: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Bakıcı Gözetiminde Olan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu	77
Tablo 37: Kardeşi Olmayan Katılımcılar İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti	78
Tablo 38: Kardeşi Olmayan Katılımcılar İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu	78
Tablo 39: Bir Kardeşe Sahip Öğrenciler İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti	79
Tablo 40: Bir Kardeşe Sahip Öğrenciler İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu	79
Tablo 41: İki Kardeşe Sahip Öğrenciler İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti	79
Tablo 42: İki Kardeşe Sahip Öğrenciler İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu	80
Tablo 43: Üç ve Üstü Sayıda Kardeşe Sahip Öğrenciler İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti	80
Tablo 44: Üç ve Üstü Sayıda Kardeşe Sahip Öğrenciler İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu	80

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı

Alan yazın incelendiğinde, bağlanmanın işlev ve etkileri bakımından en etkin sonuçlar ürettiği noktanın kişilik ve alt bileşenleri olduğu, bu alanlarda önemli boyutta şekillendirici bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın amacı da bağlanmanın benlik saygısı oluşumuna olan etkilerinin, seçilen örneklem üzerinden araştırılmasına yöneliktir. Bağlanma sürecinin doğumdan itibaren başladığı dikkate alınırsa bağlanmanın ailede başlayan bir süreç olduğu ve ailenin bağlanma ve benlik saygısı oluşumundaki önemi de kendi gösterecektir.

İçsel ve çevresel unsurlar etkisinde şekillenen insanın, kişilik bağlamında gelişmesinde ve şekillenmesinde şüphesiz ki en etken ailedir. Aile, insanın gereksinimlerini temin ettiği en doğal ilk yaşam alanıdır. Çeşitli disiplinlerde, farklı sınıflama kriterleri çerçevesinde ele alınan bireyin bulunduğu dönemlere göre değişiklik gösteren ihtiyaçlarının sağlıklı bir biçimde karşılanması da yine sağlıklı aile bağlarıyla ve sağlıklı mutlu bir aile ortamıyla mümkün olmaktadır. Bu şekilde sağlıklı ve mutlu bir aile ortamını, “başarılı aile” ifadesiyle tanımlanmaktadır (Humphreys, 1998).

Başarılı aile, tüm aile bireylerinin gelişim sürecinde destek buldukları ve yaşam boyu yanlarında olan bir aile ve pozitif duygular ifade eden bir ortam anlamını da taşımaktadır. Bunun aksi yönde ki ailenin ise başarısız aile olarak ifade edildiği ve bu türden ailelerde bireyin benlik duygusunun pozitif özellikleri içerir biçimde gelişemeyip zayıf kaldığı bağımlılık, negatif kişilik özellikleri ve güvensizlik duygularının öne çıktığı bir projeksiyon gözlenmektedir. Birey perspektifinde değerlendirildiğinde, aile bireylerinin yüksek özgüven sahibi olmaları ve her birinin yaşamda pozitif anlamda üretkenlik özelliği edinmeleri için gerekli ve en verimli ortamı sağlayacak ilişkileri, davranışları sergilemek ailenin var oluş amacı olarak yorumlanmalıdır. (İl, 2001: 141; Humphreys, 1998)

Sardoğan ve ark (2007), ebeveynlerine güvenli ve güvensiz bağlanma yaşıyan oniki yaş çocuklarının, anne babaları arasında yaşıyan evlilik çatışmalarını algılayış biçimlerini ve anne babası ayrılmış ve birlikte olan çocukların ebeveyne bağlanma düzeylerini karşılaştırdıkları araştırmada, ebeveyne güvensiz bağlanma tarzı geliştiren çocukların anne- babaları arasındaki evlilik çatışmalarını; diğer çocuklara göre daha tehdit edici olarak algıladıklarını, kendilerini daha çok suçlu bulduklarını ve çatışmaları sıklık ve yoğunluk açısından daha negatif biçimde değerlendirdiklerini bulmuşlardır. Araştırmada ayrıca; anne babaları ayrı yaşıyan ya da boşanmış olan çocukların ebeveyne bağlanma düzeylerinin, anne babaları evli olan çocuklara göre daha düşük olduğu ve güvensiz bağlanma geliştirdikleri saptanmıştır.

Aile, her bireyin doğumundan önce ve hatta doğumunun da yegâne sebebi olarak bireyin hayatında büyük bir öneme sahip olmakla birlikte, bireyin doğumdan sonraki yaşam sürecinde de önemini ve sosyalleşmeye etkisini devam ettiren bir yapıya sahiptir. Bunun yanı sıra bireyin kendine yeterlilik seviyesine ulaşmaya kadar gelişim sürecinde yönlendirici, şekillendirici ve koruyucu rollere de sahiptir. Bireyin, fizyolojik kültürel, ekonomik ve toplumsal yönlerinin yanı sıra ruhsal gelişimini, davranış biçimlerini yönlendirir ve şekillendirir. (Kılıç, 2007:1; Yavuzer, 1996) Bireyin toplumsal ve aynı zamanda ruhsal gelişiminin en önemli aktörü olan aile, beklenen rolleri ne denli sağlıklı bir biçimde yerine getirdiğiyle ilişkili olarak bireyin duygu durum bozukluklarına sahip olmasında da önemli bir etkiye sahip olmaktadır. (Hess ve Holloways, 1984; Kılıç, 2007: 1) Bu anlamda ebeveynlerin bireye yaklaşım biçimleri, bireyin ruhsal anlamda sağlıklı ya da sorunlu olmasında büyük oranda bir belirleyicilik taşıyacaktır.

Bu bağlamda Damarlı (2006), Ankara ilçesindeki çeşitli okullarda okuyan 572 ergenle ergenlerde bağlanma stilleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında, güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların saplantılı kaygılı ve kayıtsız katılımcılardan daha olumlu benlik imajına sahip olduklarını, Androjen bireylerin korkulu bağlanma düzeyleri belirsiz cinsiyet rolüne sahip bireylerden, saplantılı bağlanma düzeyleri erkeksi bireylerden daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Diğer taraftan aile, en önemli sosyalleşme çevresi olmak şeklinde bir role de sahiptir. Sosyalleşme sürecinde bireyi şekillendiren özelliği ile bireyin toplum içerisindeki tutunma ve etkinliğinin de mimarı olmaktadır. Bir heykel çamuru misali bireyin, sosyal yapı içerisindeki mevcut şekli onu şekillendiren heykeltıraş rolündeki aileye aittir. Bu da ailenin birey hayatındaki tartışılmaz önemine işaret eder.

Bu bağlamda aile, bireyin ilk sosyalleşme çevresi olmanın yanı sıra ilk sosyal veya toplumsal çevresi özelliği de taşımaktadır. Bu sebepten, diğer kişilik özellikleriyle birlikte benlik saygısının gelişiminde de büyük öneme sahiptir. Aile büyüklerinin yanı sıra özellikle ebeveynler, bireylerin yaşama ilişkin tutumlarının, değerlerinin, inançlarının gelişmesinde yani kişilikleri ile ilgili benlik oluşumlarında ilk referans grubudur. (Kurşun, 1998: 19)

Ailede özellikle anne, çocuğun zamanla kazandığı becerileri, ilgi ve beğeniyle çocuğa geri yansıtarak çocuğun doğru davranışları algılamasını sağlar. Bu davranış doğrultusunda çocuk olumlu ve gerçekçi bir benlik imajı oluşturma sürecinde anneyi kılavuz olarak belirleyecek ve doğru/yanlış ayrımını bu şekilde yapmaya başlayacaktır. Bebeklik/çocukluk döneminde annenin empatik tavrı paralelinde çocuğun benlik unsurlarının işlevleri yeniden şekillenerek kalıcı ruhsal yapı oluşacaktır. Bu sürecin sağlıklı bir biçimde seyretmesi, bireyin yetişkinlik dönemine dahi etki edecek, bireyde öz güven ve kendine saygı duyguları oluşup biçimlenecektir. (Kuyucu, 2007: 63; Türkçapar, 1995; Terbas, 2004)

Cooley, gelişim sürecinde çocukların kendileri için önem taşıyan kimselerin, onlar hakkındaki görüşlerini dikkate alarak davranışlarını şekillendirdiklerini ifade etmektedir. Bu bağlamda Mead ise “ayna benlik” tanımı ile bireyi için önemli olan kimselerin (anne, baba, kardeşler, arkadaşlar vs.) bireyi nasıl gördükleri ve birey hakkındaki kanaatlerinin, davranışları şekillendirmede büyük önem taşıdığını ifade etmektedir. Bunların yanı sıra, bireyin hayatında kilit noktada bulunan kimselerin benlik saygısının oluşumunda doğrudan etkili olduklarını ve biçimlendirdiklerini de belirtmektedir. Birey, önemsendiği kimselerin davranışlarını değerlendirmekte, bu değerlendirmeleri kendi iç dünyasında yorumlayarak kişilik ve davranış biçimlerini şekillendirmektedir. Böylelikle de önem arz eden kişilere yönelik tutumlar

oluşmakta; bu kimselere saygı duyuyor ve onları değerli buluyorsa kendine de saygı duymakta ve değerli bulmaktadır. (Koçak, 2008: 27; Bednar, Wells ve Peterson, 1991).

Sullivan ise insan ilişkilerinde en önemli şekillendiriciyi iletişim olarak ifade etmiş, bu noktada inceleme odağı bireyin değil de ilişki yapısının olması gerektiğini savunmuştur. Kişiliğin içsel algılardan ziyade dış ortamdan, kişiler arası iletişim kaynaklı uyaranlarla şekillendiği ve kişilik oluşumunun diğer insanlardan etkilendiğini dile getirmiştir. Bu bağlamda kişilik, bir ya da fazla kişi ile ilişki durumlarında ortaya çıkacak ve bunun için diğer insanların somut olarak mevcut bulunmaları gerekmeyecektir. (Kuyucu, 2007: 61-62)

Bu perspektiften değerlendirildiğinde ise kişiliğin önemli bir dinamiği olan benlik saygısı, bireyin ilk bağlanma unsuru anne ile olan bağından büyük oranda pay alacak ve bu bağ ile şekillenecektir. Anne ile olan bağlanmanın neticesinde birey hem benlik saygısını geliştirecek hem de kişilik olarak sağlıklı tabirine uygun bir yapı edinebilecektir (Koçak, 2008:28).

Bağlanmanın seviyesini belirleyici temel faktörün güven olduğu literatürde ortak kanıların en ön sıralardan yer almaktadır. Erikson, benlik saygısının sekiz ayrı psikososyal gelişim sürecinden bahsetmiş; benlik saygısının kökeninin il gelişim süreci olan güven ve güvensizlik aşamasına dayandırmış ve bu duygularla kazanılmış olan içsel kopukluk veya süreklilik duygularına bağlı olduğunu dile getirmiştir. Bu dönemde anne-çocuk arasındaki ilişkinin sürekliliği “temel güven duygusunun” özünü oluşturmaktadır. Bu duygu bir yandan çocuğun bulunduğu aile çevresinin güvenilirliğini çocuğa hissettirirken diğer yandan da bireyin kendi benliğine ilişkin değer ve özgüveni güçlendirecektir. Böylelikle birey, gördüğü değer paralelinde kendisinin ne derece değerli bir varlık olduğu kanaatini oluşturacaktır. (Dinç, 1992)

Bireyin başkalarından gördüğü değerın kişiliğe etkisini araştıran kuramcıların başında Rogers gelmektedir. Rogers, bebeklik ve çocukluk dönemindeki bireylerin başkaları tarafından değerlendirilme şeklinin, benlik gelişimi sürecinde olumlu ya da olumsuz olarak bir etki ürettiğini ifade etmektedir. Rogers’a göre, bireyler kendi

algularından oluşan farklı ve bireye özel kendi dünyası içerisinde yaşamaktadır. Bu, iç dünya tanımı bireyin diğer bireylerle etkileşmek ve hareketlerini yorumlamak/değerlendirmek için kullandığı algı haritası olarak ifade edilmektedir. Çocukluk döneminde, gelişimin seyrine dahil olan bu dünyanın parçalarından olan “ben” ve “ben olmayan” algıları giderek birbirinden ayrılmaya başlar ve benlik duygusunun gelişim seyrinde çocuk, doyurucu-destekleyici ya da engelleyici-tehdit edici şeklindeki algılarıyla deneyimlerini oluşturur ve bu deneyimler doğrultusunda olumlu-olumsuz ayırımına ulaşır. (Cevher ve Buluş, 2007: 54; Bednar vd., 1992).

Rosenberg (1967), bireyin tüm nesnelere karşı bir tutumu olduğu gibi kendi benliklerine karşı da bir tutuma sahip olduklarını belirtmektedir. Rosenberg (1979)’e göre kişi, kendini değerlendirirken olumlu bir bakış sergileyebiliyorsa benlik saygısı yükse, aksi durumda ise benlik saygısı düşük olmaktadır (Korkmaz, 1996: 3)

Psikoloji disiplini altındaki birçok kuramın ortak noktası, bireyin anne-baba ile kurduğu güçlü ilişkinin yetişkinliğe doğru olan yaşam seyrinde benlik saygısı için oldukça güçlü temeller oluşturmalarıdır. (Koçak, 2008: 27; Buri, 1991)

Bu ortak kabulden hareketle, bireyin ve doğal olarak bireyin oluşturduğu toplumun sağlıklı bir kişilik yapısının oluşmasını temeli, bireyin gerçek anlamda şekillendiği bebeklik ve çocukluk döneminde gördüğü saygıya ve hissettiği güven duygusuna doğrudan bağlıdır. Bu noktada bebeğin ve çocuğun anne ile olan bağlanma düzeyi, önemli bir belirleyicilik niteliğine sahiptir.

Bowlby (1958), tarafından ortaya atılmış olan “bağlanma kuramı” nda, yaşamın ilk yıllarında bebeğin bakıcı/anne ile kurduğu ilişkinin, benlik ve sonraki benlik evrelerinde sergilenen sosyal davranış biçimlerinin oluşmasında ve gelişmesinde büyük önem taşıdığı dile getirilmiştir. (Paterson ve Moran, 1988)

Bebek-anne ilişkisinde merkezi konuma sahip olan bağlanma, bebeklik sonrası süreçte de önemini ve merkeziliğini korumaktadır. Bowlby, yaşam boyu devam eden özerkliğin, destekleyici bağlanma ilişkisi sayesinde en uygun şekilde işleyeceğini savunmaktadır. (Bretherton, 1997)

Bağlanma neticesindeki “bağ”ın temel fonksiyonları; tehlike ya da sağlık sorunlarında bağlanılanın yanında olduğunu ve sürekliliğini hissetme, bu birliktelikten kaynaklı güvenlik, sığınma ve rahatlık duygusu, dış çevreye açıldığında geri dönebileceği güvenli liman gibi duygulardan ve hislerden oluşmaktadır. Bu hislerin kuvvet derecesi de kurulan bağın kuvvetini belirlemektedir. Bebeklik veya çocukluk döneminde kurulan bu bağ, yetişkinlik dönemindeki ilişkilerde ise iki yönlü akış sergileyen bir mahiyette kendini gösterebilecektir. Yalın bir ifadeyle, tarafların güçlülük özellikleri geçişkenlik göstereceği gibi rollerde de bir geçişkenlik söz konusu olmaktadır. (Güngör, 2000)

Toplumumuz için bu durum, kültürel bir öge olarak güçlü bir biçimde kendini göstermektedir. Ebeveynlerin anne babasını da kapsayan geniş aile yapısı, bu değişen rollere ilişkin belirgin bir örnek teşkil etmektedir. Bu kültürel yapının iç işleyişini ise çocukluk döneminde birey ile aile arasında kurulmuş olan bağın nitelikleri belirlemektedir. Güçlü bağlar neticesinde birey yetişkinlik döneminde bağlandığı kişi ile bağını aynı güçlülükte fakat gördüğü koruyucu kollayıcı rolü bu sefer kendi üstlenerek devam ettirmektedir.

Bu açıklamalardan hareketle, annenin çocukluk döneminde bireye karşı sergilediği tavırlar, gösterdiği tepkiler, çocuğun anneye karşı olan değişmez zihinsel kanaatlerini oluşturacak ve bu oluşan kanaatler yaşam boyu kişilik özellikleri olarak devam edecektir.

Bu noktada Sullivan, bireyin kişiliğinin ilişkilere bağlı olarak yani ilişkiler içerisinde geliştiğini ve ilişkilerin dışlanması ya da göz ardı edilmesi durumunda kişilik kavramından söz etmenin çok mantıklı olmadığını ifade etmektedir. (Kılıç, 2007: 38)

Bu perspektifte, bireyin sahip olduğu yakın ve doyurucu ilişkilerin birey açısından anlamı, yaşamsal tatmin ve mutluluğun en önemli kaynağı olmasıdır. Aksi türden ilişkilerin bireyde meydana getireceği sonuçlar, sosyal soyutlanma ve bağlı olarak sosyal dışlanma, negatif içerikli ilişkiler, psikolojik rahatsızlıklar ve yaşamsal tatminsizlik olacaktır. (Oral, 2006: 47)

Bu bağlamda Bowlby, bebeğin ilk bağlanma nesnesiyle arasındaki duygusal bağın düşün nitelikli olmasının bebek açısından psikolojik sorunların, (umutsuzluk, depresyon, öfke çıkışları, kayıtsızlık, gibi) ortaya çıkışında önemli etken olduğu görüşündedir. (Oral, 2006: 49)

Dolayısıyla, ilk bağlanma ilişkilerinin geliştiği ve hemen ardından diğer bağlanma figürlerine genellendiği aile ortamı, bu nedenlerle yakın ilişkilerin, bütün doyumların, gelişim olanaklarının kaynağı olduğu gibi, duygusal rahatsızlıkların, gerilim ve çatışmaların kaynağı da olabilmektedir. (Onur, 1997:77; Kılıç, 2007: 19)

Allen ve arkadaşlarına göre, ebeveynlerle kurulan doyurucu, sıcak ve yakın bir ilişki ilerleyen dönemlerde çocuğun akranlarıyla daha kaliteli ve sağlıklı ilişkiler kurması noktasında belirleyicilik içerdiği gibi akran ilişkilerinde doyum elde edilmesine de zemin hazırlamaktadır. Yaşantıda karşılaşılan olumsuzlukların neden olduğu güvensiz bağlanma ise çocuğun ilerleyen dönemlerde depresyon ile karşılaşması, davranış problemleri sergilemesi ve doyumsuzluk gibi birçok etkiyi doğurabilmektedir. Bu davranış problemleri çocukluktan ergenliğe ve yetişkinliğe uzayan bir aktarımla bireyin yaşamında devamlılık gösteren kronik bir yapı halini de alabilmektedir. Güvenli bağlanmanın aksine güvensiz bağlanma neticesinde birey yalnızlık konusunda da oldukça büyük sorunlar yaşayabilmektedir. (Kerns ve Stevens, 1996).

Araştırmalarında kişilik ve iyilik hali arasındaki bağıntıyı irdeleyen Shmutte ve Ryff (1997), beş kişilik faktörüyle ve iyilik halinin altı faktörü arasında güçlü ilişkilerin varlığını ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda, kendini kabul faktörü ile yaşam anlamı, dışa dönüklük, vicdan ve çevre hâkimiyeti faktörleri arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını ifade etmektedir. Bununla birlikte kişisel gelişim faktörü ile dışa dönüklük, deneyimlere açıklık, olaylar arasında olumlu bağlantı kurma ve uyumluluk değişkenleri arasında da yine pozitif yönlü ilişkinin varlığını belirtmekte ve nevrozizm, otonomi gibi değişkenlerle de negatif yönlü bir ilişkinin varlığına işaret etmektedirler. (Shmutte ve Ryff 1997'den Akt. Paradise ve Kernis, 2002)

İlgili alan yazın dikkate alındığında, sağlıklı bir birey ve dolayısıyla sağlıklı toplumun önemli tasarlayıcısı olan ailenin bu noktadaki ehemmiyeti aşikâr bir biçimde gözlemlenebilmektedir. Aile bireyleri arasındaki güven ve saygı bağlarının yansımaları özgüven ve benlik saygısı olarak kendini gösterdiği yine yapılan araştırmaların ve kuramların ortak kabulüdür.

Bu araştırmanın amacı, yukarıda dile getirilen bağlanmanın birey açısından önemine paralel olarak bireyin benlik saygısının oluşmasındaki belirleyiciliğinin, aldığı rolün ve katkısının hangi düzeyde gerçekleştiğinin tespit edilmesidir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Bireyin gelişim evrelerinde şekillenen ve bebeklikten yetişkinliğe ilintili biçimde uzanan benlik algısı, kendini kabul, kişilik ve benlik saygısı gibi olgular, bireyin ilişkilerini, tatmin, mutluluk, başarı gibi duygularının düzeyini belirleyici ve yaşam biçimini şekillendirici mahiyete sahip olan kavramlardır. Gelişim sürecindeki geçiş evrelerinde bireyin yaşadığı çatışmalar, oluşturmaya çalıştığı yargı sistemi ve edindiği ayırım kriterleri bireyin karşı karşıya olduğu bu kavramlarla doğrudan ilişki içerisindedir. Dolayısıyla birey, ne denli sağlıklı bir temel üzerine inşa ederse o derece pozitif seyri olan bir yaşantı sürdürebilecektir. Aksi durumda ise yaşamsal problemler, duygu durum bozuklukları ve kişilik problemleri kendini gösterecektir. (Kulaksızoğlu, 1998). Benlik saygısı da bu yaşamsal durumlar içerisinde belirleyicilik arz eden bir görünüme sahip olmakla birlikte, bireyin yaşam mücadelesindeki özgüven derecesinin de belirleyicisi olmaktadır.

Coopersmith (1974) benlik saygısı düzeyi düşük olan bireylerin kendilerini yetersiz ve değersiz olarak algıladıklarını, olaylara karşı direnç gösterme yeteneklerinin düşük olduğunu hissettiklerini savunmaktadır. çevreden çabuk etkilenirler, inanç ve tutumlarını kolaylıkla değiştirirler. Günlük yaşamda karşılaştıkları streslerle başa çıkmada güçlük çekerler ve bu duygularını kontrol etmekten uzaktırlar. Kendilerine ve çevrelerindeki kişilere güven duymazlar, insan ilişkilerinde yetersizlik gösterirler, incinme kaygısıyla yakın ilişkiye girmezler, sevgi ve dostluk ilişkilerinden kaçınırlar. Buna göre, düşük benlik saygısına sahip öğrencilerin, sınav öncesi ortaya çıkan

kaygıyla kolayca başa çıkamayacağı öngörülebilir. Ayrıca düşük benlik saygısı aşırı katı bir bakış açısına, otorite bağımlılığına, içe kapanık ve pasif davranışlara, kaygıya, psikosomatik hastalıklara, depresyona, saldırgan davranışlara ve suç işlemeye eğilimli bir kişilik yapısına da yol açabilmektedir (Akt: Torucu, 1990).

Bu alanda yapılan araştırmaların ulaştıkları sonuçlar incelendiğinde benlik saygısının bağlanma ile doğrudan ilişkili olduğu ve bireyin yaşam boyu şekillenen kişiliğinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu sebeplerden, sağlıklı bireyin ve sağlıklı toplumun oluşmasında ailenin rolünün yanı sıra bu rolün bir parçası olan bağlanmanın benlik saygısının oluşmasındaki yerinin tespiti, sağlıklı birey ve sağlıklı bağlanma biçiminin belirlenmesi açısından önem taşır.

Araştırmanın bu yönde bir amaçla hareket etmesi, bireyin kişilik özelliklerini bağlanmanın ne düzeyde etkilediğini tespit etmek açısından literatür için önem arz etmektedir. Ayrıca, elde edilecek olan bulgu ve sonuçların toplumsal açıdan da bir örnek olarak önem taşımaktadır.

1.3. Sayıtlar

Bu araştırmada görüşlerine başvurulmuş katılımcıların oluşturduğu örneklemin nicel olarak yeterli olmasının yanı sıra nitel olarak ta evreni tanımlayabilecekleri varsayılmıştır. Ayrıca, yapılan birebir anket uygulamalarında verilen yanıtların samimiyet ve içtenlikle, tarafsızca verildiği de bu araştırmanın bir diğer varsayımıdır.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma, ulusal ve uluslararası yazında erişilebilen kaynaklarla sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

Benlik: Kişilik, bir insanın duygu ve davranış özelliklerinin bir bütünü olarak ele alınmaktadır. Benlik ise kişiliğin bir alt yapısını oluşturmaktadır (Mangır, 1990). Benlik, bireyin kendi kişiliğine ilişkin kanaatlerin ve kendini görüşü olarak, kendi hakkındaki düşünceleri olarak nitelendirilebilmektedir. Bu sebepten benlik, kişiliğin nesnel olmayan öznel yanı olarak ifade edilebilmektedir. (Baymur, 1978: 267).

Benlik Saygısı: Bireyin kendine ilişkin benlik algısı, öz değerlendirmelerinin bütününden oluşmaktadır. Bireyin öz değerlendirmesinin olumlu ya da olumsuz olması benlik saygısı düzeyinin yüksekliğine veya düşükliğüne işaret etmektedir. (Coopersmith, 1967)

Bağlanma (Attachment): Bağlanma, bireyin kendisi için önemli hissettiği kişi veya nesneyle, diğerlerine nazaran daha güçlü duygusal bağlar kurma eğilimi olarak tanımlanabilmektedir. (Bowlby, 1977). Temelinde, bebekle anne arasında oluşan duygusal bağ zincirinin fonksiyonlarıyla ilgili olmakla birlikte bebeğin/çocuğun benlik kavramının oluşması ve sosyal dünyaya ilişkin görüşlerini şekillendirmesi noktasında en büyük etken olarak kabul görmektedir.

1.6. Araştırmanın Hipotezi ve Alt Hipotezler

Bu araştırmanın temel hipotezi “Annesi çalışan çocuklar ile çalışmayan çocukların anneye bağlanma ve benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan farklılık bulunmaktadır.” olarak belirlenmiştir.

Bu temel hipoteze bağlı olarak;

1. Anneye bağlanma düzeyine göre çocuklarda benlik saygısı düzeyi farklılık göstermektedir.
2. Cinsiyete göre anneye bağlanma düzeyleri farklılık göstermektedir.
3. Yaş gruplarına göre anneye bağlanma düzeyleri farklılık göstermektedir.
4. Kardeş sayısına göre anneye bağlanma düzeyleri farklılık göstermektedir.
5. Cinsiyete göre benlik saygısı düzeyleri farklılık göstermektedir.
6. Yaş gruplarına göre benlik saygısı düzeyleri farklılık göstermektedir.
7. Kardeş sayısına göre benlik saygısı düzeyleri farklılık göstermektedir.
8. Diğer demografik değişkenlere göre benlik saygısı ve anneye bağlanma düzeyleri farklılık göstermektedir.

şeklinde araştırmanın alt hipotezleri belirlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL LİTERATÜR

2.1. Benlik Kavramı

Kişilik, bir insanın duygu ve davranış özelliklerinin bir bütünü olarak tabir edilmektedir. Benlik ise kişiliğin bir alt yapısını oluşturmaktadır (Mangır, 1990). Benlik, bireyin kendi kişiliğine ilişkin kanıları ve kendini görüş, kendiyle alakalı düşünüş biçimlerinden oluşur. Bu yönü itibariyle benlik, kişiliğin öznel yanı olarak nitelendirilmektedir. (Baymur, 1978: 267)

Adler benlik yaklaşımını, karar verebilme özelliği olan ve bireye yaşama amaçlar ekleme yeteneği kazandıran bir mekanizma şeklinde ifade etmektedir. Adler'e göre benlik, süreklilik gösteren bir yapı sergileyen ve çözüm yolları arayan bir mekanizmadır. Bu mekanizma, çözüm için gereken unsurları çevreden ve bu çözüm yolları için gerekli olanları da dış dünyadan temin eden bir sistemsel işleyiştir. Temin edilen çözüm unsurlarını kullanır veya bu unsurları farklı unsurlardan kendisi oluşturur. (Yanbastı, 1996)

Bilgin (1994) benlik ve kimlik kavramlarına yönelik araştırmasında bu iki kavramın birbirini yerine kullanıldığını belirtmekte ve benliğin kimlik kavramının bilinçdışı ve duygusal yönlerini kapsamadığını ifade etmektedir. Ancak her iki kavramı için bireyin, kendine ilişkin algısı ve kendini bir obje gibi algılayan bilişsel yaklaşım sergilemesi söz konusu olmaktadır.

Benlik, insanın yetenek, görünüş, mizaç, huy, inanç ve davranış gibi nitelikleriyle alakalı tüm değerlendirme ve düşüncelerinin bütününe teşkil etmektedir. Bu düşünce ve değerlendirmeler, diğer bireylerin bireyin davranış ve söylemlerine gösterdikleri tepkileri yorumlayan ve algılayan zihinsel yapının işleyiş biçiminden büyük oranda etkilenmektedir. Diğer taraftan, bireyin kendisi hakkındaki inançlarından oluşan yapıya eklenecek olan yeni bir bilgi söz konusu olduğunda ise bu bilgi bireyin benlik süzgecinden geçirilerek değerlendirilmekte ve kabul görmesi halinde mevcut yapıya dâhil edilmektedir. Bu noktada yeni bilgi benlik yapısı ile uyumlu ise bilgi gerçek

olmasa dahi yüksek ihtimalle benlik tarafından kabul görecektir ve mevcut yapıya dahil edilecektir. Aksi durumda yani benlik ile uyumsuzluk durumunda ise bilgi görmezden gelinerek reddedilir. Bu davranış, bilginin doğru ya da yanlış olmasından bağımsız olarak işleyen bir yapıyla şekillenmektedir. Bu işleyiş, bireyin kendisiyle ilgili inanç ve algı biçimini etkiler ve davranışları bu doğrultuda şekillendirir. Bahsedilen bu dış dünya etkileşimine bağlı kendini değerlendirme süreci, bebeklikten başlayarak insan hayatı boyunca farklılaşarak devam etmektedir. (Plummer, 2005)

Benlik kavramı, bireyin fiziksel ve zihinsel özelliklerinin toplamıyla birlikte bireyin sahip olduğu bütün bu özelliklere ilişkin olarak kendini değerlendirmesi olarak da tanımlanabilmektedir. (Lawrence, 1988) Eggen ve Kauchak'ın bu yöndeki yaklaşımı, benliğin bireyin kendi sosyal, fiziksel ve akademik yeterliliklerine ilişkin kendine bir değer ataması şeklinde ifade edilmektedir. (Akt. Yüksel, 2002).

Benlik kavramı; genel kabulde bireyin kendine bakış açısını ve zihninde şekillendirdiği "ben" tasvirini ifade etmektedir. Bireyin kendine yönelik algılarının, geçmiş yaşantısı, sosyal rolleri ve kendi yeterliliklerinin zihninde kriterize edilerek ben temsilinin oluşması ve bireyin bu temsile odaklanması olarak ta ifade edilmektedir. Genel itibarıyla bireyin yaşam çevresine uyum sağlayabilmesini ve önem teşkil eden yaşamsal davranışlarına işaret etmektedir. (Eisenberg ve Delenay, 1998)

Yavuzer (1994) ise bireyi oluşturan tüm özelliklerin karmaşık bir örüntüsü şeklinde bir benlik tanımı ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra kişi temelli benlik kavramını ise kişinin kendisi hakkındaki görüşleri şeklinde özetlemektedir. Daha farklı bir ifadeyle benlik kavramını, bireyin kendi benliğini algılama ve kavrama biçimi olarak dile getirmektedir. Bu noktada bireyin kendisini algılama biçimi içerisine kendisine ilişkin değişken ve karmaşık doğrulardan oluşan inanmışlıkların tamamı girmektedir. Çocuk açısından ise kendisine dair kafasında şekillendirdiği resim olarak tabir edilmekte ve çocuğun sosyal yaşantı içerisinde içe ya da dışa dönüklüğünü, özgüven düzeyini şekillendirecek olan bir algısal görünüm olmaktadır.

Çocuğun benlik algısı, başlangıç safhasında farkındalık sergilememektedir. Bebek, ilk dönemlerinde elini, burnunu, kulaklarını ve kendi varlığını zamanla kavrayabildiği gibi bu süreç gelişim seyri boyunca devam etmekte, başka unsurların algılanması zamanla gerçekleşebilmektedir. Belirli bir olgunluğa erişinceye kadar çocuğun ben ile ben olmayana ayırt edebilme yetisi oluşmamakta, buna paralel olarak gelen uyarımların iç kayankalı mı yoksa dışsal bir kaynaktan mı geldiği çocuk tarafından tanımlanamamaktadır. Benliğin gelişiminde, algının içe yansıtılması, yorumlanıp parçaların bir araya getirilmesi (çocuk için bu yetenek çevresel tepkilerle şekillenmektedir) ve özümsemesi kavramları büyük önem ve belirleyicilik teşkil etmektedir. Dolayısıyla çocuğun yaşamsal seyrinde bir yandan sosyalleşme sürecinin getirisi olan dışsal çevre etkileşimi ve sosyal iletişim, çocuğun benlik oluşumunda edindiği karşılaştırma kriterlerinin kaynağı olacak ve gelecek yaşantısı da bu süreçte edindiği algıları yorumlama biçimiyle şekillenecektir. Bir diğer ifadeyle sosyal çevresi çocuğun benlik algısını oluşturacak ve benlik algısı da kişiliğinin önemli bir parçası olarak yetişkinliğe giden yolda alacağı şekli belirleyecektir. Bu dış çevre yansımaları veya bir diğer ifadeyle başkalarının bireyi değerlendirmesi edinilen algılar, kişinin benlik yapısını değerler sistemini oluşturmaktadır. (Köknel, 1999)

Benlik kavramı, yetişkinliğin hazırlık dönemi olan çocukluk, ergenlik ve ilk ergenlik dönemleri için oldukça büyük öneme sahiptir. Bu dönemde birey, ebeveynler, sosyal çevre, okul çevresi, akran grupları gibi birçok unsurun tesirinde kalmakla birlikte benlik oluşumu sürecinde de bu unsurlardan beslenmektedir. Dolayısıyla yetişkinlikte önem arz eden sorumluluk, sevgi, saygı, pozitif iletişim gibi bir çok beklenen ve arzu edilen kişilik özelliğinin oluşumu da bu dönemde olmaktadır. (Gander ve Gardiner, 1995) Dolayısıyla bu dönemde çocuk veya ergenin ebeveyninin/ebeveynlerinin bu hassasiyeti dikkate alarak davranmaları, hem kendileri, hem çocukları hem de toplum açısından büyük ehemmiyet sergilemektedir.

Super (1963), genel kanaate paralel bir yaklaşım ile benliğin bireyin dünyaya gelmesinden sonra çevresel uyaranlarla şekillendiğini ve geliştiğini ifade etmektedir. Birey, iletişim içerisinde olduğu çevresiyle etkileşim haline girecek ve bu etkileşim

bireyin benlik algılarını biçimlendirecektir. Super, benlik kavramını 7 farklı boyut ile ele almaktadır:

- 1. Açıklık:** Niteliklerin farkında olunması durumudur. Bu farkındalık düzeyi, zeka, yaş ve yaşanmışlıklara paralel olarak bir artış sergiler.
- 2. Soyutluk:** Yine yaş ve zekayla doğru orantılı olan soyutluk, kişinin kendisini genel ve soyut tanımlarla anlatabilme yeteneğidir.
- 3. Gelişmişlik:** Yaşanmışlıkların çeşitliliği ve içgörü ile ilgili olarak bireyin kendini ifade ettiği kavramları geliştirmesi olarak tarif edilmektedir.
- 4. Kesinlik:** Bireyin kendini ifade ettiği cümlelerin ve kendine ilişkin düşüncelerin netliğidir.
- 5. Gerçeklik:** Bireyin kendine dair algılarının çevresel değerlendirmeler ve referans kriterleriyle olan uyumluluğu olarak ifade edilmektedir.
- 6. Kararlılık:** Bireyin kendisini ifade etme biçiminin değişkenlik içermemesi, farklılaşmaların çok az ve kabul edilebilir düzeylerde olması benliğin kararlılık özelliğine işaret etmektedir.
- 7. Kabul edilebilirlik:** Son olarak ta kişinin algıladığı benlik özelliklerini özümseyebilmesi ve bu özelliklerden memnuniyet duymasının benlik algısının yedinci özelliği olarak ifade edildiği görülmektedir. (Akt.Duru, 1995)

Yukarıda izaha çalışılan yaklaşımların aksine Jung, benliğin çocukluk döneminde değil de orta yaşlarda ortaya çıktığını savunmaktadır. Bireyin kendini gerçekleyebilmesi için kendine dair her durumu bilinç düzeyinde algılaması gerekmektedir. Ancak bu şekilde kendini tanıması ve benlik arketipi oluşturabilecektir. Benlik arketipi geliştikten sonra kişi kendisini daha iyi algılayabilecek ve tanıyabilecektir. (Geçtan, 1981)

William James (1968), benlik kavramını “bilen ben” ve “bilinen ben” olmak üzere ikiye ayırmış ve bireyin kendi hakkındaki düşüncelerini değerlendirmesi ve dışa vurması olarak ifade etmiştir. Toplumsal, maddi ve duygusal olacak şekilde üç boyutta ele aldığı bilinen ben, bireyin dış çevresi ve bu çevre tarafından görünen yapısıdır. Bilen ben ise bireyin bilinçli olan yani düşünen yanı olarak ifade edilmektedir (Akt. Geçtan, 1981).

Allport'un, ego ve benliğin bileşkesi şeklinde ifade etmiş olduğu “proprium” kavramı ise bireye özgü kişiliğin içsel unsurlarını tamamını kapsamaktadır. Benlik kavramını ise yedi proprium duygusu ile eşleştirmiştir. Bu duygular, zaman içerisinde gelişip birbirleriyle kaynaşacak ve bütünü yani kişiliği oluşturacaklardır. (Geçtan, 1981) Bununla birlikte kişiliğin bir takım evreler geçirdiğini ve bu evreler neticesinde şekillendiğini de savunmaktadır. Bu evreler aşağıdaki şekliyle ifade edilmektedirler:

1. Erken bebeklik döneminde birey, ben/ben olmayan ayrımını yapamamaktadır. Bu ayrım, kişilik için oldukça önem taşımaktadır.
2. Erken çocukluk döneminde, benlik saygısı, benliğin devamlılığı ve çocuğun beden bütünlüğünün çevreden ayrı oluşu bilinci gelişmektedir.
3. Dört-altı yaş döneminde gelişim seyri devam eder ve çocuk kendisinin olanla olmayan bilincini geliştirir. İyi ben ve kötü ben olgusunun temelleri de yine bu dönemde atılmaktadır.
4. Bir sonraki dönem olarak 6-12 yaşları aralığında benlik gücü gelişmektedir. Çocuk bu dönemde becerilerinin farkına varmaya başlar ve sürekli mukayese durumunda olduğundan sürekli sorular sorar. Okul çağı içerisinde olan bu dönemde başarı büyük önem taşımaktadır. Çocuğun başarılı sonuçlar elde etmesi onu teşvik edecek ve gelişimine olumlu katkı sağlayacaktır. Bu katkı da sorunlarla başa çıkma noktasında yöntem geliştirme ve azim sergileme gibi önemli kazanımlar sağlamaktadır.
5. Çocuk ergenlik çağına ulaştığında ise amaçlar oluşturmaya başlar. Bu amaç örüntüleri içerisinde meslek seçimi, hoşlandıkları-hoşlanmadıkları, ve değer

yargıları gibi dış çevreden örneklenmiş ve algıda süzülerek yorumlanmış unsurlar bulunmaktadır. (Akt. Yanbastı,1996)

İnsan, yalnızca düşünmekle yetinen bir varlık olmayıp duyma, görme, hissetme, arzu etme, eylemde bulunan bir yapının tümü olarak ele alınır. İnsan odaklı olan bu psikolojik yaklaşımın insanın ihtiva ettiği potansiyeli, kendi kendini gerçekleştirme güdüsünü, davranışlarını, istek ve tercihlerini kontrol eden ve etkileyen temel ögenin bireyin benlik kavramı olduğu da yine Allport'un savunuları arasındadır. (Burak, 1995:63-65)

Cooley ise benlik kavramını sosyolojik bakış açısıyla değerlendirmiş, oluşum sürecinde bireyin içerisinde yer aldığı sosyal çevrenin önemli etkilerinin olduğunu belirtmiştir. Sosyal çevre, bireyin iletişim ve etkileşim kurduğu bir etkim mekanizması olup bu etkisini de iletişim aracılığıyla bireye aktarmaktadır. Birey, içerisinde bulunduğu toplumdaki edindiği geri bildirimleri yorumlamak kaydıyla kendini şekillendirmekte ve bu geri bildirimler de ayna etkisi olarak ifade edilmektedir. Bu sebepten Cooley, bu şekilde oluşan benliği ayna benlik olarak tanımlamaktadır. (Yanbastı, 1996).

Anne-babanın çocuğun hayatında oldukça önemli bir yere sahip olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu önem, çocuğun hayata hazırlanışı olarak özetlenebileceği gibi, fiziksel, duygusal ve donanımsal hazırlıklar olarak ta ana hatlar çizilebilmektedir. Bu denli önemli bir mekanizma olan ailenin çocuğa ilişkin davranışları, onun bu davranışları yansıtması ile karşılık bulmaktadır. Cooley'in ayna benliği bu noktada çok somut bir karşılık bulmaktadır. Çocuk, aileden örneklediği davranış biçimlerini özümseyecek ve bu davranışları aynı biçimde sergilemeye başlayacaktır. Bu noktada, ailenin çocuğa karşı itici olan tavrı, çocuğun kendi hakkındaki kanaatlerini olumsuz kılacağı gibi özgüveninin gelişmesini de doğrudan etkileyecektir. Bu türden bir ortamda yetişen çocuğun negatif davranışlar sergilemesi ve negatif duygular edinmesi olası bir sonuçtur. Ek olarak, doğru davranış sergilediğinde ödüllendirilmediğinde de doğru yanlış ayırımını yapabileceği referans algıları edinemeyecektir ve ayırım yapma noktasında zorluklarla boğuşmak zorunda kalacaktır.

Anne-babaya ilişkin itici davranış biçimleri aşağıdaki ana başlıklar arasında tasnif ve tarif edilmektedir:

1. Çocuğa karşı düşmanca tavırlar ve ilgisiz yaklaşım
2. Beklentilerin çok yüksek tutulması ve çocuktan kusursuzluk beklentisi
3. Aşırı ödünleyici koruma (Geçtan, 1988).

Benlik kavramı, anne-baba tutumları ve ruhsal rahatsızlıklar arasındaki ilişkiyi inceleyen Orbay (1996), 9-16 yaş aralığındaki 176 kişiden oluşan psikiyatrik grup ve karşılaştırma grubu olarak ta normal grup şeklinde tanımladığı 156 çocuktan oluşan iki çocuk ve ergen grubu ile onların ebeveynleri üzerinden bu araştırmayı yapmıştır. Yapılan araştırma neticesinde, benlik kavramının demokratik aile tutumundan pozitif yönde etkilendiği, baskıcı ve sıkı disiplin içerikli aile tutumundan ise negatif yönlü olarak etkilendiği dile getirilmektedir. Diğer taraftan, davranış bozukluğu sergileyen ve okul hayatında başarısız olan çocuklarla olumsuz benlik sergileyen çocukların ailelerinin daha koruyucu ve kontrol edici davrandıkları da araştırmanın bulguları arasındadır. Demokratik aile ortamında yetişen çocuklarda ise davranış bozukluğu sıklığının daha az olduğu ve sosyo-ekonomik düzeyin hem ailenin hem de çocukların davranış biçimlerinde önemli bir etken olduğu da yine bu çalışmada dile getirilmektedir.

Benlik kavramının gelişimi, bireyin çevresi ile olan yaşantılarını algılayış biçimlerine göre oluşan dinamik bir süreçtir. Bu süreçte yaşantıları algılayış biçimi, diğer insanlar tarafından olumlu olarak değerlendirilme ve kabul edilme gereksiniminden önemli ölçüde etkilenir. Her birey diğerleriyle etkileşmek durumundadır. Bu ilişkiler öncelikle aile bireyleri ile başlar, sonra bireyin kendisi için önem taşıyan bu kişilerle sürdürdüğü yaşantısını yansıtır. (Geçtan, 1981) Benlik kavramıyla ilgili olarak çocuklardan şu davranışları kazanmaları beklenir: benliğini anlama ve bilme, kendini olduğu gibi kabullenme, kendine güvenme, gelişim görevleriyle ilgili sorunları çözebilme, alternatiflerini görebilme, karar verme, verdiği kararların sorumluluğunu alma vb. (Beana vd., 1980'den Akt. Yanbastı, 1996)

Benlik, gerçeği tanımak ve uyum sağlamak; çevreden gelen uyarıcıları algılamak, seçmek, anımsamak, düşünmek; kavramları değerlendirmek; karşılaşılan problemlere çözümler üretmek; geleceğe ilişkin hedefler belirlemek ve savunma mekanizmaları geliştirmek gibi görevleri yerine getirir (Yurdagül, 1987:1). Söz konusu kavram ayrıca, benlik imgesi, ideal benlik ve benlik saygısı gibi üç alanda gelişme göstermektedir.

Benlik imgesi, bireyin sahip olduğu zihinsel ve fiziksel özelliklerinin farkında olmasıdır. Çocuk ne kadar çok yaşantı ve deneyime sahip olursa, kendine ilişkin benlik imgesi de o kadar zengin olur. Çocuğun kendine ilişkin ilk imgesi genellikle vücuduyla ilgilidir. Duyu organları gelişen bebek, gittikçe kendi bedeninin daha çok farkına varır. Olgunlaştıkça kendisine ilişkin imgesi netleşir ve daha doğru olur. Böylece ergenlik dönemine doğru birey bedeninin sadece şekli ve ölçüsü konusunda değil, aynı zamanda diğer arkadaşlarına kıyasla çekiciliği konusunda da bir fikir sahibi olur. Kuşkusuz benlik imgesinin başkalarının verdiği geribildirimlerden etkilenecek şekilde şekillenmesi ve gelişmesi sürecinde birey pasif bir varlık değildir. Kendi zihinsel kapasitesiyle, yaşantılarının zenginliği ve genişliğine göre bu geribildirimleri alır ve kendine göre yorumlar (Pişkin, 2000).

Benlik imgesinin gelişimi ailede başlar ve bu süreç çocuğun okula başlamasıyla hız kazanır. Çocuk toplumun ağırlığını, ciddi bir şekilde ilk defa okula başladığı zaman hisseder. Çocuk benlik imgesinin gelişimiyle, yavaş yavaş sahip olması gereken ideal özelliklerinin neler olduğunu öğrenir. İdeal benliğin bir parçası olan beden imgesi, ailede anne-babanın çocuğun beden şekli ve ölçüsüne ilişkin yaptıkları yorumların etkisiyle bu dönemde de önemini korur. Bireyin beden imgesi ilk ortaya çıkan imgelerdendir. Çocuk, benlik imgesinin oluşumunda sürekli kendini özellikle akranları ile karşılaştırır. Bu karşılaştırma ergenlik döneminde daha da belirgindir (Pişkin, 2000).

2.2. Benlik Saygısı ve Benlik İlişkisi

Her insanın ulamsak istediği bir benlik kavramı vardır. Kişi ideal benlik kavramını geliştirmeye cabalar. Kişi bu amaca ulaşmak için çalışır, cabalar, ulaşamazsa mutsuz

olur, kendine saygısını yitirir. İdeal benliğin gerçek dışı olduğu durumlarda kişi bunalıma düşer (Yörükoğlu, 1993: 101-103; Gander ve Gardiner, 2001: 492).

Bir çocuğun kendisiyle/benliğiyle (self) ilgili en sık kullanılan iki kavram, benlik kavramı (self-concept) ve benlik saygısı (self-esteem) terimleri olduğu bilinmektedir. Benlik kavramı, bireyin kendini algılamasına ve değerlendirmesine ilişkin görüşleri olarak tanımlanırken, benlik saygısı (özsaygı) ise bireyin benliğini beğenme derecesi olarak tanımlanmış ve benlik saygısının benliğin duygusal yanı olduğu belirtilmiştir (Kulaksızoglu, 1999).

Eggen ve Kauchak, benlik saygısını benliğe karşı duyuşsal reaksiyonlarımız olarak tanımlamaktadır (Akt:Yüksel, 2002).

Benlik kavramının beğenilip benimsenmesi benlik saygısını oluşturur. Yani benlik saygısı, bireyin kendini değerlendirmesi sonucunda oluşur. Benlik saygısının yüksek olması için, çocuğun içinde bulunduğu ailenin özgüveni geliştirici, aralarında ve çocukla iyi iletişim kuran, hoşgörülü ve esnek bir anlayışa sahip olması gerekir. Aile üyelerinin, çocuktaki iç denetim mekanizmasını geliştirememeleri, aşırı baskıcı ve otoriter tutuma sahip olmaları çocuğun düşük benlik saygısına sahip olmasına neden olmaktadır. Benlik saygısı, çocuğun fikirlerine değer verilen, onu olduğu gibi kabul eden ve onu destekleyip, yüreklendiren bir ortamda gelişir ve artar (Yavuzer, 1994).

Sağlıklı benlik saygısı veya benlik kavramı, yetenekli olma, sevilmeye layık olma veya tasvip edilme gibi duygularla ilgilidir. Çocukluk döneminde insan kendi yeteneklerini ve öz-değerini pekiştirirken daha ziyade dış faktörlerden etkilendiği için hayatındaki önemli insanlar tarafından (anne-baba, büyükanne-büyükbaba, öğretmenler vb.) onaylandığını ve sevildiğini bilmek ister. Diğer insanların sözlü veya sözsüz (vücut diliyle, yüz ifadesiyle vb.) mesajlarını nasıl yorumladığı, bireyin benlik kavramının oluşumunda önemli rol oynar. Sağlıklı bir benlik saygısı da, benlik kavramının değerlendirilmesi sonucu oluşur ve çevredeki insanların tepkileri reddedici, yargılayıcı ve muğlak değilken daha kolay oluşturulabilir. Algılanan ben (benlik kavramı) ile “ideal” ben arasındaki fark onun şekillenmesine yardımcı olur. Eğer bireyin kendisiyle ilgili düşünceleri, olmak istediğine yakın ise sağlıklı bir

benlik saygısına sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte düşük benlik saygısına sahip birisi de gerçek dışı bir ideal belirlemiş olabilir. Bu ideali gerçekleştirmenin imkansız olması dolayısıyla hedefine ulaşamamak onun benlik kavramı ile ilgili olumsuz düşüncelere sahip olmasını sağlamış olabilir. Hayatımızın değişik alanlarında farklı seviyelerde benlik saygısına sahip olabiliriz. Her bir alana verdiğimiz öneme bağlı olarak bu değişik alanlardaki farklı benlik saygısı düzeyleri genel benlik saygısını belirler (Plummer, 2005).

Maslow, benlik saygısının kendini gerçekleştirmedeki önemi üzerinde durmuştur. Maslow, en temelden en yükseğe kadar aşamalı olarak beş grupta düzenlenebilen çok sayıda ihtiyaçtan söz etmiştir. Maslow'a göre, piramidin üst düzeylerinde yer alan gereksinimler, ancak daha alt düzeylerde yer alan gereksinimlerin karşılanabilmesi halinde ortaya çıkar. Bu üst düzey içinde yer alan gereksinimler arasında ait olma, sevme- sevilme ve benlik saygısı gereksinimi de bulunmaktadır. Maslow, benlik saygısını psikolojik bakımdan sağlıklı kişilerin özelliği olarak kabul etmiştir (Şahin, 1994).

Benliğin gelişimi sürecinde, kendisiyle ve çevresiyle olumlu bir etkileşim gösteren birey, kendisini değerli hissedecek ve kendisine saygı duyacaktır. Dolayısıyla benliğin gelişimi, uyumu ve sürekliliği bireyin benlik saygısına bağlıdır (Gander ve Gardiner, 1995). Clemes ve Bean'a (1980) göre çocukların benlik saygısını dört faktör etkilemektedir. Bunlar:

1. Bağlantılar: Çocuğun başkalarıyla olumlu ilişkiler kurması ve başkalarından onay alıp saygın bir kişi olduğunu hissetmesi, ait olma duygusunu geliştirir. Bu durum ancak bir grup ortamında gerçekleşebilir.
1. Biriciklik: Çocuklar, kendi kabiliyetlerinin başkaları tarafından fark edilmesini ister. Bütün çocuklar özel olma, tek olma duygusuna ihtiyaç duyarlar.
2. Güç: Çocuk kendi kendini yönettiği duygusunu yaşamalıdır. Çocuk yaşamını sürdürmek için kullandığı gücünü, davranışına yansıttığı zaman hissedebilir. Çocuğun bu kişisel gücüne inanması gerekir.

3. Model Olma: Çocuğun dikkate alındığını hissetmesi, örnek olması ve örnek gösterilmesi benlik saygısı açısından oldukça önemlidir.

Walker (1990) yaptığı bir araştırmada, ebeveynin reddedici davranışının, hırpalayıcı davranışının, ilgi-bağlılık davranışlarının benlik saygısı ve yalnızlık üzerine etkisini incelemiştir. Araştırma 145'i kız, 81'i erkek toplam 226 kolej öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda; algılanan reddetme, algılanan hırpalayıcı davranış ve ilgi davranışlarıyla çocuğun benlik saygısı ve kendini yalnız hissetmesi arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Rogers, “olumlu saygı” ve “olumlu benlik saygısı” olmak üzere iki gereksinim üzerinde durmaktadır. Olumlu saygı, bireyin başkaları tarafından kabul ve saygı görmesi, sevilmesi ve başkaları tarafından hoşlanılması gibi yaşantıları içeren bir kavramdır. Olumlu benlik saygısı ise, başkalarının tutumuna bağlı kalmadan bireyin benliğine karşı olan olumlu tutumudur (Akt. Bilgin, 2001).

Çocukların benlik saygısı düzeylerini, belli konulardaki davranışlarının sınırlanması ve devam etmesinin etkileyeceği düşünülebilir. Benlik saygısı yüksek olan çocuklar, akademik görevler, sportif faaliyetler ve arkadaşlık ilişkilerinde daha kolay girişimde bulunurlar. Fakat düşük benlik saygısına sahip çocuklarda, daha çok taklitçilik gösterme eğilimi vardır (Salkind ve Ambron, 1987).

Torucu (1990), araştırmasında altıncı ve yedinci sınıflarda okuyan 300 öğrenciyi denek olarak incelemiştir. Araştırma sonucunda, anne-babaların tutumlarıyla benlik saygısını ilişkili bulmamakla beraber, demokratik ana-babaların çocuklarının benlik saygısının otoriter ana- babaların çocuklarının benlik saygısına göre daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır.

Ebeveynler genellikle bilmeyerek, çocukların benlik saygılarını düşürücü etkilerde bulunabilirler. Çocuğa yönelik bilinçsizce yapılan olumsuz davranışlar olması durumunda, çocukların benlik saygısında bir düşme görülecektir. Bu olumsuz davranışlar reddedici, takdir edici olmayan ve hoş karşılanmayan davranışlar olarak sıralanabilir (Critelli, 1987: 73).

Örgün (2000), araştırmasında sekizinci sınıf öğrencilerinin anne-baba tutumları ile benlik saygısı ve atılganlık seviyesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda ana- baba tutumlarına bağlı olarak öğrencilerin benlik saygı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Demokratik tutumla yetiştirilen öğrencilerin, baskıcı, otoriter ve koruyucu tutumla yetiştirilen öğrencilerden daha yüksek benlik saygısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca atılganlık düzeyi ve benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Atılganlık seviyesi arttıkça benlik saygısının da yükseldiğini gözlemlenmiştir.

Rosenberg (1965) kolej öğrencileriyle yaptığı çalışmada düşük benlik saygısına sahip olan öğrencilerin ana- babalarının çocuklarına ilgisiz olduklarını, hoşgörüsüz ve cezalandırıcı şekilde davrandıklarını belirtmişlerdir. Rosenberg'e göre, babalarıyla daha yakın ilişkisi bulunan çocuklar, daha uzak ilişkiye sahip veya bireysel ilişkisi bulunmayan çocuklara göre daha yüksek benlik saygısına sahiptir. Özellikle de çocukluk döneminde ana-baba tutumu, benlik saygısı üzerinde daha fazla etkilidir. Benlik saygısı düşük olan bireyler daha çok eleştirilere duyarlık göstermekte olup bu kişilerde hayalperestliğe daha çok rastlanmaktadır.

Duru (1995) araştırmasında benlik saygısı ile ana- baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen bulgulara bakıldığında benlik saygısı yüksek olan öğrencilerin ana- babalarının demokratik bir tutuma sahip olduğu, düşük benlik saygısına sahip olan öğrencilerin ana- babalarının ise otoriter tutuma sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgular doğrultusunda çocuğuna sevgi gösteren, özgüvenini kazanabilmesi için onu destekleyen ana- babaların çocukları daha yüksek bir benlik saygısına sahiptir.

Saydam ve Gençöz (2005) araştırmalarında aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve gencin kendilik değerinin, gençlerde görülen davranış problemleriyle olan ilişkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya yaşları 14 ile 17 arasında değişen 153 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda benlik saygısının düşük olması, gençlerde görülen, toplam problem ile, içe yönelim ve dışa yönelim problemlerinin artışıyla açıklayıcı olurken, ailede, genel işlevlerde, duygusal tepki verebilmede ve

rol dağılımında problem yaşanması, gençlerde görülen problem davranışlar ile ilişki bulunmuştur.

Çocuğun kişiliğinin oluşumu, benlik saygısının gelişimi büyük ölçüde özdeşim modelleri olan anne babanın kişilik yapılarına ve çocuğa karşı tutumlarına bağlıdır. Özgüven sahibi olan anne ve babalar çocuklarına da bu özgüvenlerini yansıtarak onların da özgüven sahibi bireyler olmalarını sağlarlar. Anne ve babaların davranışlarını kendilerine model alan çocuklar, istenilen ve istenilmeyen davranışları onlardan görerek davranışlarını öğrendikleri modellere göre yönlendirecekler. Ancak çocuğun anne babasının davranışlarını benimseyebilmesi için onlarla arasında sevgi, saygı ve güven duygusu olması gerekir. Anne babanın birbirleriyle ilişkilerinin sevgi ve saygı temeline dayanması, çocuğun cinsiyetine özgü rolleri benimsemesi ve özdeşleşmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Yavuzer, 1994).

Coopersmith (1967), benlik saygısını, kişiliğin önemli bir boyutu ve olumlu bir kişilik özelliği olarak kabul ederken, bireyin kendini yetenekli, önemli, başarılı ve değerli algılama derecesi olarak tanımlamakta ve benlik saygısının gelişiminde önemli gördüğü dört etkeni şu şekilde sıralamaktadır:

1. Bireyin yaşamında önemli bir yere sahip olan diğer insanlardan gördüğü ilgili, kabul edici ve saygılı tutumlarının derecesi.
2. Bireyin başarıları, içinde bulunduğu durum ve sahip olduğu statü ve mevki.
3. Bireyin başkaları tarafından kendisi için yapılan değerlendirmelere verdiği karşılık.
4. Bireyin de istediği başkaları tarafından konulan hedeflere ve amaçlara ulaşım ulaşmaması.

Coopersmith (1967), benlik saygısı konusunda önemli değerlendirmeleri içeren aile tutum ve davranışlarını şu şekilde ifade etmiştir:

1. Bireye gösterilen kabul, ilgi, sevgi ve sıcaklık derecesi önemlidir. Yüksek benlik saygısına sahip bireylerin annelerinin, düşük benlik saygısına sahip

bireylerin annelerine göre çocuklarıyla daha yakın ilişkiler kurdukları daha fazla sevgi gösterdikleri tespit edilmiştir.

2. Yüksek benlik saygısına sahip bireylerin aileleri, çocuklarının temel özgürlük ve isteklerine daha çok önem veren ve sebat gösteren, sevgiyi koşullu vermek yerine, ödülden mahrum etmek suretiyle cezalandıran ailelerdir. Düşük benlik saygısına sahip bireylerin aileleri, çocuklarından sevgiyi esirgeyen ve ödülden daha çok cezayı kullanan ailelerdir.
3. Yüksek benlik saygısına sahip çocukları aileleri, kapsamlı kurallar oluşturmuş ve bunları uygulamada çaba gösteren ailelerdir. Düşük benlik saygısına sahip çocukları aileleri, yetersiz tanımlanmış bir kurallar sistemine sahip, baskıcı, reddedici ve bunları kontrol etmede tutarsız uygulamalar gösteren ebeveynlerdir.

Sonuç olarak yüksek benlik saygısının oluşması için üç temel koşul gereklidir:

1. Ailenin tamamen çocuğu kabulü,
2. Açıkça tanımlanmış kurallar ve
3. Sınırları tanımlanmış bireysel faaliyetlere saygı.

Haktanır ve Baran (1998) tarafından yapılan başka bir araştırmada gençlerin benlik saygı düzeyleri ile anne-baba tutumlarını algılamaları incelenmiştir. Araştırma, Ankara'da bulunan alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki dört lisenin ikinci sınıflarına devam eden toplam 299 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırma sonuçları gençlerin benlik saygıları ile ana-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Birçok araştırmada da görüldüğü gibi; demokratik anne- baba tutumu gencin yüksek benlik saygısına sahip olmasına neden olurken, otoriter ve ilgisiz tutum düşük benlik saygısına yol açmaktadır. Algılanan olumlu ebeveyn tutumlarının gençlerin kendisi hakkında olumlu duygular geliştirmesine yol açtığı söylenebilir.

Sullivan' a göre kişiler arası ilişkiler benlik saygısını belirlemektedir. Ona göre insan doğum anında var olan ya da olgunlaşma süreci içinde ortaya çıkan bazı tepki eğilimleriyle dünyaya gelir. İnsan yaşadığı her olay ve öğrendiği her şeyden etkilenir.

İnsan toplumsal bir varlıktır ve toplumsallaşma süreci doğum anında ya da doğumdan kısa bir süre sonra başlar. Sullivan'a göre davranışlarımız, ya gereksinimlerin yoğunluğunu azaltmaya ya da kaygıdan kaçmaya yöneliktir. Kişi kaygıyı azaltmak ya da ondan kaçınmak amacıyla koruyucu önlemler alır ve davranışlarını denetler. Bu koruyucu önlemler, bazı davranış biçimlerini onaylayan, bazı davranış biçimlerini yasaklayan benlik sistemini oluşturur (Akt.: Geçtan, 1988).

Sullivan'a göre üç önemli benlik sistemi vardır:

1. İyi Ben: Anneyle olan, ödül getiren, hoş karşılanan ilişkiler sonucu oluşan bendir. Çocuğun kendine karşı olumlu duygular geliştirir ve kendine olan saygısını artırır.
2. Kötü Ben: Annenin hoş karşılamadığı durumlar sonucu oluşur. Kötü ben istenmeyen davranışın engellemesinde bireye yardımcı olacak şekilde kaygı içindedir.
3. Ben ve Ben Olmayan: Benliğin bu kısmı annenin çocuğa karşı aşırı hoşnutsuzluk gösterip çocukta kuvvetli bir kaygıya yol açmasıyla oluşur. Birey benliğin bu kısmından kaynaklanan olaylarla karşılaşınca aşırı bir anksiyete duyar (Yanbastı, 1996).

Kapıcı (2004) ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin maruz kaldıkları zorbalık türleri, bunların görülme sıklığı, zorbalığın görülme türünde sosyo-ekonomik düzey, sınıf düzeyi ve cinsiyete bağlı farklılıkların olup olmadığı ve son olarak zorbalığa maruz kalıp kalmamanın benlik saygısı, depresyon, durumluluk ve sürekli kaygı düzeylerinin nasıl bir farklılaşmaya neden olduğunu araştırmıştır. Araştırma sonucunda sosyo-ekonomik düzey, sınıf düzeyi ve cinsiyet değişkenleri açısından gruplar arasında belirgin farklılıklar bulunmamıştır. Yalnızca, orta SED'den gelen çocukların bedensel zorbalığa daha fazla maruz kaldıkları görülmüştür. Araştırmada zorbalığın türü ne olursa olsun, buna maruz kalmanın benlik saygısını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Zorbalığa maruz kalma, yalnızca benlik saygısını değil, hem durumluluk ve sürekli kaygı ve hem de depresyon belirtilerini etkilemektedir. Ayrıca duygusal zorbalığın, diğer tüm zorbalık

türlerinden daha fazla oranda benlik saygısını, depresyonu ve durumluluk kaygısını etkilemektedir

Baran (1989) farklı sosyo-ekonomik düzeyden seçilmiş 10 yaşındaki 120 çocuk üzerinde yaptığı araştırma sonucunda, davranış bozukluklarına sahip olan deneklerin olumsuz benlik kavramı geliştirdiğini saptamıştır. Erkek çocukların kızlara göre daha sık davranış bozukluğu gösterdiği görülmüştür. Annenin eğitim durumunun düşük olması herhangi bir farklılık yaratmamıştır.

Tufan (1988) araştırmasında 228 kız, 209 erkek toplam 437 öğrenciden veri toplamıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre öğrencilerin yaşı, ailesinin geliri, kendilerini başarılı olarak görmeleriyle benlik saygıları arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca aile sorunları nedeniyle okulda başarılı olamadıklarını ifade edenlerin diğerlerine göre benlik saygısı daha düşüktür. Derslerde sürekli söz alma, arkadaşlık kurmada güçlük çekme, kaşı cinsle arkadaşlık kurma, iş bulma endişesi ile benlik saygısı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Porteus (1985) yaptığı araştırmada, Amerikalı, İngiliz ve İrlandalı öğrencilerin problem alanlarının benzer olduğunu vurgulamaktadır. Bu araştırmada kız ve erkek ergenlerin problemleri arasında farklılıklar bulunmuştur. Kızlar için problem alanları; görünüş, kişisel problemler, kişilerarası sorunlar; erkekler için ise ekonomik, eğitsel ve mesleki alanlara yönelik problemler olarak adlandırılabilir. Cinsiyetler arasındaki bu farklılıklar toplum ve ailelerin erkek ve kızlara olan farklı bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Özellikle medya kızlara fiziksel imaj, kişisel ve kişilerarası ilişkilerin önemli olduğuna yönelik mesajlar verirken; erkeklere ise ekonomik ve kişisel olarak hayatta kalmak için saldırgan olmalarının ve eğitilmiş olmaları gerektiği mesajını vermekte, onları daha özgür olmaları yönünde cesaretlendirmektedirler. Kızların erkeklere oranla benlik saygı düzeyleri daha düşüktür.

Çuhadaroğlu (1986) Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'ni ülkemizde 205 liseli gence uygulayarak yüksek, orta ve düşük benlik saygısını birçok değişkenle ilişkisini incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre benlik kavramının değişkenliği ile benlik saygısı arasında yakın ilişki bulunmuştur. Benlik saygısı yüksek çıkan gençlerin

benlik kavramları en az değişkenlik göstermektedir. Benlik saygısı yükseldikçe insanlara güvenin arttığı bulunmuştur. Gençlerde yalnızlık, içe dönüklük ve hayalcilik eğilimi arttıkça benlik saygısı da o oranda düşmektedir.

Miller ve Rice (1993) üniversite danışma merkezine başvuran öğrencilerin kişisel, sosyal ve akademik sorunlarla karşı karşıya olduklarını belirtmektedirler. Öğrencilerin en önemli sorunları sırasıyla baş ağrısı (%85.1), depresyon (%53.4), stres (%49.4), mutsuzluk (%48.9), yalnızlık (%38.5), olumsuz benlik kavramı (%35.6), dikkat toplayamama (%36.2), öfke (%33.3), işini erteleme (%32.8), düşüncelere dalma (%32.2), suçluluk (%29.9), korku (%30.5), motivasyon (%32.2) gibi sıralanmaktadır. Problemlere bakıldığında genel olarak kaygı, depresyon, motivasyon, madde kullanımı kaynaklı olduğu görülmektedir.

Sullivan, benlik saygısı konusunda kişiler arası süreçler üzerinde durarak geniş bir analiz yapmaktadır. Sullivan'a göre her birey çevresindeki diğer insanları algılamakta, fark etmekte ve bu fark etme sürecini değerlendirmektedir. Birey benlik saygısının azalmasına ilişkin olarak kendini korumak zorundadır. Benlik saygısının azalması ve yitirilmesi kişide kaygı oluşturur (Akt.: Coopersmith, 1967).

2.3. Benlik Saygısını Etkileyen Unsurlar

Coopersmith'e göre benlik saygısının gelişiminde bireyin, yaşamında önemli bir yere sahip olan bireylerden gördüğü ilgili, kabul edici ve saygılı davranışların derecesi; bireyin başarıları, içinde bulunduğu durum ve sahip olduğu konum; bireyin, başkaları tarafından kendisi için yapılan değerlendirmelere nasıl bir karşılık verdiği; bireyin, başkaları tarafından kendisi için konulan ve kendisini istediği amaçlara ulaşmış ulaşmaması etkilidir (Akt. Bilgin, 2001).

Özkan (1994). 17-21 yaşları arasında, 550 kişi üzerinde yaptığı çalışmasında benlik saygısının cinsiyete, anne ve babanın eğitim düzeyine, annenin mesleğine, ailenin gelir düzeyine ve ailenin ilgisine bağlı olduğu ortaya koymuştur.

Sivas il merkezinde sosyoekonomik düzeyi farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik saygı düzeyini belirlemek için 5-8. sınıflarda okuyan toplam 521 öğrenciyle

yapılan çalışmada sosyoekonomik durumu düşük olan okulda bulunan öğrencilerin benlik saygısı düzeyi iyi ve orta olan okullarda bulunan öğrencilere göre anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Öğrencilerin okulu, yaşı, sınıfı, baba mesleği, babanın öğrenim durumu, kardeş sayısı ve sosyoekonomik durumu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Benlik saygısının, öğrencilerin yaşı, kardeş sayısı ve sosyoekonomik durumlarından bağımsız olarak etkilendiği tespit edilmiştir (Çetinkaya ve ark. 2006).

Bireyin benlik saygısı üzerinde anne baba ve öğretmen oldukça etkilidir. Başta anne baba ve öğretmenler olmak üzere çocuğun yakın çevresindeki kişilerin çocuğa karşı tepkileri, benlik saygısını olumlu ya da olumsuz yönde sürekli biçimde etkilemektedir. Bu durum, bireyde düşük ya da yüksek benlik saygısı oluşmasında temel nedendir. (Göktaş ,2008)

Bireyin benlik saygısını etkileyen anne baba ve öğretmen gibi faktörlerin dışında başka faktörler de bulunmaktadır. Bireyin benlik saygısını etkileyen faktörleri araştıran birçok görüş, benlik saygısının gelişiminde sosyal iletişim ve etkileşimin üzerinde yoğunlaşmıştır (Cevher, 2007).

Bireyin elde ettiği başarıları da benlik saygısı üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Bireylerin akademik başarıları arttıkça benlik saygısı düzeylerinin de arttığını ortaya koyan birçok araştırma bulunmaktadır. Örneğin, Çankaya (2007), lise I. ve II. sınıf öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin akademik başarılarına göre değiştiğini, akademik başarısı yüksek öğrencilerin benlik algısı puanlarının da yüksek olduğunu saptamıştır. Çankaya'ya (2007) göre bu bulgu, akademik başarı arttıkça, öğrencilerin benlik saygılarının da arttığını ortaya koymaktadır.

Yıldırım (2006) ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin akademik benlik saygısı düzeyleri ile Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji ve Sosyal Bilgiler ders başarıları arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yaptığı çalışmasında kız öğrencilerin akademik benlik saygısı düzeyleri ile ders başarıları arasındaki ilişki erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. İkili öğretimde okuyan öğrencilerin akademik benlik saygısı düzeyleri ve ders başarıları, birleştirilmiş sınıf

ve normal öğretim yapan ilköğretim okullarındaki öğrencilerin akademik benlik saygısı düzeyleri ve ders başarılarından daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Anne ve babanın öğrenim durumu yükseldikçe öğrencilerin akademik benlik saygısı ve ders başarılarının yükseldiği görülmüştür. Öğrencilerin annelerinin öğrenim durumuna göre akademik benlik saygısı düzeyleri ile ders başarıları arasındaki ilişkinin en yüksek gerçekleştiği grup annelerinin öğrenim durumu üniversite olan öğrenciler olmuştur. Öğrencilerin baba öğrenim durumuna göre akademik benlik saygısı düzeyleri ile ders başarıları arasındaki ilişkinin en yüksek gerçekleştiği grup babalarının öğrenim durumu ilkokul olan öğrenciler olmuştur. Öğrencilerin ailelerin aylık toplam geliri yükseldikçe akademik benlik saygısı ve ders başarılarının yükseldiği görülmüştür. Öğrencilerin ailelerin aylık toplam gelirlerine göre akademik benlik saygısı düzeyleri ile ders başarıları arasındaki ilişkinin en yüksek gerçekleştiği grup ailelerin aylık toplam geliri 2000 YTL ve üstü olan öğrenciler olmuştur. Öğrencilerin akademik benlik saygısı düzeyleri ve ders başarılarının öğretmen değiştirme sayıları azaldıkça yükseldiği görülmüştür. Öğrencilerin sınıf öğretmenlerinin kendilerini olan sevgisine ilişkin olumlu düşünceleri arttıkça, akademik benlik saygısı ve ders başarılarının yükseldiği görülmüştür. Öğrencilerin sınıf öğretmenlerinin kendilerini olan sevgisini algılama durumlarına göre akademik benlik saygısı düzeyleri ile ders başarıları arasındaki ilişkinin en yüksek gerçekleştiği grup, sınıf öğretmeni tarafından çok sevildiğini düşünen öğrenciler olmuştur. Ayrıca öğrencilerin Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji ve Sosyal Bilgiler derslerindeki başarıları yükseldikçe, akademik benlik saygısı düzeylerinin de yükseldiği görülmüştür.

Pişkin (2004) belirttiği üzere benlik saygısı düzeyi yüksek olan çocuklar gerek sosyal yaşamlarında gerekse okul çevrelerinde başarılı ve girişkendirler. Benlik saygısı düşük olan öğrenciler ise kendilerine daha az güven duyarlar, istenilenleri başaramama korkusu daha fazladır. Bu başarısızlık korkusundan dolayı riskli durumlarda aşağılanma duygusu hep ön planda olduğundan dolayı kendilerini hep geri planda tutarlar.

Benlik saygısı ve okul başarısı arasındaki ilişki birçok araştırmanın konusu olmuştur. Yüksek benlik saygısına sahip çocukların sınıf içi davranış özelliklerinden biri ödevlerine ve sınıf içi diğer aktivitelere güvenli bir şekilde yaklaşmaları ve bu sayede daha yaratıcı, daha bağımsız ve başarılı olmaları gösterilebilir. Buna karşılık düşük benlik saygısına sahip çocuklar, sınıf içerisinde aktif olarak katılımcı olmaktan ziyade, pasif dinleyici biçiminde kendilerine daha az güvenen, tedirgin, popüler olmayan nitelikleri taşıyacaklardır. Okuldaki başarısızlık, onların güçsüz benlik değeri algılarına eklenecek ve hızla gerilemelerini sağlayacaktır (Akt. Uşaklı 2006).

Öğrencilerin akademik başarıları ve benliklerine dönük düşünceleri arasında ilişki olduğu bilinmektedir. Brewer (1989), yapmış olduğu çalışma sonunda başarısız öğrencilerin düşük benlik kavramı sergilediklerini belirtmektedir. Başarısız kız ve erkek öğrencilerde benlik kavramı açısından anlamlı farka rastlanmamıştır. Ayrıca öğrencilerin yetenek seviyeleri ve benlik kavramları açısından da anlamlı bir fark yoktur (Akt. Uşaklı, 2006).

Benlik saygısının çocuklar, öğretmenler ve okulla ilgili herkes için çok önemli olduğu söylenebilir. Olumlu hissetme öğrenmede en iyi koşuldur ve yüksek benlik saygısı olumlu hissetmenin temelidir (Akt. Uşaklı 2006). Bu yüzden okul ortamında öğretmenlerin, öğrencilerin benlik saygılarını artırmaları için bazı stratejiler geliştirilmiştir (Colwell ve O'Conner, 2003).

Davranışı kontrol etmekten (ifadelerin yönlendirildiği, öğrencilerin terslendiği şekilde nitelendirilebilir) çok, özerkliği destekleyen (çocuğu seçime ve işbirlikli öğrenmeye cesaretlendiren) sınıfların, benlik saygısını artırdıkları söylenebilir (Colwell ve O'Connor: 2003).

Akan (2001), toplam benlik saygısı ile davranış ve uyum sorunlarının toplamı arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Akan'a göre davranış ve uyum sorunlarının toplamı arttıkça toplam benlik saygısı azalmaktadır.

Sonuç olarak çocukların da kendileri hakkında hissettikleri onların nasıl davranacağını etkileyebilmektedir. Sınıf ortamında öğrencilerin benlik saygılarını

artırmaya dönük etkinliklerin gerçekleştirilmesi onları daha mutlu, daha üretken arkadaşlarıyla ve yetişkinlerle olan ilişkilerinde daha yapıcı kılabilirdiği söylenebilir.

2.4. Bağlanma ve Kavramsal Çerçevesi

Birey dünyaya geldiği andan itibaren çevresinde var olan ve destek alabileceği, koruyucu, ihtiyaçlarını karşılayıcı ve ilgisine muhtaç olduğu bir yetişkinin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Bebeğin bu ihtiyaçlarını karşılayan kişi ile arasında kurduğu bağın ne denli güçlü olduğu, onun gelişimi ve hayata hazırlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Bağlanma, bebek ile anne-baba arasında duygusal olarak olumlu ve karşılıklı yardım edici bir ilişkinin kurulmasını belirtir. İlişki uygun bir şekilde kurulduğunda, anne-baba kendilerini bebeklerine uydururlar. Bebek de anne-babasına ihtiyaçları hakkında ipuçları verir. (Çağdaş, 2002)

Bir başka yaklaşımla bağlanma, belirli bir kişiye karşı kurulan etkili ve güçlü bağlara karşılık gelmektedir. Bağlanma tüm yaşam dönemlerini kaplamaktadır. Bağlanma, kullanılan bu anlamı ile hiçbir yaşta olgunlaşmamışlık ya da güçsüzlük ile yardıma muhtaçlık anlamına gelmemektedir. İlk bağlanma bakım veren anne ile yaşansa da, ilerleyen zamanlarda kişinin yaşamında yerini almış bir kısım insanla da yaşanabilmektedir. Bağlanmanın yaşanması, geçici veya durumsal ilişkileri değil, sürekliliği ve dayanıklılığı kapsayan ilişkileri içermektedir. Anlık ilişkilerdeki zorunluluğu içeren bağımlılık, bu yönü ile bağlanmadan ayrılmaktadır (Ainsworth, 1969).

Literatürde bu görüşü ortaya atan ve kuramsal olarak öncülüğünü yapan John Bowlby'dir. Bowlby (2003) bir figüre karşı özellikle stresli durumlarda yakınlık arama ve sürdürme eğilimi tarafından nitelendirilmiş sürekli duygusal bağ olarak tanımlanmıştır.

Bowlby, yoğun araştırmalarına dayalı olarak bağlanmayı insanlar arasındaki uzun süreli bağlanma durumu olarak nitelendirir. Ainsworth (1991), bağlanmayı çocuk ve annesi arasındaki sürekli bir bağ, bağlanma davranışını ise “sonraki ilişki

yaşantılarına arabuluculuk edecek biçimlenmiş bir bağ olarak nitelendirmiştir. (Akt, Seven 2006). Bağlanma teorisi John Bowlby ve onun öğrencisi Mary Ainsworth'ün ortak çalışmaları sonucu gelişmiş ve günümüze kadar bir çok araştırmanın temel çıkış noktası olan bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır. Etholoji, güdübilim, bilgi işleme, gelişim psikolojisi ve psikoanalistlerin uygulamalarına göre J. Bowlby teorinin temel öğretilerini oluşturmuştur. Bowlby bir çocuğun annesine bağlanması ve ayrılma, yoksunluk ve ölüm nedenleriyle bu bağın bozulması hakkındaki düşünsel yapıda devrim yapmıştır denilebilir. Ainsworth'ün yenilikçi metodolojisi sadece Bowlby'nin düşüncelerini bilimsel çerçevede test etmeyi mümkün kılmakla kalmamış, aynı zamanda teorinin kendini kanıtlamasını sağlamıştır ve şu anda kabul edilen bazı görüşlerden de sorumludur. Başka bir deyişle Bowlby, her ne kadar bağlanma teorisinin merkezi yapısının gelişimi konusunda tanınıyorsa da Ainsworth kuramsal iskelete katkıda bulunmuş ve gerekli metodolojik araçları geliştirmiştir. (Akt. Seven 2006)

2.5. Bağlanma Kuramları

Bağlanma kuramının psikodinamik yönü erken yaşlarda bağlanma figürü ya da birincil bakıcılarla kurulan ilişkinin niteliğinin yaşamın sonraki yıllarında kurulacak olan ilişkiler için bir temel oluşturduğu savına dayanmaktadır. (Güngör, 2000) Freud 'a göre bağlanma bedensel ihtiyaçlardan sağlanmaktadır. Öyle ki bir bebek annesine bağlanır çünkü anne onu doyurur. Bebeğin beslenme sırasındaki tatmini anneye ilişkili olduğundan annenin bebeğin bağlanmasında en önemli obje olduğu ileri sürülmüştür. Bağlanma sürecinde bebeğin rolünün pasif olduğu ama sonuç olarak oluşacak bağın bebeğin daha sonraki gelişimi için çok önemli olduğu iddia edilmiştir. Anneyle bağlanma ilişkisiyle oluşacak güvenlik hissinin, çocuğun daha sonraki duygusal ilişkilerinde sağlıklı olmasını ve ustalık ve merak hisleri geliştirmesini sağladığı düşünülmektedir.(Akt. Sümer, 2006)

Bağlanma teorisinin temeli, çocukların yakın ve devamlı bakıcı ilişkisi ve sağlıklı duygusal gelişim için psikolojik rahatlık ihtiyaçlarına dayalıdır. Belli bağlanma davranışları bebeğin iletişim becerilerinin gelişimine göre değişir fakat altındaki amaç sabit kalır. Bowlby, bağlanma davranışlarının bebeğin güvenlik veya rahatlık

ihtiyacı ve güvenlik duygusu tarafından harekete geçirildiğini ileri sürmektedir. Güvenlik duygusuna katkıda bulunan keşfetme ve bağımsızlığa izin verecek bir bağlanma rolüne vurgu yapmıştır. Bowlby'nin bağlanma sisteminin çalışması hedef doğrultulu bir temele dayalıdır. Bu temelde uzun ve kısa vadede sistemin işlevlerinin başarısı davranışların düzeltilmesine yönelik sürekli olarak çevreden gelen dönütlere bağlıdır. (Seven, 2006)

2.4.1.1. Bowlby'nin Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramının gelişimsel öyküsü 1930'larda, Bowlby'nin anne kaybı ya da yoksunluğu ile daha sonraki kişilik gelişimi arasındaki ilişkiyle ilgilenmesi ve Ainsworth'un güvenlik kuramıyla ilgilenmesi sonucu başlar (Bretherton, 1992: 170). Bowlby kuramını temelde etnologların çalışmalarına dayandırmış ve bağlanmanın biyolojik temel bir deneyim olduğunu düşünmüştür. Bowlby'nin kuramını geliştirirken etkilendiği evrimsel biyolojiye göre beslenme, hareket etme ve kendini savunma açısından gelişimini tamamlamamış yeni doğan, hayatta kalabilmek için uzun bir süre kendisiyle ilgilenebilecek bir kişiye (bağlanma figürü) ihtiyaç duyar ve bu kişiyle yakınlığı sürdürebilmesini sağlayacak davranış repertuarıyla birlikte doğar (Mikulincer, Shaver ve Pereg, 2003: 90). Doğadaki pek çok türün yavruları çevresindekileri izlerler ve bunları kaydederler. Yeni doğan canlılar, doğduktan çok kısa bir süre sonra etrafındaki nesnelere izleme eğilimindedir. Buna iz bırakma davranışı denir.

Bowlby'nin etkilendiği bir diğer kuram olan kontrol sistemleri yaklaşımına göre, aynı amaca hizmet eden çeşitli davranışlar bir kontrol sistemi olarak sınıflandırılır ve nihai amaca ulaşmak için sistem tarafından yönetilirler. Değişen koşullara bağlı olarak organizmanın son durumundan farklı olan bir duruma uyum sağlaması gerektiğinde ise kontrol sistemi harekete geçer ve hedefe ulaşıldığında kontrol sistemi hareketi durdurur. Bağlanma açısından bakıldığında, bebeklerin bağlanma figürlerine yakınlık arzuları sürekli değildir, bir takım iç ve dış faktörlere bağlıdır. Bowlby'e (1969) göre bebekler kendilerini güvende hissetmelerini sağlayacak yakınlık düzeyini belirlemek için iç ve dış koşulları değerlendirirler. Sonra da ihtiyaç duydukları yakınlık düzeyini mevcut durumlarıyla karşılaştırırlar ve eğer daha fazla

yakınlığa ihtiyaç duyduklarına karar verirlerse yakınlık sağlayıcı davranışları (ağlama ve gülümseme gibi) harekete geçirirler. Eğer sahip oldukları yakınlık düzeyi yeterliyse çevreyi keşfetmeye ya da diğer insanlarla iletişim kurmaya yönelirler (Compos ve ark, 1984; Akt: Damarlı, 2006).

Bowlby, bağlanma kuramını geliştirmek için farklı zaman dilimleri içerisinde bebeklerin ve çocukların onlara bakım veren kişiden (özellikle annesinden) ayrıldığında sergilediği davranışları gözlemiştir. Bowlby gerek laboratuvar ortamında, gerekse normal koşullar altında yaptığı gözlemler neticesinde, anneden/bakım veren kişiden ayrılma sonucunda bebeklerin bazı duygusal tepkiler sergilediği üzerinde durmuştur. Bebeklerin gösterdikleri duygusal reaksiyonlardan ilki; "ayrılık protestosu"dur. Bebekler bakıcıdan ayrılığı, ağlayarak, aktif bir şekilde bakıcı arama faaliyetlerine girerek ve başkalarının onu yatıştırma faaliyetlerini direnç göstererek protesto ederler. İkinci reaksiyon ise "umutsuzluk"tur. Bu kavram pasif oluşu ve çok net bir acıyı ve hüznü tanımlar. Üçüncü kavram ise, sadece insanların başvurduğu bir sistem olan "bağlanmanın çözülmesi" (detachment)'dir. Bu durum bebeğe ya da çocuğa gereği gibi yaklaşmayan uzak duran anneden kopma veya geri çekilmedir (Hazan ve Shaver, 1987: 520).

Bowlby'e göre diğer insanlara kişisel olarak bağlanma, yaşamı değiştiren bir önem merkezidir. Bu sadece bebeklik veya okul çağı için geçerli değil tüm yaşam boyunca sürecek bir etkidir. (Bowlby, 1980)

Bowlby (1982), bağlanmanın 4 özelliğine işaret etmektedir.

- Yakınlığın sürdürülmesi - Bağlandığı insanlara yakın olma arzusu
- Güvenli barınak - Tehlike ve korku durumunda rahatlık ve güvenlik için bağlanma figürüne dönme,
- Güven esası - Çocuğun çevreyi keşfedebilmesi için bağlanma figürünün güven dolu hareketleri,
- Ayrılık acısı - Bağlanma figürünün yokluğunda endişe oluşması durumu.

2.4.1.2. Öğrenme Kuramı

Öğrenme teorileri organizmanın belli dürtülerinin, açlık gibi, birincil pekiştiricilerle tatmin edildiğini söylerler ki bunlar biyolojik ihtiyaçları karşılayan ödüllerdir. Bebek söz konusu olduğunda en önemli birincil pekiştirici yemektir. Diğer ödüllere ikincil pekiştireçler denir ve bu pekiştireçler pekiştireç özelliklerini birincil pekiştireçlerle birlikteliklerinden kazanırlar. Yani bu bağlamda annenin varlığı beslenme söz konusu olduğunda bebek için bir ödüldür. Bazı kuramcılar annenin bebeğin beslenmesinin yanında görsel uyaran sağlama, dokunma gibi, bebeği memnun edecek ödüller de sunduğunu eklemektedir. Annenin bu ödül aktiviteleriyle eşleştirildiği ve bebeğin anneye bu yüzden bağlandığı düşünülmektedir. Genel olarak öğrenme kuramlarında bebeğin bağlanma davranışlarından çok çevresel deneyimlerin önemini vurgulanmakta ve bebek bağlanma formülasyonunda pasif görülmektedir.(Sümer, 2006)

2.4.1.3. Etyolojik Yaklaşım

Etyolojik yaklaşım bağlanmanın, bebeğin bakıcıya işaret vermesi için doğuştan getirdiği eğilimle bakıcının bu işaretlere tepki göstermesi eğilimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı görüşündedir. Miller (1993), bu kuram bebek ve bakıcının bir araya geldiğini, aralarında bir bağ oluştuğunu ve bu bağın bebeğin hayatta kalma olasılığını güçlendirdiğini ileri sürmektedir.(Akt, Sümer,2006)

2.4.1.4. Bilişsel Gelişim Yaklaşımı

Piaget'nin takipçileri, bağlanmanın gelişimini belli bilişsel kapasitelerin (özellikle nesne sürekliliğinin) kazanımına bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Bebek yabancı kaygısı veya ayrılma kaygısı sergilemeden önce, nesnelerin ve insanların varlıklarının o görmese bile var olmayı sürdürdüklerini anlamak zorunda olduğu söylenmektedir. Yabancı kaygısı gösterebilmesi için, bebeğin yabancıнын suratıyla bakıcının suratını kıyaslayabilmeli bunun için de bakıcının temsilini içselleştirmiş olması gerektiği düşünülmektedir. Benzer bir şekilde ayrılma kaygısının olabilmesi için, bebeğin, bakıcıyı görmese bile bakıcının varlığını sürdürdüğünü, sadece farklı bir mekanda olduğunun bilincinde olması gerektirdiği ileri sürülen başka bir

görüştür. Araştırmalar 8 aylık bebeklerde “nesne sürekliliği”nin ve güçlü bağlanma göstergelerinin hemen hemen aynı zamanda olduğunu göstermektedirler. (Akt, Sümer, 2006)

2.6. Bağlanma Davranışının Gelişimi ve Sistematiği

Bağlanma davranışının gelişimi, çocuk ile bağlanılan arasındaki etkileşimle şekillenen bir yapıdadır. Bu noktada çocuk, anne ile arasında ya güvenli bir bağ oluşturacak ya da çekingen ve güvensiz bir bağ ile süreci devam ettirecektir.

Anne, çocuğunun verdiği ipuçlarına ve işaretlere hızlı ve uygun bir şekilde cevap verir ve bebeğin ihtiyaçlarına tutarlı bir şekilde cevap vererek bakım yapar. Bu durumlar anne ve bebek arasındaki güvenli bir ilişkiyi ifade eder. Güvenli bağlanan çocuklar annelerinin, ihtiyaçlarını karşılayacağından emindirler. Bu nedenle annelerini çevrelerini keşfetmede bir güven merkezi olarak kullanmaktadırlar. Güvenli bağlanan yetişkinler, güvenilir ve sürekli ilişkiye sahiptirler; iyi bir özsaygıya sahip olma eğilimleri vardır; duygularını rahat bir şekilde ifade ederler; sosyal destek ararlar. (Simpson ve Rholes, 1998)

Annenin çocuğunun bağlanma davranışlarına karşı duyarsız olması bebekte bağlanmama ve bakıcıdan kaçınma davranışlarının görülmesine sebep olur. Kaçınma- güvensiz bağlanan çocuklar, ebeveynlerinden kaçınabilirler, ebeveyn ve yabancı arasında bir tercih yapmazlar. Kaçınma-güvensiz bağlanan yetişkinler kişilik yapısı olarak sıkıntılar yaşarlar; ilişkilerinde çok az duygu gösterirler; diğerleriyle düşüncelerini ve duygularını paylaşamazlar. (Simpson ve Rholes, 1998)

Anne çocuğunun ihtiyaçlarına karşı tutarlı cevaplar vermez. Annenin tepkileri bazen ihtiyacı karşılamaya yönelik olabilir fakat diğer zamanlarda çocuğa gerekli özeni göstermeyerek ihmal edebilir. Bu çocukların annelerine karşı olan davranışları “gerginlik” olarak adlandırılır. Anneleri odadayken fark edilir şekilde yakınlık arayan davranışlar göstermelerine karşın, aynı zamanda kızgın ve ret davranışları sergiledikleri, hatta annelerine vurarak onları uzaklaştırdıkları gözlemlenmiştir. Kaygılı - güvensiz bağlanan yetişkinler diğerlerine yakınlaşmada isteksizlik

hissederler, eşlerinin onları sevmeyeceğinden tedirginlik duyarlar; bir ilişkileri bittiğinde çılına dönerler. (Simpson ve Rholes, 1998)

2.6.1. Bağlanmanın Gelişimi

Bağlanma, yaşamın erken dönemlerinden itibaren bebeğin çevresiyle olan etkileşimi sonucunda gelişir (Durkin, 2005:20). Çeşitli etkenler bağlanmaya müdahale edebilmektedir. Bunlar arasında, bebekteki olağan dışı davranışlar ve durumlar, garip görünüm, erken ayrılma, erken doğum ve yavaş gelişim vardır. Bu etkenlerin bağlanmaya müdahale edip etmemesi ve bunun derecesi bebeğin ve anne babanın özelliklerine bağlıdır (Onur, 1993).

Bağlanma gelişiminde çeşitli evreler bulunmaktadır ve bunlar Ainsworth (1991'den Akt: Onur, 2006) tarafından şu şekilde oluşturulmuştur:

0-3 ay dönemi: Bu evrede bebek bakıcısının özelliklerini öğrenmektedir. Bunu emme, yakalama, gülümseme, bakma, görsel izleme ile yapar. Bebekler bu evrede insan seslerini dinlemekten ve insan yüzlerine bakmaktan hoşlanırlar. İnsan yüzünün önemli bir etkisi vardır ve bu Bowlby ve başka bazı etnologlarca bebeğin 'sosyal gülücüğü' ortaya çıkarmaya çalıştığı genetik bir yanlılıktır. Bebekler ilk dönemde sürekli gülerler ancak bu henüz sosyal bir gülücük değildir ve ancak 5. ve 6. haftadan sonra bebeklerin gülücükleri sosyalleşmeye başlar ve bebekler giderek göz teması da kurmaya başlarlar. Burada gülümsemenin bağlanmayı desteklediği söylenmiştir. Bu gülücük ile bakıcı ile yakınlık sürdürülür ve geliştirilir.

3-6 ay dönemi: Bu evrede yabancılara değil ama tanıdıklarına cevap verir. Tanıdıkları artık bebek için çarpıcı olmaya başlarlar. Gene bu evrede bebek tanımadıklarını yani yabancuları fark etmeye başlar ve onlardan korkmaya başlar.

6- 9 ay dönemi: Bu evrede çeşitli bağlanma nesnelere ile fiziksel teması artar.

9 -12 ay dönemi: Bu dönemde bağlanma nesnelereinin içsel zihinsel temsilini bütünleştirir.

12 ay ve sonrası dönem: Yakınlık ve güvenlik ihtiyaçlarını doyracak, bağlanma nesnesini etkileyecek farklı davranışlara girer. Bu evrede bebek ayrılıktan dolayı belli bir kaygı sergilemektedir. Örn. Bağlanma figürü odayı terk ettiğinde ya da uzaklaştığında bebek üzölür ve hatta ağlama tepkisi verir.

2.6.2. Bağlanma Sistematiği

Bağlanma sistemi, yeni doğanların onlara bakım veren kişiye/kişilere (genellikle anneye) fiziksel yakınlığını güçlü tutarak hem çocukların çevreden gelebilecek tehlikelerden korunmasına yardım etmesini hem de onlara çevreyi keşfetmeleri için gerekli koşulları oluşturmasını sağlayan bir sistemdir (Oral, 2006: 35).

Bu sistemde, onu koruyan ve gözetken yetişkine yakınlığı sürdürmeye dair bir “amaçlar seti” yer alır ve çocuğun güvende olması ile hayatta kalmasını destekleyen biyolojik bir fonksiyon taşır. Dolayısıyla, biyolojik temelli bağlanma sistemi yaşam döngüsü boyunca koruma ve gözetmenin evrimsel bir fonksiyonunu yerine getirir (Pistole, 1997; Kart, 2002: 8).

Bağlanmada en büyük amaç, bağlanma figürü ile yakınlığı korumaktır (Grossmann, 1995). Yakınlık, ocuğun tehlike anında korunabileceği “güvenli bir sığınak” ve çevresini keşfetmede kullanabileceği “güvenli bir üs” işlevi görür (Oral, 2006: 36).

Ainswort “Yabancı Ortam” yöntemi kullanarak yaptığı çalışmalarında genel olarak yakınlık sağlama, güvenli üs, güvenli sığınak davranışlarını gözlemlemeyi amaçlamıştır. Ainswort alışmaları ile, bağlanma ilişkilerindeki bireysel farkları keşfetmekle önemli bir ilerleme sağlanmıştır. Ainswort’un Bowlby’nin çalışma grubuna katılması, bağlanma çalışmalarına deneysel araştırma yöntemi ve ocuk gelişimi yöneliminin dâhil edilmesini sağlamıştır.

Ainsworth, 1 yaşındaki bebeklerle özel tasarlanmış laboratuvar ortamında (yabancı ortam) yapılan çalışmaları neticesinde, bebeklerde üç farklı bağlanma örüntüsü olduğunu önermiştir. Buna göre, “güvenli”, “güvensiz/kaçınan bebekler” ve “güvensiz-kaygılı/kararsız bebekler” birbirinden farklıdır.

Güvenli bağlanan bebekler; anneleri yanında iken onu keşif için bir üs olarak kullanırken, annenin ortamdan ayrılması durumunda gözle görülür bir üzüntü hali sergilemişlerdir. Anne döndüğünde ise annelerine yakın kalmayı tercih etmiş ancak sakinleşince çevreyi keşfetmek için yeniden harekete geçmişlerdir. Bu bebeklerin annelerinin tipik olarak bebeğin ağlama ve diğer rahatsızlık sinyallerine duyarlı oldukları ve derhal tepki gösterdikleri görülmüştür. Ainsworth, bu bebeklerin sağlıklı bir bağlanma zinciri kurduklarını, annesinin koruyucu olduğu inancını verebilmesinin de çocukları çevreyi keşfetmek için cesaretlendirdiğini önermektedir (Crain, 1992).

Güvensiz-Kaçınan bebekler; kısmen daha bağımsız bir görünüm sergilemekte ancak çevreyi keşfetmek için hareket ederken anneyi güvenli bir üs olarak kullanmamaktadırlar. Anne ortamı terk ettiğinde mutsuz olmakta ancak geri döndüğünde yakın olma telaşına kapılmamaktadırlar. Ainsworth, bu davranış örüntüsünün sağlıklı olmak yerine bir şeylerin ters gittiğine işaret ettiğine inanmıştır. Yapılan ev gözlemlerinde bu çocukların annelerinin görece daha duyarsız, müdahaleci ve reddedici olarak değerlendirilmiştir. Geçmişte anne pek çok kez çocuğun korunma talebini geri çevirmiş olduğundan, yeni düş kırıklıklarından kaçmak amacıyla anneye olan gereksinimlerini baskılamaktadırlar.

Güvensiz-Kaygılı/Kararsız; bebekler ise; yabancı ortamda annelerinin nerede oldukları ile o kadar ilgilidir ki neredeyse hiç keşif yapamazlar. Anne odayı terk ettiğinde son derece mutsuz olurlar ancak geri döndüğünde dengesiz davranışlarda bulunurlar: Bir an için ona koşarlar, hemen ardından öfkeli bir şekilde onu iterler. Ev gözlemlerine göre, bu çocukların annelerinin de tutarsız davranışlarda bulunduğu, bazen son derece sıcak davranırken bazen de hiç ilgi göstermedikleri görülmüştür. Bu tutarsızlık, çocuğun annesinin ihtiyaç duyduğu zaman ona yardım edip etmeyeceği hususunda kararsız kalmasına yol açar; asla kendini güvenli bir sığınakta duyumsamaz (Kart, 2002: 18-19).

Bebek kendini tehlike ya da tehdit altında hissettiğinde bağlanma figürü (bakıcı) bebeği rahatlatmak ya da güvende olduğunu garantilemek için “güvenli sığınak” görevi üstlenmektedir. Güvenlik duygusu sağlanan bebek bundan sonra bağlanma

içermeyen -keşif, oyun gibi- bağlanma dışı davranışlara yönelmek için bakıcıyı “güvenli üs” olarak kullanmaktadır. Bowlby’e göre “yakınlığı koruma”, “güvenli sığınak” ve “güvenli üs” bağlanma ve bağlanma ilişkisinin temel özellikleridir (Hazan ve Shaver, 1994).

Yakınlığı sağlama amacının gerçekleştiği durumda, bağlanma sistemi geri planda çalışmayı sürdürmekte ve çocuk çevreyi aktif-bağımsız keşfi yoluyla öğrenmeye başlamaktadır. Yakınlığın sağlanamadığı durumda ise, bağlanma sistemi tekrar devreye girmekte ve sağlıklı bir bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim için gerekli olan keşif davranışı ve çevreye ilgi azalmaktadır (Rothbard ve Shaver, 1994).

Bakıcının ulaşılabilirliği tehdit edildiği anda bağlanma sistemi otomatik olarak etkinleşir. Bu durumda bakıcının çocuğa göstereceği tepkilerin kalitesine bağlı olarak, etkinleşen bağlanma sistemi ya bakıcı ile temasın yeniden kurulmasını ve ilişkinin onarılmasını kolaylaştırır ve böylece güven hissedilmesi sağlanır ya da sonuçta çocukta kaygı ve huzursuzluk yaratacak olan “ayrılığı protesto” tepkileri ortaya çıkar.

Bowlby (1982) bağlanma sistemi içerisinde, bebeği anne babasına yakın tutmayı sağlayan bağlanma davranışlarına, bakıcıya yakınlığı destekleyen ve sürdüren sinyal ve durumlar adını vermiştir (Crain, 1992). Açık sinyallerden birincisi bebeğin “ağlamasıdır”. Acı ve korku durumunda bebek ağlar ve böylece neyin yolunda gitmediğini görmek üzere ebeveynin gelmesini sağlar.

Ancak yakınlığın sağlanamadığı durumlarda, ayrılığa karşı geliştirilen tepkiler 3 temel evrede görülür. Bunlar; protesto (protest), umutsuzluk (despair) ve çekilme olarak ifade edilmektedir. (detachment).

Protesto evresi: Ağlama davranışının yanı sıra bebek, bakıcısı dışındaki kişilerin yatıştırma çabalarına direnir ve bu tür girişimleri protesto eder. Bu durumda çocuğun davranışının amacı anneyi geri getirmektir.

Umutsuzluk: Bu evrede ağlamanın sıklığı ve tonu azalır ve bebek sessiz ve içe dönmüş bir görüntü sergiler. Bu davranışlar çocuğun annenin yokluğu karşısında üzüntüsünü ve küçük de olsa anneyi geri getirme beklentisini karakterize eder.

Çekilme ya da bağlanmanın çözülmesi evresi: Bowlby'e göre sadece insanlarda görülür ve anne geri geldiğinde savunmacı bir görmezden gelme ve anneden kaçmayı içerir (Hazan ve Shaver, 1987). Bu evrede çocuk anneye ilgi göstermez, ondan uzaklaşır, başka şeylerle ilgilenir. Çekilme, ayrılık boyunca çocuğun yaşadığı olumsuz duygulara ve anneyi yeniden kaybedebileceği olasılığı nedeni ile ortaya çıkan kaygıya karşı savunma işlevi görür.

Annenin geri dönüşünden bir süre sonra çocuk tutarsız tepkiler geliştirmeye başlar, yani hem annesine yakınlık gösterir, onu takip eder ve uzaklaşmasına ağlayarak tepki verir, hem de bir parça sinirli ve reddedici davranır. Bu süre sonunda, çocuk normale döndükten sonra bile beklenmedik durumlarla karşılaştığında, kaygı belirtileri gösterir (Lieberman, 1987; Saymaz, 2003: 13).

Bowlby, protesto, keder, çözülme ve çözülme aşamasının ardından yeniden bağlanmaya geçişin evrensel ve oldukça değişmez bir nitelik taşıdığını ve hatta bunun bağlanma sisteminin ayırt edici özelliği olduğunu önermiştir (Shaver, Hazan, 1993; Kart, 2002: 27).

Yukarıda da değinildiği üzere bağlanma sistemi; çocukların bakıcıları ile ilişkileri temelinde gözlenen dört davranış örüntüsü ile tanımlanabilir. Bunlar: Yakınlığı arama ve koruma, ayrılığı protesto etme, keşfetme etkinlikleri için bakıcıyı güvenli bir üs olarak kullanma ve son olarak destek ve güvenlik için bakıcıyı sağlam bir sığınak olarak kullanmadır (Sümer, Güngör, 1999). Main bunları birincil koşullu stratejiler olarak tanımlamıştır (Sümer ve Güngör, 1999). Yakınlığı koruma, mesafeyi azaltma ve sosyal etkileşime girme amaçlarına hizmet eden bu davranışlar, sağlıklı bağlanmanın oluşmasında ön koşul olarak kabul edilir ve çocukların çevreye uyumunu kolaylaştırır (Ainsworth, 1969; Oral, 2006: 36).

2.6.3. Zihinsel ve İçsel Modeller

Erken yaşlarda bağlanma figürleriyle ya da birincil bakıcılarla (caregiver) kurulan ilişkiler, yaşamın daha sonraki yıllarında kurulacak olan yakın ilişkilerde ve kişinin kendini desteklemesinde önemli role sahiptir. Kendiliğinden gelişen ve bağlanma figürüyle yaşanan yakın ilişkiler, bağlanma kuramının özünü oluşturan zihinsel modellerin (içsel çalışan modeller) gelişimine temel oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, bağlanma figürünün çocuğun güvenlik, yakınlık ve diğer ihtiyaçlarına karşılık gösterdiği duyarlılık sonucunda çocuk kendisi, diğerleri ve dış dünya ile ilgili zihinsel temsiller oluşturmaya başlar. Zihinsel temsiller, bakıcı çocuk ilişkisini şekillendirdiği gibi, daha sonra yaşanacak olan ilişkiler ve psikolojik fonksiyonlardaki bozulma konusunda etkilidir. Sosyalleşme sürecinde en güçlü ve beklili de en kararlı faktör, çocuk ebeveyn arasındaki bağlanma ilişkisidir (Richters ve Waters, 1991: 192).

Bağlanma kuramına göre, kişinin kendisiyle ve diğer önemli kişilerle ilişkisinin kalitesinin içsel çalışan modeli, bebeklik ve erken çocukluk döneminde gelişmektedir ve yaşamının geri kalan kısmı boyunca, sosyal davranışı düzenleyerek ve yönlendirerek önemini korur (Bowlby,1973; Simpson, 1990). Araştırmalar göstermektedir ki, hem çocuk hem de yetişkinler, arkadaşlık ilişkisi, sosyal yeterlilik, memnuniyet düzeyi, yakın ilişkilerde iletişim gibi çeşitli önemli sosyal göstergeler üzerinde, bağlanma stillerinin fonksiyonlarına göre farklılık göstermektedir (Bell ve Avery, 1985:115).

Bağlanmanın işleyen modelleri, bağlanmaya dair ilk tecrübelerle sonraki duygu ve davranışların arasındaki devamlılığın ana kaynağı olarak varsayılır (Bowlby, 1973). Bu içselleştirilmiş işleyen modellerin, yeni ilişkilere genelleştirildiğine ve bilişi, duygu ve düşünceyi düzenlediğine inanılır (Mikeluncer, Shaver ve Pereg, 2003: 94). İçsel çalışan modelleri, kişilerin ilk bağlanma figürleriyle ilişkisindeki etkisine ek olarak, diğer kişiler arası ilişkilerdeki sosyal ve duygusal davranışı da yordayabilir.

2.6.4. Bebeklik ve Çocukluk Dönemi Bağlanma Stilleri

Erken çocukluk döneminde ana baba- çocuk ilişkisinin, kişinin gelişimini, diğer insanlarla ilişkilerini ve psikolojik uyumunu etkilediği konusunda genel bir kabul vardır. Bu kabule götüren ilk ve en önemli kanıtlar Bowlby' nin çocuğa temel bakımı veren kişi ile çocuk arasında kurulan sosyal bağın (attachment- bağlanma) normal gelişim için oldukça önemli olduğunu gösteren araştırma sonuçlarıdır (Crockenberg ve ark, 1993; Akt: Kapçı ve Küçüker, 2006: 34).

Bowlby'e (1969,1973; Akt: Kapçı ve Küçüker, 2006: 46) göre çocuk ile temel bakım veren kişi arasında bağlanmanın oluşmasındaki temel etmenler;

- İnsanları ve hareket eden nesnelere tercih etmeye yönelim,
- Daha sık gördüklerini diğerlerinden ayırt etmeyi öğrenme
- Tanıdıklarına yaklaşma ve tanımadıklarından uzak durma
- İstendik sonuçları getiren davranışları ayırt etme ve artırmadır.

Bebek ile annesi arasındaki bağlanmanın gelişebilmesi; annenin bebeğin ihtiyaçları ve gelişimi doğrultusunda kabul edici davranışlar göstermesi ve bebeğin ihtiyaçlarını karşılaması neticesinde gelişir. Böylece bebekler, annelerini ya da bakıcı konumundaki kişileri yaşamın ilk yıllarından itibaren güvenilir bir insan olarak görmekte ve yaşamın ileri dönemini etkileyecek şekilde güvenli bağlanma davranışı geliştirmektedirler.

Anne- baba ya da bakıcının çocuğun fiziksel ihtiyaçlarını karşılamaya dönük kabul edici davranışlar yerine, reddedici davranışlar sergileyerek çocuğun ihtiyaçlarına duyarsız kalması, duygusal ve sosyal destekten yoksun bırakması ve çocuğa kötü muamele göstermesi (Malley- Morrison, You and Millis, 2000: 170) ve çocuk ile yeterince fiziksel ve duygusal temasta (sevgi ifadeleri, duygusal paylaşım, kucaklaşma, sarılma, öpüşme vb) bulunmaması ise çocukta güvensiz bağlanma tarzının gelişmesine neden olabilmektedir. Bu durumda çocuk kendisini varoluşsal olarak güven içerisinde hissetmemekte, tehdit ve tehlike algısının eşliğinde anne babasına güvenmemektedir (Akt: Sardoğan, Dicle ve Karahan, 2007: 20).

Mary Ainsworth, Bowlby'nin bağlanma teorisinden hareketle bebeklerde görülen bağlanma çeşitlerini sınıflandırmaya çalışmıştır. Uganda ve Maryland'da evde anne çocuk etkileşimlerine dair natüralist gözlemler yapmıştır. Sonrasında, çocuğun ayrılmaya verdiği tepkileri incelemek için bir laboratuvar yöntemi geliştirmiştir. Bu yöntem, bağlanma sürecinin organizasyonunun sınıflamak için, bir yaşındaki çocukların belirlenmiş bir ebeveyninden ayrılma ve onunla yeniden birleşmeye verdikleri tepkilerin gözlemlenmesine dayanmaktadır (Masterson, 2008: 21). Yabancının var olduğu ortam tekniğinde anne ve bebek bir oyun odasında oynarlar. Bayan bir gözlemci de onları izler. Birkaç dakika oynadıktan sonra anne sessizce ayağa kalkar ve odayı terk eder. Odaya tekrar döneceğinin habercisi olarak çantasını ya da cüzdanını odaya bırakır. Bebeğin davranışı hem annesi odayı terk ettiğinde hem de odaya geri döndüğünde gözlemlenmiştir. Daha sonra, bebek kısa bir süre odada tek başına bırakılır. Ainsworth bu gözlemlerin sonuçlarına dayalı olarak bebeklik ve çocukluk dönemi için bağlanmayı aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır (Yalom ve Steiner, 2007: 153).

Güvenli Bağlanma

- Bebek annesinin yanında rahattır ve oyun odasında rahatça oynar.
- Annesi odayı terk ettiğinde bebek gözlemci ile yalnız kaldığında aşırı olmayan ama yerinde bir sıkıntı duyar.
- Annesi oyun odasına döndüğünde bebek sakinleşmek için annesine yönelir.

Güvensiz- Dirençli Bağlanma

- Annesi oyun odasını terk ettiğinde bebek aşırı derecede rahatsız olur ve gözlemci hiçbir şekilde bebeği yatıştırılmaz.
- Bebek annesi odaya döndüğünde dahi sakinleşemez, önce annesini arayıp bulur, ona yönelir, ancak daha sonra annesinin onu sakinleştirme çabalarını reddeder.

Güvensiz- Kaçınmacı Bağlanma

- Bebeğin annesi oyun odasını terk ettiğinde pek etkilenmediği görülür.

- Annesi geri döndüğünde bebek ya annesini görmezden gelir ya da bilerek annesinden kaçar. Yine de bebeğin hem annesinden ayrıldığında hem de tekrar birleştiğinde yüksek derecede psikolojik uyarılma gösterdiği görülür ki bu da bebeğin annesinde ayrılmaya aslında içsel bir psikolojik tepkisinin olduğunu gösterir.

Organize olmamış/ Dağınık Bağlanma

- Bebek annesinin yanındayken korku dolu, şaşkın ve çatışma içindedir, bu da annesiyle bozuk ve tahmin edilemeyen bir ilişkisi olduğunu yansıtır.

2.6.5. Ergenlik Dönemi Bağlanma Stilleri

Bağlanma kuramı, genellikle bebekle bakıcısı arasında varolan duygusal bağ olarak düşünülmektedir. Bununla birlikte, bağlanmanın bebeklik dönemi ve anne baba ikilisinin ötesine uzandığı (Rice, 1990: 520) ve ergenlerle genç yetişkinlerin çoklu bağlanma figürüne sahip olduğu görülmüştür.

Waters ve Cummings' e göre çocuklukta ve yetişkinlikteki bağlanma davranışları arasındaki köprünün kurulabilmesi için bağlanma güvenliğinin ergenlikteki gelişiminin anlaşılması gerekmektedir (Akt: Sümer ve Güngör, 2005: 14).

Allan ve Land (1999:210)'a göre ergenliğin bağlanma açısından önemi, içsel çalışan modellerin bu dönemde gelişim sürecini tamamlayarak kişilerarası ilişkileri etkileyen genel birer rehber konumuna gelmesinden kaynaklanmaktadır

Ergenlikteki bağlanma davranışı, erken yaşlarda görülen diğer bağlanma davranış örneklerinden ilk bakışta tamamen ayrılır. Ergenler genellikle, ebeveynler ve onlarla ilişkili diğer bağlanma figürlerine bağlılıklarından aktif ve amaçlı bir kaçışla meşgul görünürler. Birçok ergenle ebeveyn arasında görülen bağ, sert ve güvene dayalı bağlardan çok dizginlerdeki bağlar gibidir, ve bu bağın önemli bir görevi ergenin dünyadaki yolunu çizerken ebeveynlerinin destek ve bakımına (daha fazla) ihtiyaç duymayarak bağımsızlık geliştirmektir.

Bağlanma kuramının bakış açısına göre ergenlik bir geçiş dönemidir. Dönemin başında ergen, birincil bağlanma figürlerinin korumasına/bakımına daha az bağımlı olmak için muazzam bir çaba harcamaya başlar. Geç ergenlik döneminde ise kendi çocukları için bir bağlanma figürü olma olasılığı ortaya çıkar. Ergenlik henüz bağlanma deneyimlerine yoğun katılımın olduğu bu iki dönemi birleştiren basit bir köprü değil daha ziyade ergenin ebeveynlerden bakım (koruma) alıcısından potansiyel bir bakım (koruma) vericisine dönüşümü gibi belirli duygusal, bilişsel ve davranışsal sistemlerde derin dönüşümlerin(değişimlerin) olduğu bir dönemdir (Cassidy ve Shaver, 1999:55).

Ergenlik döneminde, soyut düşünme, mantıksal düşünme ve akıl yürütme yeteneklerini de içeren özgün operasyonel düşünme kapasitesi de gelişme göstermektedir. Bu da bireyi, çoklu koruyucu/ bakıcı deneyimlerinden bağlanma deneyimlerine karşı daha kapsamlı bir duruş inşa etmelerini sağlar. Formel operasyonel düşüncenin oluşumu; ergenin, farklı bağlanma figürlerinden birini diğeriyle kıyaslamasını ve ideallerini varsayımlamasını sağlayan, soyut ve gerçek olasılıklara daha fazla dikkat etmesini sağlar. Örneğin, bir çocuk ‘Annem her zaman iyi hissetmeme yardım eder’ ve ‘Babam mutsuz olduğumda beni hep görmezden gelir’ gibi düşüncelerle çoklu farklı bağlanma ilişkilerini birinin diğeriyle nasıl ilişkili olduğunu düşünmeden temsil edebilir/yargılayabilir. Ergen, aksine; ‘Yardıma ihtiyacım olduğunda bunu bazı insanlardan alabilirim ama herkesten değil, yani kime yakın olacağım konusunda dikkatli olmalıyım’ gibi cümlelerle daha bütünleştirici düşünebilir (Cassidy and Shaver, 1999).

Ergenlerin aile ilişkilerinin ilk psikoanalitik modelleri, ergen ebeveyn ilişkisini karakterize ettiğine inanılan ayrılma (detachment)’ya odaklanmıştır. Bununla birlikte, ebeveyn ergen bağlılığında aile ilişkileri önemli bir yere sahip olmaya devam etmekte ve yakınlık kaynağı olarak değer verilmektedir (Paterson, 1994: 570). Ayrıca bir çok ergen ailelerine yakın hissettiklerini ve onlarla iyi anlaştıklarını ifade etmektedir (Field, Lang, Yando ve Bendell, 1995; Pipp, Shaver, Jennings, Lamborn; Fischer, 1985). Gelişimle beraber bağlılığın bazı bölümleri aileden akranlara kaysa bile, geç ergenliğe kadar aileler öncelikli bağlanma figürleri olarak kalmaktadır

(Hazan ve Zeifman, 1994: 163). Sonuç olarak, aileye bağlanmanın ergenlik yılları boyunca devam eden önemli etkileri olduğuna inanılmaktadır.

Bu dünya ailenin yanı sıra akranları, arkadaşları ve diğer yetişkinleri de içinde barındıran bir dünyadır (Bowlby, 1969). Duygu ve davranışlarla ilgili edinilen bu repertuarın kişisel içsel çalışma modelleri ile yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu modeller, önemli bağlanma deneyimleri üzerine kurulmuştur ve ergenlerin bağlanma ilişkisine kendi öz-değerlerini yargılamalarına olanak verir. Ayrıca, duygusal stres yaşadıklarında, bağlanma figürlerinin bulunabilirliğini güven ve huzur kaynağı olarak değerlendirmelerini sağlar (Sroufe ve Waters, 1977). Kısacası, güvenli bağlanma modeline sahip ergenler bağlanma ilişkisinde kendileri ile ilgili olumlu bir algıya sahip olurlar ve bağlanma figürünü de psikolojik olarak ulaşılabilen, var olan, tepki veren kişiler olarak görürler. Güvensiz bağlanma modelindeki ergenler ise kendileriyle ilgili olumsuz algıya sahip olmakla beraber bağlanma figürünün kendisini reddeceğine veya tutarsız tepkiler vereceğine inanırlar (Kobak ve Hazan, 1991). Bu içselleştirilmiş modeller ergenlikte kalıcı hale gelmeye, stabilize olmaya başlar (Allen ve Land, 1999; Sroufe, 1988) ve ergenin sosyal keşif, stres yönetimi, ve yeni ilişkiler kurmanın önemli olduğu durumlardaki algı ve davranışlarını etkiler (Feeney ve Noller, 1996).

Ergenlikte ayrılma-bireyselleşme ve kimlik kazanımına, bağlanma teorisi yeni bir bakış açısı sunmuştur. Geleneksel teoride bireyselleşme, özerklik, bağımsızlık, aileden ayrılma ile karakterizedir. Bağlanma teorisinde ise, bireyselleşmenin ayrılma ile değil, bağlanma ile kolaylaştığı vurgulanmaktadır. Ergenlik döneminde ergen bir taraftan aileden ayrılma, bireyselleşme, kimlik oluşturma gibi gelişim görevlerini yerine getirmeye çalışırken, duygusal olarak da çalkantılar, genellikle yoğun negatif duygulanımlar yaşamaktadır. Ergenlerin bağlanma stilleri ile bu dönemde yaşanan negatif duygular ile bu duygularla baş etme becerileri arasındaki ilişki birçok çalışmada incelenmiştir. Çalışmalardan elde edilen bulgulara göre, güvenli bağlanma geliştiren ergenler, yüksek benlik algısına sahip olmakla birlikte, negatif duygular ile daha etkin yollarla ve uyum sağlayıcı şekilde başa çıkabilmekte, problemi çözebilmek için aktif olarak çabalamaktadır. Güvenli olmayan bağlanma stillerinde

ise, kaygılı/kararsız ergenler, daha fazla şiddet ve sıklıkla negatif duygulanımlar yaşamakta, daha fazla yaşam problemlerine maruz kalmakta ve bu nedenle daha sıklıkla öfke yaşantıları oluşmaktadır. Bu bağlanma stilineki ergenler, problem çözümünde soruna odaklanmada başarılı olamamakta, daha fazla yetersizlik duyguları yaşamakta ve sorundan kaçmaktadırlar. Bir diğer güvenli olmayan bağlanma stiline, kaçınan bağlanma geliştiren ergenlerde ise, problem çözümüne ilişkin fazla bir çaba sarf etmedikleri, ancak kaygılı/kararsızdan farklı olarak daha az düşmanlık ve depresyon yaşadıkları belirtilmiştir. Ayrıca, bu bağlanma stilineki ergenlerin, en az sosyal uyum gösteren ergenler oldukları da gözlemlenmiştir (İmamoğlu, 2003).

Sümer ve Güngör'ün (1999) üniversite öğrencileriyle yaptıkları bir çalışmada kabul ve ilginin yüksek olduğu ailelerden gelmenin güvenli bağlanma stili ile; sıkı denetim ve kontrolün olduğu ailelerden gelmenin ise güvensiz bağlanma stili ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu çalışmadan, anne ve babaların benimsedikleri çocuk yetiştirme stillerinin çocukların bağlanma stillerini önemli ölçüde etkilediği ve bunun ileriki dönemlerdeki bağlanma stilleri üzerinde de etkili olduğu yönünde bir sonuca varılabilir.

2.6.6. Yetişkinlik Döneminde Bağlanma

Yetişkin bağlanma stillerinin ölçümüne yönelik ilk çalışmalar 1980'li yılların ortalarına doğru başlamıştır. Bowlby, bağlanma kuramında kişinin erken yaşlarda ilgi- bakımını üstlenen kişiyle kurduğu ilişkinin ileride onun duygu, düşünce ve davranışlarında belirleyici rol oynadığını ileri sürmüştür. Hazan ve Shaver (1987, 1994), kişinin çocukken bağlanma figürüyle kurduğu ilişkinin bir benzerini yetişkinlikte romantik ilişkiler için de kullanabileceğini göstermiştir. Bu araştırmacıların çalışmalarıyla birlikte, bağlanma kuramı, sosyal psikologlar tarafından yetişkinlerin duygu, düşünce ve davranışlarını incelemekte sıkça kullanılan bir kuram haline gelmiştir. Hem bireysel hem de kişilerarası psikolojik süreçleri açıklayıcı gücü olması, bağlanma kuramını sosyal psikolojinin en popüler kuramlarından biri yapmıştır (Sümer ve ark, 2005: 10).

1980' lerin ortalarında, Main ve Goldwyn, Yetişkin bağlanma Görüşmesi (YBG) adı altında ebeveynler için bir görüşme yöntemi geliştirmiştir. Bu yöntem ebeveynin bağlanmaya karşı tutumunu değerlendirmeyi amaçlayan 18 sorudan oluşmuştur. Yetişkinden, çocukluğunda kendi ebeveyniyle ilişkisini, ayrılma karşısındaki tutumlarını vb. anlatması istenmektedir. Bu görüşmelerin amacı, ebeveynin bağlanmayla ilgili zihinsel durumunu değerlendirmektir

Araştırmacılar bu görüşmeler sonrasında üç sınıflandırma geliştirmişlerdir:

- Güvenli/özerk,
- Güvensiz: Güvensiz kategorisi de kendi içinde " kayıtsız" ve "endişeli" olarak ikiye ayrılmıştır.
- Çözumsuz düzensiz

Güvenli çocukların ebeveynlerinin en belirgin iki özelliği belli ilişkilere dair tanımlamalarında ve değerlendirmelerinde tarafsız olmalarının yanı sıra bağlanmayla ilgili deneyimlerindeki kişileri iyi değerlendirmeleri idi. Kayıtsız gruptakiler, bağlanma ile ilgili deneyimlerin etkilerini düşünmeme eğilimi göstermekteydi. Endişeli gruptaki ebeveynler, ebeveynleriyle ilişkilerine dair açık tanımlamalar ve değerlendirmeler yapamayacak kadar kaygılıydılar. Çözumsuz/düzensiz grup ise dağılmamış travmanın sıkıntılarını yaşamaktaydı (Akt: Masterson, 2008: 186).

Dörtlü Bağlanma Modeli

Bireylerin kendilerine ve diğerlerine ilişkin içsel çalışan modellerinden yola çıkan Bartholomew ve Horowitz (1991) yetişkin bağlanma stillerini açıklamak için Dörtlü Bağlanma Modelini geliştirmişlerdir.

Dörtlü bağlanma modelinde benlik ve başkaları olumlu ve olumsuz olmak üzere iki boyut içinde incelenmekte ve sonuç olarak dört farklı yetişkin bağlanma stili elde edilmektedir. Buna göre;

Güvenli Bağlanma: Güvenli bağlanma stili olan yetişkinler kendilerine ve başkalarına ait içsel modellere sahiptir. Güvenli bağlanan kişiler kendilerini sevmeye değer ve değerli kişiler olarak başkalarını da güvenilir ve kabul edici

olarak algılamaktadırlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Güvenli bağlanan kişilerin kaygı ve kaçınma düzeyleri düşük değerdedir. Bu bölge, güvenli bağlanma duygusu, yakınlık ve karşılıklı bağlılıkta rahatlık, destek aramada güven ve stresle başa çıkmada diğer yapıcı unsurlarla tanımlanır.

Saplantılı Bağlanma: Saplantılı bağlanma biçiminde ise olumsuz benlik ve olumlu başkaları modelinin birleşimi söz konusudur. Saplantılı bağlanan kişilerinin çocuklukta bağlanma figürlerinin tutarsız ve duyarsız oldukları belirtilmektedir. Yüksek kaygı düzeylerine sahip bu kişiler bağlanma güvenliğinin yokluğu, güçlü bir yakınlık ihtiyacı, ilişkilerle ilgili kaygılar ve reddedilme korkusuyla tanımlanmaktadır.

Korkulu Bağlanma: Korkulu bağlanma stiline sahip bireylerin ise kendilerine ve diğerlerine ilişkin olumsuz zihinsel modelleri vardır. Kendilerini değersiz ve sevmeye layık görmeyen bu kişiler başkalarının da güvenilmez ve ulaşılamaz olduklarını düşünmektedirler. Korkulu bağlanan kişilerin kaygı ve kaçınma boyutları yüksektir. Bartholomew (1990) bu kişilerin diğerleriyle anlamlı ilişkiler kurma konusunda istekli olduklarını ancak reddedilme korkusu ve güvensizlik nedeniyle bundan kaçındıklarını belirtmektedir (Akt: Tolan, 2002: 40). Dolayısıyla, korkulu bağlanma stili tam olarak güvenli bağlanma stiline karşıdır ve bireysel değersizlik duyguları ile başkalarının güvenilmez ve reddedici olduğuna ilişkin beklentilerini yansıtır (Sümer ve Güngör, 1999).

Kayıtsız Bağlanma: Kayıtsız bağlanan kişiler ise kendilerine ait olumlu, başkalarına ilişkin olarak ise olumsuz zihinsel modellere sahiptirler. Bu bölge, bağlanma güvenliğinin yokluğu, saplantılı biçimde kendine güven ve diğerlerinden duygusal olarak uzak durma tercihi ile tanımlanır. Başkalarıyla oldukça mesafeli ilişkilere giren bu bireyler yakın ilişkilere girmekten kaçınarak kendilerini reddedilme ve sonrasında yaşanan hayal kırıklıklarına karşı korumayı amaçlamaktadırlar. Kayıtsız bağlanan kişilerin kendine güven düzeyleri oldukça yüksektir ve bu kişiler için bağımsızlık son derece önemlidir.

Yetişkinlerin bağlanma örüntüsünün değerlendirildiği çalışmalarda, ebeveynler ile çocuklarının bağlanma örüntüsünün %85 oranında benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Bu bulgu, bağlanma örüntüsünün kuşaklara aktarıldığı ve ebeveynlerin, yetiştirdikleri çocuğun bir parçası haline geldiğini göstermektedir. Bu durum ise yetişkin bireylerde çevresindeki kişilerle iletişime geçtiğinde aslında ebeveynlerinin de bu ilişkideki yerini gösterir niteliktedir. Bağlanma ilişkisinin incelendiği çalışmalar, ebeveynlerin verdikleri yanıt örüntüsü ile onların çocuklarının yabancı ortamlarda gösterdikleri davranışların oldukça ilişkili olduğunu göstermektedir. Özerk-güvenli ebeveynler, güvenli çocuk; saplantılı yetişkinler, tutarsız çocuklar; kaçınan yetişkinler kaçınan çocuklar yetiştirme eğilimi göstermektedir. Bu tür haritaları kullanmak, nesiller boyunca çeşitli yollardan devam eden çocuk-ebeveyn ilişkisinin önemini ortaya koyar (Bozkurt, 2006: 42).

2.7. Bağlanma Kuramı ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

Bowlby (1973), Bartholomew ve Horowitz (1991) sevmeye layık olmak ya da sevebilmek duygularının göstergesi olarak bağlanma stillerinin altında benlik modellerinin yattığını belirtir. Bu betimleme, benlik saygısının bazı bileşenleri ya da tanımlamaları ile de benzerlik gösterir. Diğer taraftan, Hazan ve Shaver (1994) da, konu ile ilgili Bowlby'nin zihinsel modellerine dair "bağlanma kuramında, kişinin kendisine dair duygu ve düşünceleri, özellikle sosyal ve global benlik saygısı, kısmen de olsa bakım verenin duyarlılığı ile belirlenir..." söylemine atıfta bulunur.

Çalışmanın "sonuç, tartışma ve öneriler" bölümünde de değinileceği üzere, konu ile ilgili yapılan araştırmalarla da bağlanma stili ve benlik saygısının birbiriyle ilişkili olduğuna dair destekleyici sonuçlar elde edilmiştir. Batholomew ve Horowitz (1991)'in çalışmasıyla kendilerini güvenli bağlanan olarak tanımlayan kişilerin (olumlu benlik modeli) benlik saygısının, kendilerini korkulu ya da saplantılı olarak tanımlayan kişilerden (olumsuz benlik modeli) daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Griffin ve Bartholomew (1994)'in yaptığı çalışma ile de bağlanmanın benlik modelinin pozitifliğinin, bireylerin kendi benliklerine dair fikirlerinin (algılarının) pozitifliği ile doğrudan ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma, yapısı itibariyle nicel bir araştırmadır. Nicel araştırma, fiziksel ve sosyal olguların aynı biçimde incelenebilirliğini savunan bir araştırma yaklaşımıdır. Bu itibarla, sosyal içeriklerin doğa bilimlerinde kullanılan yöntemlerle incelenebileceğini öne sürer pozitivist yaklaşıma dayanmaktadır. Nicel araştırma, sayısal yöntemlerle ölçümlenmiş olan verilerin istatistiksel analizleri neticesinde, ölçümlenen olgular arasındaki nedensellik ilişkisini ortaya koymak suretiyle sosyal yapının dinamiklerini keşfetmeyi hedefleyen araştırma biçimidir. Nicel araştırmalarda araştırılan olgu örneklem üzerinden tespit edilmek suretiyle genele yorumlanmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni İstanbul ili Çekmeköy ilçesi olarak belirlenmiştir. İlçede, ilçenin merkezi yoğunluk yapısı dikkate alınarak belirlenen bölgede merkezi konumdaki ilköğretim okulu üzerinden bu çocuklara ulaşılmış ve örneklem ulaşıp ankete katılmayı kabul eden ve belirli kriterleri ihtiva eden öğrencilerden oluşturulmuştur.

Örneklem, daha önceden tespit edilmiş kurallar doğrultusunda bir evrenden seçilerek ve seçildiği evreni temsil özelliğine sahip evrenin daha küçük bir kümesidir. Araştırmalarda, evrenin çok büyük olması durumlarında genel itibariyle örneklem üzerinden hareket edilmek suretiyle elde edilen bulguların evren için genellenmesi cihetine gidilerek sonuca ulaşılmaya gayret gösterilir. (Karasar, 2005) Araştırmamızda, belirlenen evreni temsil edecek olan örneklem için karar verilirken tabakalı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Tabakalı örnekleme, sınırları belirlenen bir evren için alt grup tayin edilebilme mümkünlüğü çerçevesinde kullanılan ve bu alt gruplar içerisinde mümkün merteye homojen seçimler yapılarak örneklemin

oluşturulduğu bir örnekleme yöntemidir. Bu örneklemede önemli olan evreni oluşturan alt gruplardan hareketle evreni temsil edecek sonuçlara ulaşmaktır. (Yıldırım ve Şimşek, 2005:105) Bu bağlamda, araştırmanın örnekleme tespit edilen alt grup kriterleri dikkate alınmış; evrenin tabakaları belirlendikten sonra bu tabakalar içerisinde denk miktarlarda tesadüfi seçim yapılmak suretiyle araştırmanın katılımcı kitlesi oluşturulmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama araçları Kern's Güvenli Bağlanma Ölçeği ve Piers-Harris Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği'nden oluşmaktadır. Ayrıca, katılımcılara ilişkin demografik özellikleri saptamak için kişisel bilgi formu oluşturulmuştur.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, katılımcılara ilişkin 6 hususun belirlenmesine yönelik olarak araştırmacı tarafından ölçeğin aslıyla paralel biçimde ve araştırmanın mahiyetine uygun olarak hazırlanmıştır. Bu formda belirlenmek istenen demografik unsurlar, cinsiyet, yaş, anne eğitim durumu, annenin mesleği, annenin çalıştığı zamanlarda çocuğa kimin baktığı ve kaç kardeş olduklarıdır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama araçları Kern's Güvenli Bağlanma Ölçeği ve Piers-Harris Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği'nden oluşmaktadır. Ayrıca, katılımcılara ilişkin demografik özellikleri saptamak için kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Kern's Güvenli Bağlanma Ölçeği, Kern's ve arkadaşları (1996) tarafından orta çocukluk ve ilk ergenlik dönemindeki (9–12 yaş) çocuklara uygun olarak geliştirilmiş ve bu çocukların ebeveynleriyle olan ilişkilerindeki güvenlik algılarını değerlendirmek için tasarlanmış bir ölçektir (Kern's, Klepac ve Cole, 1996). Ölçek, çocukların bağlanma figürlerinin (a) duyarlı ve ulaşılabilir olacaklarına ne oranda güvendiklerini (örneğin: “Bazı çocukların annelerinin yardım edeceklerine inanmaları kolaydır ama bazı çocuklar için ise annelerine inanmak zordur.”) (b) stres altında iken bağlanma figürlerine güvenme eğilimlerini (örneğin: “Bazı çocuklar üzgün olduklarında

annelerinin yanlarına giderler ama bazı çocuklar da üzgün olduklarında annelerinin yanlarına gitmezler”) ve (c) bağlanma figürleri ile iletişim kurma kolaylığını ve isteklilik düzeylerini (örneğin: “Bazı çocuklar annelerinin onları dinlemediklerini düşünürler ama bazı çocuklar da annelerinin onları gerçekten dinlediklerini düşünürler”) ölçmeyi amaçlamaktadır (Sümer ve Şendağ, 2009). Ölçek 15 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerden yedi tanesi (2, 5, 7, 8, 11, 12, 14) ters yönde yazılmıştır. Ölçeğin maddeleri Harter’in (1982) “Bazı çocuklar..... Ama..... Bazı çocuklar” formatı kullanılarak geliştirilmiştir. Bu soru formatında her soru aynı boyutta birbirinden zıt yönlerde farklı olan iki çocuğun tanımını vermektedir (örn., “Bazı çocuklar annelerine kolayca güvenirler AMA bazı çocuklar annelerine güvenip güvenmeyecekleri konusunda emin değildirler”). Katılımcılardan öncelikle bu iki çocuktan hangisine daha çok benzediklerini seçmeleri, ardından da seçtikleri çocuğa “Biraz” mı yoksa “Çok” mu benzediklerini işaretlemeleri istenmektedir. Böylece her bir madde dört aralıklı ölçek üzerinden değerlendirilmektedir (Kern’s, Klepac ve Cole, 1996; Sümer ve Şendağ, 2009).

Çocuklardan ölçeği hem anne hem de babaları için ayrı olarak doldurmaları istenmektedir. Fakat bu araştırmada orijinalinden farklı olarak, çocuklardan sadece anne formunu doldurmaları istenmiştir. Ölçeğin puanlaması, ters yönde yazılmış yedi maddenin puanlarının tersine çevrilmesinin ardından, 15-60 arasında değişen toplam ölçek puanı elde edilerek yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, toplam ölçek puanlarının madde sayısına bölünerek elde edilen ortalama değerler üzerinden (1-4 arasında değişen puanlarla) de değerlendirme yapılabilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, ebeveynlere karşı güvenli bağlanmayı işaret etmektedir. Kerns ve arkadaşlarının (1996) yaptıkları çalışmada, ölçeğin yüksek düzeyde iç tutarlık güvenilirliğine (Cronbach $\alpha = .84$) ve test tekrar test güvenilirliğine ($r = .74$) sahip olduğu bulunmuştur (Kern’s, Klepac ve Cole, 1996).

Ölçeğin Türk örneklemini üzerinde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Sümer ve Şendağ (2009) tarafından yapılmıştır. Öncelikle standart çeviri - tekrar çeviri yöntemi kullanılarak iki uzman tarafından ölçek Türkçeye çevrilmiş, daha sonra üzerinde uzlaşmaya varılan Türkçe form yeniden uzman bir kişi tarafından İngilizceye

çevrilmiş ve karşılaştırmalar sonucunda ölçek son haline ulaşmıştır. Yapılan faktör analizleri sonucunda, hem anne hem de baba formu için ölçeğin tek boyut üzerinden ebeveynlere güvenli bağlanma düzeyini ölçtüğüne dair bulgular elde edilmiştir. Aynı zamanda ölçeğin hem anne hem de baba formlarının yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip oldukları; Cronbach alfa değerlerinin anne formu için .84, baba formu için de .88 olduğu bulunmuştur (Sümer ve Sendağ, 2009) (EK 5).

Bu çalışmada ölçeğin anne formu için bulunan Cronbach alfa katsayısı $\alpha=.81$ olarak analiz edilmiştir.

Ölçeğin orijinal formunda analizler tek faktör üzerinden yapılmıştır. Bu tek faktör varyansın %34'ünü karşılamaktadır ve madde yükleri .42'nin üzerindedir. Bu doğrultudan yapılan faktör analizi neticesinde ise KMO değeri doğrultusunda ölçeğin tek boyutlu olarak kullanılabilirdiği, faktör analizinin örneklem için uygun olmadığı görülmüştür. Bu doğrultuda tek boyutun, toplam varyansın %56,16'sını karşıladığı tespit edilmiştir.

Araştırmada kullanılan Kern's Güvenli Bağlanma Ölçeği güvenilirlik analizine tabi tutulmuş ve elde edilen analiz sonucu aşağıdaki şekliyle verilmiştir.

Tablo 1: Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha Değeri	Madde Sayısı
,642	15

Tablo 8'de ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı $\alpha= ,642$ olarak analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra ölçeğin ortalaması 49,09, varyansı 35,37 ve standart sapması 5,95 olarak analiz edilmiştir. İslamoğlu (2011:139), alfa katsayısının 0,60 ile 0,80 arasında olması ölçeğin yüksek güvenilirlik sergilediğinin göstergesi olarak ifade edilmektedir.

3.3.3. Piers-Harris Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği

“Kendim Hakkında Düşüncelerim” adı ile anılan 80 maddelik “Piers- Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği” dokuz-on altı yaş grubundaki öğrenciler için 1964 yılında Piers ve Harris tarafından Amerika Birleşik Devletleri’nde geliştirilmiştir. Ölçek çocukların kendilerine (özüne) yönelik düşünce, duygu ve tutumlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Piers- Harris’in geliştirmiş olduğu Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği’nin on ikinci sınıf öğrencileri ile standardizasyonu yapılmıştır. Değişik yaş gruplarının ve cinsiyet farklarının olmadığı saptanan bu ölçeğin güvenilirliği iç tutarlık ve değişmezlik (test- tekrar test) teknikleriyle saptanmıştır. Spearman Brown ve Kuder Richardson 21 formülleriyle elde edilen iç tutarlık katsayıları .78 ile .98 arası, Pearson Momentler Çarpımı formülüyle elde edilen puan değişmezliği korelasyon katsayıları .71 ile .77 arası bulunmuştur. Bu veriler ölçek güvenilirliğinin doyurucu olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Piers ve Harris’in İngilizce olarak geliştirdiği Benlik Kavramı Ölçeği iki aşamada Türkçeleştirilmiştir. İlkinde soru maddeleri Türkçeye çevrilmiş, sonra geri çeviri tekniği ile bu maddeler tekrar İngilizceye dönüştürülerek özgün ifadeleriyle karşılaştırılmıştır. İki form arasında fark gösteren maddelerin Türkçesi tekrar gözden geçirilerek gereken düzeltmeler yapıldıktan sonra ikinci aşamada Türkçe ölçeğin dil açısından geçerliği deneysel olarak sınanmıştır.

İngilizceyi iyi bilen Türk gençlerinden, iki dilli (bilingual) olarak kabul edilen iki yüz kırk iki lise ve üniversite öğrencisi bu deneysel araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Uygulamada terazileme (counter balancing) tekniğiyle dört deneysel grubu oluşturan öğrenciler farklı zamanlarda, farklı formlar üzerinde Türkçe ve İngilizce ölçek maddelerini yanıtlamıştır. Böylece maddelerin Türkçe ya da İngilizce olarak verilme sırasının puanlar üzerindeki etkisi denetlenmiştir.

Dört deneysel grupta değişik sırayla uygulanan dört ölçek formundan çıkarılan sonuçlar varyans analizi, t testi ve Pearson momentler çarpımı korelasyon teknikleri kullanılarak çözümlenmiştir. Karşılaştırılan grupların birinin dışında istatistiksel

anlam düzeyinde fark bulunmaması, birinci ve ikinci test uygulamaları arası (test-tekrar test) korelasyonların yüksek düzeyde ($r=.72$ -.93) anlamlı çıkması Türkçe ölçeğin İngilizcesi ile eşdeğer nitelikte olduğu beklentisini desteklemiştir.

Türkçeleştirilmiş olan Benlik-Kavramı Ölçeği'nin iç tutarlılığı, (madde benzeşikliği ya da test homojenliği) ve puan değişmezliği sınanarak güvenirlik düzeyi incelenmiştir.

Bu çalışma için yeni bir örneklem seçimine gidilmiştir. Düşük ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden beş İstanbul okulunun ikinci ve sekizinci sınıflarından dört yüz kırk yedi öğrenci seçilmiştir. Ölçek bu öğrencilere bir günden yedi güne kadar değişen zaman aralıklarıyla iki kez uygulanmıştır. Daha sonra başka ortaokul (N=310 ve N=358) örneklemlerine daha uzun aralıklı (5 ay ile 1 yıl) tekrar test uygulaması yapılarak ölçeğin değişmezlik düzeyini yansıtan korelasyon katsayıları bulunmuştur.

Genelleştirilmiş KR 20 formülünün uygulanmasıyla elde edilen Cronbach Alfa katsayıları ile ölçeğin içtutarlılığı sınanmıştır. .81 ve .89 arası alfa değerleri ölçeğin yüksek homojenlik düzeyinde olduğunu belirlemiştir. Bu güvenirlik katsayıları özgün İngilizce formundaki Kuder Richardson 21 formülüyle elde edilen ,78 ile ,93 düzeyindeki içtutarlık katsayılarından daha yüksek kabul edilmektedir. Bu nedenle Türkçe ölçeğin güvenirliğinin özgün İngilizce formundan daha sağlam ve yüksek olduğu belirlenmiştir.

Türkçe Benlik-Kavramı Ölçeği'nin geçerliği geniş bir örneklem üzerinde sınanmıştır. Bu örneklem, yaşları on ile on dokuz arasında bulunan, düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeylerdeki kız ve erkek öğrencilerin eşit oranlarda temsil edildiği bin beş yüz yirmi İstanbullu ilkokul, ortaokul ve lise gruplarından oluşmuştur. Uygulanan Benlik-Kavramı Ölçeği, Sınav Kaygısı Envanteri ve Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri puanları üzerinde çeşitli istatistiksel çözümler yapılmıştır. Ayrıca bu geçerlik sınanmasında Benlik-Kavramı Ölçeği'nin kullanıldığı diğer araştırma verilerinden de yararlanılmıştır.

Tükçe’de Benlik-Kavramı Ölçeği’ne benzer bir başka ölçek bulunmadığından eşzaman, ölçüt-bağımlı geçerlik sınaması yapılamamıştır. Bunun yerine iki tür yapı geçerliği üzerinde durulmuştur.

Uygulama grup halinde yapılabildiği gibi okuma-yazma güçlüğü olanlara ya da hiç okuyamayanlara bireysel uygulama da yapılabilmektedir. Uygulamaya başlamadan önce, öğrencilere gerçek ve samimi düşüncelerini yansıtan yanıtlar vermelerini sağlayıcı açıklamalar yapılmalıdır. Her bir soru maddesi için “Evet” ya da “Hayır” cevaplarından yalnızca birini seçmeleri ve hiçbir soruyu yanıtsız bırakmamaları hatırlatılır. Uygulama sırasında öğrencilerin doğru işaretleyip işaretlemediklerini denetlemek, yönergeye uymayanlara yardımcı olmak gerekmektedir. İfadelerde anlaşılmayan sözcük ve kavramlar olduğunda genel bir açıklama yapılarak öğrenciye yardımcı olunabilir.

Ölçeğin puanlaması bir yanıt anahtarı vasıtasıyla yapılmaktadır. Ölçek puanı yanıt anahtarına uyan maddelerin sayısal toplamıdır. Düşük puanlar bireyin benlik kavramının düşük ya da olumsuz olduğuna işaret etmektedir. (Öner, 1994) (Ek-2)

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, belirlenen örnekleme anket formları üzerinden öncelikle izahat yapılmış sonra da katılımcıların her biriyle, maddelerin izahı yapılarak uygun olan seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Elde edilen veriler SPSS 20.0 programı ile analiz edilmiş; her iki ölçeğin birbirleriyle olan istatistiksel ilişkilerini tespit etmek için regresyon analizine başvurulmuş, beraberinde demografik unsurlara göre farklılık durumu ve gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkinin olup olmadığını analiz etmek için de varyans analizine başvurulmuştur.

3.5. Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular, demografik bulgular, bağlanmaya ilişkin bulgular, benlik saygısına ilişkin bulgular ve bağlanma-benlik saygısı ilişkisine yönelik bulgular olmak üzere 4 başlık altında ele alınmıştır.

3.5.1. Demografik Bulgular

Katılımcılara ilişkin demografik özellikler incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 2. Katılımcıların Annelerini Çalışma Durum İstatistikleri

	F	%	Geçerli %	Birikimli %
Gruplar	Çalışmayan Anne	49	52,1	52,1
	Çalışan Anne	45	47,9	100,0
	Toplam	94	100,0	100,0

Anket yapılan çocukların anne çalışma durumları irdelendiğinde, katılımcı annelerinin 49 kişi ile %52,1 oranında çalışmayan ev hanımı anneler olduğu ve 45 kişi ile %57,3'lük oranla da çalışan anne oldukları görülmektedir (Tablo 1). Bu oranlar dikkate alındığında çalışan anne yönünden katılımcıların eşit

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

	F	%	Geçerli %	Birikimli %
Gruplar	Kız	61	64,9	64,9
	Erkek	33	35,1	100,0
	Toplam	94	100,0	100,0

Katılımcılara ilişkin cinsiyet oranları Tablo 2 ile verilmiştir. Tablo verileri doğrultusunda, ankete katılan öğrencilerin %64,9'unun kız öğrencilerden oluştuğu ve %35,1'inin de erkek öğrencilerden oluştuğu görülmektedir.

Katılımcıların tamamı 10-11 yaş aralığındaki öğrencilerden oluşmaktadır (Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcılara İlişkin Yaş Dağılım Durumu

Yaş				
	N	%	Geçerli %	Birikimli %
10-11 Yaş	94	100,0	100,0	100,0

Katılımcılara ilişkin analiz edilen bir diğer demografik özellikte anne eğitim düzeyidir (Tablo 4).

Tablo 5. Katılımcı Annelerinin Eğitim Düzeyleri Dağılımı

Anne Eğitim					
	N	%	Geçerli %	Birikimli %	
Gruplar	İlkokul	18	19,1	19,1	19,1
	Ortaokul-Lise	58	61,7	61,7	80,9
	Üniversite ve Üstü	18	19,1	19,1	100,0
	Toplam	94	100,0	100,0	

Tablo 4 verilerin incelendiğinde örnekleme oluşturan çocukların annelerinin %19,1'inin ilkokul mezunu, %61,7'sinin ortaokul ve lise mezunu ve %19,1'lik dilimin anne eğitim düzeyi de üniversite ve üzeri olarak belirtilmiştir..

Tablo 6. Annelerin Meslek Dağılımı

Anne_Meslek					
	N	%	Geçerli %	Birikimli %	
Gruplar	Ev Hanımı	48	51,1	51,1	51,1
	Memur	9	9,6	9,6	60,6
	Esnaf	5	5,3	5,3	66,0
	Ücretli Çalışan/İşçi	11	11,7	11,7	77,7
	Özel	21	22,3	22,3	100,0
	Toplam	94	100,0	100,0	

Tablo 5 verileri doğrultusunda, örneklemin %47,9'unu oluşturan çalışan annelerin meslek dağılımlarına ilişkin olarak örneklemin; %9,6'sının memur, %5,3'i esnaf, %11,7'u ücretli çalışan ve %22,3'lük dilimin de özel meslek sahibi annelerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 7. Annesi Çalışan Çocuklara Kimin Baktığına İlişkin Dağılım
Anne Çalışma * Bakici

			Bakici				Toplam
			Büyükanne veya Akraba	Bakıcı	Kreş	Anne Bakıyor	
Gruplar	Çalışmayan	n	0	0	1	48	49
	Anne	%	0,0	0,0	2,0	98,0	100,0
	Çalışan Anne	n	31	3	4	7	45
		%	68,9	6,7	8,9	15,6	100,0
Toplam	n	31	3	5	55	94	
	%	33,0	3,2	5,3	58,5	100,0	

Tablo 6 verileri incelendiğinde annesi çalışmayan çocuklardan birisi haricinde tamamının bakımını annenin üstlendiği doğal durumu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte annesi çalışan çocukların %68,9'luk büyük çoğunluğunun bakıcılığını aileden birinin ya da yakın akrabanın üstlendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra annesi çalışan çocukların %6,7'sinin bakımı özel bakıcı tarafından yapılmakta ve %8,9'unun kreşe gönderildiği görülmektedir. Ayrıca hem çalışıp hem de çocuğuna bakan annelerin oranı da %15,6 olarak belirlenmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Kardeş Durumları
Kardes Durumu

		N	%	Geçerli %	Birikimli %
Gruplar	Yok	8	8,5	8,5	8,5
	1 Kardeş	55	58,5	58,5	67,0
	2 Kardeş	22	23,4	23,4	90,4
	3 ve üstü	9	9,6	9,6	100,0
	Toplam	94	100,0	100,0	

Katılımcıların kardeş durumları irdelendiğinde ise, %8,5'inin ailenin tek çocuğu olduğu yani kardeşi olmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra %58,5'i 1 kardeşe sahip iken %23,4'ü iki kardeşi olduğunu ifade etmiştir. Kalan %9,6'lık dilim ise 3 ve üzeri sayıda kardeşe sahip olduklarını belirtmektedirler (Tablo 7).

3.5.2. Bağlanma ve Benlik Saygısına İlişkin Bulgular

Katılımcıların anneye bağlanma düzeyleri noktasında annenin çalışıp çalışmadığının belirleyiciliğini analiz etmek için t-testi uygulanmış ve elde edilen analiz sonuçları Tablo 9 ile verilmiştir.

Tablo 9. Bağlanma-Anne Çalışma Durumu T-Testi Grup İstatistikleri

Puan	Gruplar	N	\bar{x}	SS	Sh \bar{x}	t Testi		
						t	Sd	p
EGB	Çalışmayan	49	49,4082	4,79982	,68569			
	Anne					,547	92	,585
	Çalışan Anne	45	48,7333	7,02722	1,04756			

Tablo 9 verileri doğrultusunda örneklem grubu için annenin çalışma durumunun, çocukların bağlanma düzeylerine ilişkin olarak bir belirleyiciliğe sahip olmadığı söylenebilmektedir. Bir diğer ifade ile çalışan ve çalışmayan annelerin çocuklarına ilişkin olarak bağlanma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan %95 güven aralığında anlamlı bir ilişki yoktur.

Elde edilen analiz sonuçlarına bağlı olarak annenin çalışma durumunun çocuklar açısından bağlanma noktasında fark unsuru olmadığı, annenin çalışmasının bağlanma düzeylerini etkilemediği söylenebilmektedir.

Benzer şekilde benlik saygısının annenin çalışması ile farklılaşıp farklılaşmadığı analiz edilmiş, analiz sonuçları Tablo 10 ile verilmiştir.

Tablo 10. Benlik Saygısı- Anne Çalışma Durumu T-Testi Grup İstatistikleri

Puan	Gruplar	N	\bar{x}	ss	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Benlik Saygısı	Çalışmayan Anne	49	64,0204	9,26573	1,32368	-,191	92	,849
	Çalışan Anne	45	64,3556	7,61624	1,13536			

Benlik saygısının annenin çalışma durumuyla olan ilişkisinin irdelenmesine yönelik analiz sonuçlarına bakıldığında, annenin çalışma durumunun benlik saygısı düzeyine ilişkin bir fark unsuru olmadığı görülmektedir. Benlik saygısı ve anne çalışma durumu arasında %95 güven aralığında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı ifade edilebilmektedir.

Her iki değişkenin de annenin çalışma durumu ile farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın analizlerine, bağlanma ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin demografik bileşenler doğrultusunda nasıl farklılaştığını tespit etme yönünde devam edilmiş elde edilen analiz sonuçları aşağıdaki şekliyle ele alınmıştır.

3.5.3. Bağlanma-Benlik Saygısı Regresyon Analizine İlişkin Bulgular

Bağlanma ile benlik saygısı arasındaki ilişki, regresyon analizi ile irdelenmiş, bağlanmanın benlik saygısı oluşumuna etkisi demografik unsurlara bağlı olarak analiz edilmiştir.

Bağlanma-benlik saygısı arasında ki regresyon ilişkisi analiz edildiğinde, bağlanma ile benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. bu analize ilişkin veriler Tablo 11 ile verilmiştir.

Tablo 11. Bağlanma-Benlik Saygısı Regresyon Analizi Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
1	,442 ^a	,196	,187	7,63913

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 12. Bağlanma-Benlik Saygısı Regresyon Analizi ANOVA Tablosu

ANOVA^a

Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
1 Regression	1307,147	1	1307,147	22,399	,000 ^b
Residual	5368,779	92	58,356		
Toplam	6675,926	93			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 11 ve Tablo 12 verileri doğrultusunda bağlanma ve benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin varlığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, model özeti tablosu incelendiğinde de bağlanma faktörünün tek başına, benlik saygısı üzerinde %19,6 oranında etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan bağlanma benlik saygısı ilişkisi annenin çalışıp çalışmaması bağlamında değerlendirilmiş ve annesi çalışan çocuklar ile çalışmayan çocuklarda benlik saygısı bağlanma ilişkisinin düzeyi araştırılmıştır.

Tablo 13. Annesi Çalışan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
1	,534 ^a	,285	,269	6,51233

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 14. Annesi Çalışan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu

Model		Standardize Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Sürekli)	36,134	6,877		5,254	,000
	Bağlanma	,579	,140	,534	4,145	,000

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Anne_Çalışma = Çalışan Anne

Çalışan anne çocuklarında benlik saygısı bağlanma ilişkisine ilişkin analiz neticesinde annesi çalışan çocuklarda bağlanmanın benlik saygısı üzerinde ki etkisinin varlığı tespit edilmiş ve bu etkinin %28,5 oranında olduğu analiz edilmiştir (Tablo 13).

Diğer taraftan annesi çalışmayan çocuklar için de aynı analiz yapılmış ve elde edilen sonuçlar aşağıdaki şekliyle verilmiştir.

Tablo 15. Annesi Çalışmayan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
	Anne_Çalışma = Çalışmayan Anne (Selected)			
1	,384 ^a	,148	,130	8,64434

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 16. Annesi Çalışan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu
ANOVA^{a,b}

Model		Kareler Toplamı	Serbestli k Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
1	Regression	608,924	1	608,924	8,149	,006 ^c
	Residual	3512,055	47	74,725		
	Toplam	4120,980	48			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Anne_Çalışma = Çalışmayan Anne

c. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 16 verileri doğrultusunda $p = ,006 < ,05$ düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin, annesi çalışmayan çocukların bağlanma ve benlik saygıları arasında var olduğu söylenebilmektedir. Tablo 15 verileri üzerinden de bu ilişkide bağlanmanın benlik saygısı üzerindeki etkisinin %14,8 oranında olduğu ifade edilebilmektedir.

Annesi çalışan ve çalışmayan çocuklar bağlamında benlik saygısı bağlanma ilişkisi değerlendirildiğinde, annesi çalışan çocuklarda bağlanmanın benlik saygısı üzerinde daha yüksek bir etkiye sahip olduğu söylenebilmektedir. Bu etki, pozitif yönlü olup; bağlanma düzeyi yüksek olan çocuklarda benlik saygısının da yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer taraftan annenin çalışma durumu perspektifinde cinsiyet bağlamında bağlanma benlik saygısı değerlendirildiğinde;

Tablo 17. Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Kızlarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Anne_Çalışma	Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
		Cinsiyet = Kız (Selected)			
Çalışmayan Anne	1	,385 ^a	,149	,122	8,49173
Çalışan Anne	1	,492 ^a	,242	,212	5,03169

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 18: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Kızlarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu

Anne Çalışma	Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
Çalışmayan Anne	Regression	402,762	1	402,762	5,585	,024 ^c
	Residual	2307,502	32	72,109		
	Toplam	2710,265	33			
Çalışan Anne	Regression	202,237	1	202,237	7,988	,009 ^c
	Residual	632,948	25	25,318		
	Toplam	835,185	26			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Cinsiyet = Kız

c. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 17 ve Tablo 18 verileri doğrultusunda; annesi çalışan ve çalışmayan kız öğrenciler için her iki grupta da bağlanma benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin varlığı gözlemlenmektedir.

Bu ilişki irdelendiğinde ise; Annesi çalışmayan kız çocuklarında bağlanmanın benlik saygısı üzerindeki etkisi %14,9 olarak analiz edilirken annesi çalışan kız çocuklarında bu etkinin oranı %24,2 olarak tespit edilmiştir.

Aynı analizler erkek öğrenciler için tekrarlandığında benzer durumun erkek öğrenciler için de var olduğu görülmüştür.

Tablo 19: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Erkeklerde Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Anne_Çalışma	Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
		Cinsiyet = Erkek (Selected)			
Çalışmayan Anne	1	,488 ^a	,238	,180	8,62453
Çalışan Anne	1	,557 ^a	,311	,268	8,46216

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 20: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Erkeklerde Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu

ANOVA

Anne_Çalışma	Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
Çalışmayan Anne	Regression	302,760	1	302,760	4,070	,065 ^c
	Residual	966,973	13	74,383		
	Toplam	1269,733	14			
Çalışan Anne	Regression	516,269	1	516,269	7,210	,016 ^c
	Residual	1145,731	16	71,608		
	Toplam	1662,000	17			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Cinsiyet = Erkek

c. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 19 ve Tablo 20 verileri incelendiğinde, erkek öğrenciler için annenin çalışması-çalışmaması ayrımında bağlanma benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin varlığı görülmektedir. Bu ilişki irdelendiğinde ise annesi çalışmayan erkek öğrencilerde bağlanmanın benlik saygısı üzerindeki etkisinin %23,8 oranında olduğu ve annesi çalışan erkek öğrenciler için bu durumun %31,1 oranında gerçekleştiği söylenebilmektedir.

Tablo 21: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak 10-11 Yaş Grupları İçin Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Anne_Çalışma	Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
		Yas = 10-11 Yaş (Selected)			
Çalışmayan Anne	1	,384 ^a	,148	,130	8,64434
Çalışan Anne	1	,534 ^a	,285	,269	6,51233

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 22: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak 10-11 Yaş Grupları İçin Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu

ANOVA

Anne_Çalışma	Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
Çalışmayan Anne	Regression	608,924	1	608,924	8,149	,006 ^c
	1 Residual	3512,055	47	74,725		
	Toplam	4120,980	48			
Çalışan Anne	Regression	728,661	1	728,661	17,181	,000 ^c
	1 Residual	1823,650	43	42,410		
	Toplam	2552,311	44			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Yas = 10-11 Yaş

c. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

10-11 yaş aralığındaki öğrenciler için bağlanma benlik saygısı ilişkisinde, bağlanmanın benlik saygısı üzerindeki etkisi annesi çalışan çocuklar için %28,5

oranında tespit edilirken annesi çalışmayan çocuklarda bu oran %14,8 oranında kendini göstermektedir.

Annenin eğitim düzeyinin bağlanma benlik saygısı regresyon ilişkisi noktasındaki belirleyiciliği analiz edildiğinde;

Tablo 23: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak İlkokul Mezunu Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Anne_Çalışma Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
	Anne_Egitim = İlkokul (Selected)			
Çalışmayan Anne 1	,523 ^a	,274	,207	4,32267
Çalışan Anne 1	,113 ^a	,013	-,481	7,85524

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 24: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak İlkokul Mezunu Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Tablosu

ANOVA

Anne_Çalışma Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
Çalışmayan Anne 1 Regression	77,383	1	77,383	4,141	,067 ^c
Çalışmayan Anne 1 Residual	205,541	11	18,686		
Çalışmayan Anne 1 Toplam	282,923	12			
Çalışan Anne 1 Regression	1,590	1	1,590	,026	,887 ^c
Çalışan Anne 1 Residual	123,410	2	61,705		
Çalışan Anne 1 Toplam	125,000	3			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Anne_Egitim = İlkokul

c. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 24 verilei doğrultusunda, annenin eğitim durumunun çocuklardaki bağlanma benlik saygısı noktasında bir farklılık unsuru sayılamamaktadır. Bir diğer ifadeyle ise anne çalışma çalışmama ayrımında bağlanma ile benlik saygısı ilişkisinde annenin ilkökul mezunu olmasının belirleyicilik ihtiva etmediği

görülmektedir. Benzer durum annesi ortaokul-lise mezunu olan öğrenciler için de değerlendirilmiştir.

Tablo 25: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak İlkokul Mezunu Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Anne_Çalışma Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
	Anne_Eğitim = Ortaokul-Lise (Selected)			
Çalışmayan Anne 1	,398 ^a	,159	,133	9,84446
Çalışan Anne 1	,650 ^a	,423	,395	6,76266

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 26: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak İlkokul Mezunu Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVATablosu

ANOVA						
Anne_Çalışma Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.	
Çalışmayan Anne	Regression	602,828	1	602,828	6,220	,018 ^c
	1 Residual	3198,143	33	96,913		
	Toplam	3800,971	34			
Çalışan Anne	Regression	703,335	1	703,335	15,379	,001 ^c
	1 Residual	960,405	21	45,734		
	Toplam	1663,739	22			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Anne_Eğitim = Ortaokul-Lise

c. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

İlkokul mezunu annelerin çocuklarında bağlanma benlik saygısı ilişkisinde farklılık görülmezken annesi ortaokul lise mezunu olan çocukların bağlanma benlik saygısı düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir (Tablo 24). Bu noktada annesi ortaokul mezunu olan çocuklarda; çalışan anne çocuklarında bağlanmanın benlik saygısına etkisinin %42,3 olduğu gözlenirken çalışmayan anne çocuklarında bu oran %15,9 olarak analiz edilmiştir.

Tablo 27: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Üniversite Mezunu Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Anne Çalışma Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
	Anne_Egitim = Üniversite ve Üstü (Selected)			
Çalışan Anne 1	,437 ^a	,191	,137	6,31793

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 28: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Üniversite Mezunu Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVATablosu

ANOVA

Anne_Çalışma Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
Regression	141,138	1	141,138	3,536	,080 ^c
Çalışan Anne 1 Residual	598,744	15	39,916		
Toplam	739,882	16			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Anne_Eğitim = Üniversite ve Üstü

c. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu ise üniversite mezunu anneye sahip olan katılımcıların annelerinin tümünün çalışan anneler içerisinde yer aldığı ve çalışmayan anneler içerisinde üniversite mezunu olmadığı yönündedir. Bu bağlamda, üniversite mezunu çalışan annelerin çocuklarında bağlanma benlik saygısı irdelendiğinde ise istatistiksel açıdan %95 güven aralığında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmektedir (Tablo 28).

Tablo 29: Memur Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
	Anne_Meslek = Memur (Selected)			
1	,478 ^a	,229	,119	7,92568

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 30: Memur Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu

ANOVA						
Model		Kareler Toplamı	Serbestli k Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
1	Regression	130,508	1	130,508	2,078	,193 ^c
	Residual	439,715	7	62,816		
	Toplam	570,222	8			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Anne_Meslek = Memur

c. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Annenin mesleğine bağlı olarak bağlanma benlik saygısı ilişkisi, annesi memur olan çocuklarda analiz edildiğinde, bağlanma benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı gözlemlenmektedir (Tablo 30; $p=,193>,05$). Aynı durum annesi esnaf olan çocuklar için de değerlendirilmiş ve benzer şekilde, aranan yönde bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır (Tablo 1; $p=,657 > ,05$)

Tablo 31: Esnaf Annelerin Çocuklarında Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu

ANOVA						
Model		Kareler Toplamı	Serbestli k Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
1	Regression	7,945	1	7,945	,241	,657 ^c
	Residual	98,855	3	32,952		
	Toplam	106,800	4			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Anne_Meslek = Esnaf

c. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Aynı durum diğer meslek grupları için de analiz edilmiş ve benzer şekilde diğer gruplarda da istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin varlığı gözlemlenememiştir.

Bakıcının bağlanma-benlik saygısı noktasındaki etkisi de yine analize tabi tutulmuş ve aşağıdaki analiz sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tablo 32: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Büyükanne veya Akraba Bakımında Olan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Anne_Çalışma Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
	Bakıcı = Büyükanne veya Akraba (Selected)			
Çalışan Anne 1	,438 ^a	,192	,164	6,84911

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 33: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Büyükanne veya Akraba Bakımında Olan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu

ANOVA

Anne_Çalışma Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
Regression	323,149	1	323,149	6,889	,014 ^d
Çalışan Anne 1 Residual	1360,399	29	46,910		
Toplam	1683,548	30			

b. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

c. Seçilen ağırlıklı değişken Bakıcı = Büyükanne veya Akraba

d. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 33 verileri incelendiğinde, annesi çalışan çocuklar içerisinde bakımlarını aile büyüğü olan anneanne veya babaannenin yada bir akrabanın gözetiminde olan çocuklarda bağlanma ile benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin varlığı gözlemlenmektedir. Bu ilişkinin boyutu irdelendiğinde ise bağlanmanın bu çocuklarda benlik saygısı üzerinde %19,2 oranında etkisi olduğu söylenebilmektedir.

Bakıcı gözetiminde olan çocuklar için bu duruma ilişkin analiz sonuçları aşağıdaki şekliyle verilebilmektedir.

Tablo 34: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Bakıcı Gözetiminde Olan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Anne_Çalışma Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
	Bakıcı = Bakıcı (Selected)			
Çalışan Anne 1	,805 ^b	,648	,297	9,88867

b. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 35: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Bakıcı Gözetiminde Olan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu

ANOVA

Anne_Çalışma Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
Regression	180,214	1	180,214	1,843	,404 ^d
Çalışan Anne 1 Residual	97,786	1	97,786		
Toplam	278,000	2			

b. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

c. Seçilen ağırlıklı değişken Bakıcı = Bakıcı

d. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 35 verileri incelendiğinde, bakıcı gözetiminde olan çocuklarda bağlanma benlik saygısı ilişkisinin istatistiksel anlamda bir farklılık sergilemediği görülecektir. Benzer şekilde, kreşe gönderilen çocuklarda da bağlanma benlik saygısı ilişkisi istatistiksel açıdan bir farklılık içermemektedir (Tablo 36; $p=,591 >,05$).

Tablo 36: Annenin Çalışma Durumuna Bağlı Olarak Bakıcı Gözetiminde Olan Çocuklarda Bağlanma-Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu

ANOVA

Anne_Çalışma Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
Regression	1,799	1	1,799	,402	,591 ^c
Çalışan Anne 1 Residual	8,951	2	4,476		
Toplam	10,750	3			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Bakıcı = Kreş

c. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Son olarak kardeş durumunun bağlanma ve benlik saygısı etkileşiminde farklılık unsuru olup olmadığı analiz edilmiştir.

Tablo 37: Kardeşi Olmayan Katılımcılar İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
	Kardes_Durumu = Yok (Selected)			
1	,903 ^a	,816	,785	4,12769

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 38: Kardeşi Olmayan Katılımcılar İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu

ANOVA

Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
1 Regression	453,648	1	453,648	26,626	,002 ^c
Residual	102,227	6	17,038		
Toplam	555,875	7			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Kardeş_Durumu = Yok

c. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Kardeşi olmayan katılımcılar için bağlanma benlik saygısı ilişkisi irdelendiğinde, bu iki değişken arasında %95 güven aralığında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin varlığı görülmektedir (Tablo 38). İlişkinin boyutu için ise bağlanmanın benlik saygısını bu öğrenciler için %81,6 gibi oldukça yüksek bir oranda etkilediği söylenebilecektir.

Bir, iki, üç ve üstü sayıda kardeşi olan katılımcılar için benzer şekilde yapılan analiz neticesinde elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

Tablo 39: Bir Kardeşe Sahip Öğrenciler İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
	Kardes_Durumu = 1 Kardeş (Selected)			
1	,356 ^a	,127	,110	8,51757

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 40: Bir Kardeşe Sahip Öğrenciler İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu ANOVA

Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.
1 Regression	557,888	1	557,888	7,690	,008 ^c
Residual	3845,094	53	72,549		
Toplam	4402,982	54			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Kardeş Durumu = 1 Kardeş

c. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Bir kardeşi olan öğrencilerde bağlanma benlik saygısı etkileşimin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki sergilediği görülmekle beraber, bağlanmanın benlik saygısı üzerindeki etkisi hiç kardeşi olmayan öğrencilere nazaran çok daha düşük düzeyde %12,7 oranında olduğu görülmektedir. (Tablo 39, Tablo 40)

Tablo 41: İki Kardeşe Sahip Öğrenciler İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
	Kardes_Durumu = 2 Kardeş (Selected)			
1	,378 ^a	,143	,100	6,84789

a. Yordayıcılar: (Sürekli), Bağlanma

Tablo 42: İki Kardeşe Sahip Öğrenciler İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu

ANOVA						
Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.	
1	Regression	156,491	1	156,491	3,337	,083 ^c
	Residual	937,873	20	46,894		
	Toplam	1094,364	21			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken Kardes_Durumu = 2 Kardeş

c. Yordayıcılar: (Süreklili), Bağlanma

İki kardeşi olan öğrenciler için yapılan analiz neticesinde bağlanma ile benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür (Tablo 42; $p=,083 > ,05$)

Tablo 43: Üç ve Üstü Sayıda Kardeşe Sahip Öğrenciler İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata Tahmini
	Kardes_Durumu = 3 ve üstü (Selected)			
1	,718 ^a	,515	,446	6,42536

a. Yordayıcılar: (Süreklili), Bağlanma

Tablo 44: Üç ve Üstü Sayıda Kardeşe Sahip Öğrenciler İçin Bağlanma Benlik Saygısı İlişkisi Regresyon Analizi ANOVA Tablosu

ANOVA						
Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalama	F	Sig.	
1	Regression	307,226	1	307,226	7,442	,029 ^c
	Residual	288,996	7	41,285		
	Toplam	596,222	8			

a. Bağımlı Değişken: Benlik_Saygısı

b. Seçilen ağırlıklı değişken: Kardes_Durumu = 3 ve üstü

c. Yordayıcılar: (Süreklili), Bağlanma

Üç ve üstü sayıda kardeşi olan öğrencilerde bağlanma benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki söz konusudur (Tablo 44). Bu ilişkinin boyutu irdelendiğinde ise bağlanmanın benlik saygısı düzeyini %51,5 oranında etkilediği görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bağlanma, temelinde güven duygusu içeren ve güven hissine bağlı olarak gelişim düzeyi şekillenen duygusal bir yaklaşım olarak kendini göstermektedir. Etkin rol alan güven duygusunun mahiyetini ise çeşitli kriterler belirlemekte, özellikle çocukluk döneminde aileden aldığı destek, ilgi, sevgi gibi duygulara bağlı olarak bireyin güven ve bağlanma düzeyleri şekillenmektedir.

Beraberinde benlik saygısı da bireyin kendi benliğine ilişkin değerlendirmelerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, çocukluk dönemi itibariyle birey kendi benliğini ağırlıklı olarak başkalarının gözünden değerlendirmekte ve kendi kişiliğine ilişkin saygı düzeyini ona karşı sergilenen davranışlar büyük oranda şekillendirmektedir.

Annenin çalışma durumunun bağlanma ve benlik saygısı noktasındaki etkisinin araştırıldığı bu çalışmada, çocuklarda bağlanmayı ve bağlanma etkileşiminde benlik saygısının düzeyini etkileyen unsurlar araştırılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular dairesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Öncelikle, annenin çalışma veya çalışmaması durumunun benlik saygısı ve bağlanma üzerinde bir etkisi olmadığı araştırmanın bulguları üzerinden ulaşılan sonuçlardandır. Nitekim çocuğun annenin çalışması ayrımında eksikliğini hissedebileceği yegane durum anne ile geçirilecek zamanın miktarıdır. Bu da, annenin yetkinliğine bağlı olarak, çocuğa ayrılan zamanın kaliteli kılınması suretiyle kapatılabilecek bir açık olarak değerlendirilmektedir. Nitekim, araştırma bulguları da bu değerlendirmeyi destekler mahiyettedir.

Diğer taraftan, örnekleme oluşturan öğrencilerde bağlanmanın benlik saygısı üzerindeki etkisi de yine araştırmada ulaşılan sonuçlardandır. Bu etki, pozitif yönlü olup; bağlanma düzeyi yüksek olan çocuklarda benlik saygısının da yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cinsiyet bağlamında ve çalışan çalışmayan anne ayırımında bağlanma benlik saygısı ilişkisi irdelendiğinde annesi çalışmayan kız çocuklarında bağlanmanın benlik saygısı üzerindeki etkisinin % 14,9 olduğu sonucuna ulaşılmış ve beraberinde annesi çalışan kız çocuklarında bu oranın %24,2 olarak tespit edilmiştir. Erkek çocuklar için ise bu oranlar annesi çalışmayan erkek öğrencilerde bağlanmanın benlik saygısı üzerindeki etkisi %23,8 ve annesi çalışan erkek öğrenciler de bu oran %31,1 oranında gerçekleştiği söylenebilmektedir. Bu analiz sonuçları birlikte değerlendirildiğinde ise çalışan anne çocuklarında bağlanmanın bireyin kendisini algılama biçimine etkisinin daha yüksek olduğu, bir diğer ifadeyle yüksek benlik saygısı düzeyi için anneye bağlanma düzeyinin de yüksek olması gerektiği sonucunun varlığı ifade edilebilmektedir.

Annenin mezuniyeti parametresi doğrultusunda, mezuniyet düzeyinin belirleyiciliği sonucuna ulaşılmıştır. İlkokul mezunu annelerin çocuklarında bağlanma benlik saygısı ilişkisinde farklılık görülmezken annesi ortaokul lise mezunu olan çocukların bağlanma benlik saygısı düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Bu noktada annesi ortaokul mezunu olan çocuklarda; çalışan anne çocuklarında bağlanmanın benlik saygısına etkisinin %42,3 olduğu gözlenirken çalışmayan anne çocuklarında bu oran %15,9 olarak analiz edilmiştir. Diğer taraftan üniversite mezunu annelerin çocuklarında da bağlanma benlik saygısı noktasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı bulgusu, yukarıdaki eğitim düzeyine ilişkin bulgularla birlikte değerlendirildiğinde, eğitim düzeyinin tam olarak bağlanma benlik saygısı etkileşiminde bir fark unsuru olmadığı ancak sadece ortaokul lise mezunu annelerin çocuklarında bu durumun farklı olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulgu doğrultusunda, genel istihdam içerisinde ortaokul lise mezunlarının daha uzun süreli ve yoğun işlerde çalıştığı bu sebepten çocukla geçirilen kaliteli zamanın daha düşük nitelikte olduğu hipotezi üretilebilir. Ancak, örneklem için yapılan analizler neticesinde meslek durumunun da bağlanma benlik saygısı etkileşiminde farklılığa sebep olan bir unsur olmadığı, bütün meslek grupları için bağlanma ve benlik saygısı etkileşiminin aynı düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun belirlenmesi ise daha derinlemesine bir araştırma gerektirmekle birlikte konu başlığı olarak tavsiye edilmektedir.

Bir başka araştırma sonucu da çocukların bakımının kim tarafından yapıldığının bağlanma ve benlik saygısı etkileşiminde fark unsuru olduğudur. Aile büyüklerinin bakımında olan çocuklarda bağlanma benlik saygısı etkileşimi farklılık gösterirken diğer gruplarda bağlanma benlik saygısı ilişkisi analiz edilememiştir. Burada bakıcının aile olgusu dairesinde olmasının yani anneden uzak geçen zamanın aileden birileri ile geçirilmesinin etkisi sonucu dile getirilebilecektir.

Kardeş durumuna göre elde edilen sonuçlara bakıldığında ise hiç kardeşi olmayan çocuklarda bağlanmanın benlik saygısı üzerindeki etkisinin %81,6 olduğu analiz edilmiştir. Bu noktada kardeşi olan çocuklarda bu oranın daha düşük olması ve keza 3 ve üzeri sayıda kardeşi olan çocuklarda da bu oranın %51,5 oranında olması, çocuğun aile içerisinde bir kardeş ile birlikte güven unsurunu farklı kanallara böldüğü ve çok kardeş olması durumunda yine grup içerisinde kendine yönelecek güvenin miktarına daha çok ihtiyaç duyması şeklinde yorumlanmıştır. 1 ve 2 kardeşe sahip olan katılımcı öğrencilerde bu oran çok daha düşük seviyelerde kendini göstermiştir.

Netice itibariyle çocuklarda bağlanmanın belirleyicisi aile ve ailede sergilenen davranışlar olduğuna göre bireyin anne ile geçireceği zaman, yaşayacağı paylaşımlar ve duyduğu güvenin boyutu anne ile arasındaki bağın kuvvetini belirleyecek bu da benlik saygısına olumlu yansıtacaktır. Annenin bu noktada çalışır olması, miktar olarak daha az veya fazla zaman geçiriyor olması bu durum açısından belirleyicilik taşımamaktadır.

KAYNAKÇA

- AINSWORTH, M.D. (1969). Object Relations, Dependency and Attachment: A Theoretical Review of the Infant-Mother Relationship. *ChildDevelopment*, 40, 969-1025.
- AINSWORTH, M.D. (1989). Attachments Beyond Infancy. *American Psychologist*, 4:, 709-716.
- AINSWORTH, M.D. ve BOWLBY, J. (1991), An Ethological Approach To Personality Development. *American Psychologist*, 46:333-342.
- AKAN, A. (2001), 7-12 Yas Çocuklarında Görülen Uyum ve Davranış Bozuklukları ve Benlik Saygısı İlişkisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ALLEN, J. P., LAND, D. (1999). Attachment in adolescence. *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 319-335). New York: Guilford.
- BAYMUR, F., (1978), Genel Psikoloji, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul.
- BİLGİN:, (2001), Ergenlerde Benlik Saygısı İle Kaygı Arasındaki İlişki, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- BOWLBY, J. (1969). *Attachment and loss: Attachment*. Newyork: Basic Books.
- BOWLBY, J., (1973). *Attachment andLoss: Vol. 2. Separation*. New York: Basic Books
- BOWLBY, J. (1977). The Making and Breaking of Affactional Bonds. *British Journal of Psychiatry*, 130, 201-210.
- BOWLBY, J. (1980), *Attachment and Loss Vol III: Loss*, Basic Books, New York.

- BOWLBY, J. (1982). Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment. New York: Basic (Orijinal Çalışma 1969'da yayınlandı).
- CEVHER, F.N. ve BULUŞ, M., (2007), “Benlik Kavramı ve Benlik Saygısı: Önemi ve Geliştirilmesi”, Akademik Dizayn Dergisi, 2: 52-64
- COLWELL, J. ve O'CONNOR, T., (2003), “Understanding Nurturing Practices - a Comparison of the use of Strategies Likely to Enhance Self-Esteem in Nurture Groups and Normal Classrooms”, British Journal of Special Education, 30(3), 119 – 124
- COOPERSMITH: A., (1967), The Antecedents Of Self-Esteem, W. H. Freeman Press, San Francisco.
- CROWELL, J.A. ve FELDMAN:S. (1988), Mothers' Internal Models of Relationships and Children's Behavioral and Developmental Status: A Study of Mother-Child Interaction. Child Development, 59, 1273-1285.
- ÇETİNKAYA S. , ARSLAN S., NUR N., ÖZDEMİR D., DEMİR Ö.F.ve SÜMER F., (2006), “Sivas İli Merkezinde Sosyoekonomik Düzeyi Farklı Üç ilköğretim Okulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeyi”, Klinik Psikiyatri, 9: 116-122.
- ÇUHADAROĞLU, F., (1986), Adölesanlarda Benlik Saygısı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- EISENBERG: ve DELENAY J. D., (1998), Psikolojik Danışma Süreci, (Çev. N. Ören ve M.Takkaç), MEB Yayınları, İstanbul.
- GANDER, M. J. ve GARDİNER, H. W., (2001), Çocuk ve Ergen Gelişimi (Haz. Bekir Onur, Çev. A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur), İmge Kitabevi, Ankara.
- GEÇTAN, E., (1988), Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar, Remzi Kitabevi, İstanbul.

- GENÇÖZ, T. ve BAHÇIVAN SAYDAM R., (2005), Aile İçi İlişkiler, Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri İle Olan İlişkisi, Türk Psikoloji Dergisi, 20 (55), 61-77.
- İLASLAN, Ö., (2009), Çocukların Bağlanma Davranışlarının Özlük Nitelikleri Ve Anne Bağlanma Stillerine Göre İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- İSLAMOĞLU, A.Hamdi. (2011), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, 2. Baskı. Beta Yayınları, İstanbul.
- KART, M. (2002), Yetişkin Bağlanma Stillerinin Bazı Bilişsel Süreçlerle Bağlantısı: Sağlık Personeliyle Yapılan Bir Çalışma, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- ORAL, N., (2006), Yeme Bozukluğu ve Kişiler Arası Şemalar, Bağlanma Stilleri, Kişiler Arası İlişki Tarzları ve Öfke Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- ÖRGÜN:K. (2000), Anne Baba Tutumları İle 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖZKAN H. (1994), “Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler”, Düşünen Adam, 7(3): 4-9.
- PİŞKİN, M. (2004), “Özsaygıyı Geliştirme Eğitimi”, (Ed.) Kuzgun, Y. İlköğretimde Rehberlik, Ankara.
- PLUMMER, D., (2005), Helping Adolescents and Adults to Build Self-Esteem, Jessica Kingsley Publishers, London. (e-book)

- PORTEUS, M. A. (1985), Developmental Aspects of Adolescent Problem Disclosure in England and Ireland, *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, (26), 465-478.
- ROSENBERG M. (1965), *Society and the Adolescent Self-Image*, Princeton University Press, Princeton.
- SALKIND, N. J. ve AMBRON S. R.. (1987), *Child Development 5'th Edition*. CBS College Publising. USA.
- SEVEN: (2006), 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri İle Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- SIMPSON J.A. ve RHOLES W.S. (1989), *Attachment Theory and Close Relationships*, The Guilford Press, London.
- SÜMER, N., (2006). “Yetişkin Bağlanma Ölçeklerinin Kategoriler Ve Boyutlar Düzeyinde Karşılaştırılması”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 21 (57), 1-22.
- TORUCU, B.K. (1990), 13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo-Ekonomik Düzeyi Ve Ana Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- TUFAN, B., (1988), *Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerine Bir İnceleme*, Hacettepe Üniversitesi, Doçentlik Tezi, Ankara.
- UŞAKLI H. (2006), *Drama Temelli Grup Rehberliğinin İlköğretim V. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkileri, Atılganlık Düzeyi ve Benlik Saygısına Etkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.
- WALKER, J.M. (1990), “Effects Of Perceived Parental Rejection, Maltreatment and Attachment Style On Self- Esteem, Loneliness, and Psychological Distress in

College Students”, A Causal Model Dissertation Abstracts International, 51(7), 23-26.

YALOM, I., STEİNER, H. (2007). Treating Preschool Children, (Çev: Çakman, Ş.) Okul Öncesi Çocukların Terapisi, (151- 160), Prestij yayınları İstanbul.

YANBASTI, G., (1996), Kişilik Kuramları, 2. bs., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.

YAVUZER, H., (1994), Ana Baba ve Çocuk, 7.Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi

YILDIRIM K. (2006), Çoklu Zeka Kuramı Destekli Kubaşık Öğrenme Yönteminin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Matematik Dersindeki Akademik Başarı, Benlik Saygısı ve Kalıcılığına Etkisi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana.

YÜKSEL, G., (2002), Üniversite Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerini Etkileyen Faktörler, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22 (3), 37-57.

EKLER

BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetin kız () erkek ()

2. Yaş 8-9 () 10-11 ()

3. Annenin eğitim düzeyi nedir?

- İlkokul ()
- Ortaokul- lise ()
- Üniversite ve üstü ()

4. Annenin mesleği nedir?

- Çalışmıyor, ev hanımı ()
- Memur ()
- Esnaf ()
- İşçi ()
- Özel ()

5. Annen çalışıyorsa, annen çalışırken sana kim baktı?

(annen hiç çalışmamışsa 5. soruyu boş bırak.)

- Anneanne, babaanne veya akraba ()
- Bakıcı ()
- Kreş ()

6. Kardeşin var mı?

- Yok ()
- 1 tane ()
- 2 tane ()
- 3 ve üstü ()

Nasıl Biriyim? - 1

Şimdi sana seninle ve annenle ilgili bazı sorular soracağız. Her bir cümle için sadece bir tane kutucuğu işaretleyeceksin. Ancak bu anketin biraz farklı bir yolla doldurulması gerekiyor. Aşağıdaki sorularda, "AMA" yazan kutunun hemen sağında ve solunda iki çocuk tanımlanmaktadır. Önce bunları oku ve hangisine daha çok benzediğine karar ver. Sonra da seçtiğin tarafa git. Bu çocuğa çok benziyorsan "Bana çok benziyor" kutucuğunu", biraz benziyorsan "Bana biraz benziyor" kutucuğunu işaretle.

1.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerine kolayca güvenirlir.	AMA	Bazı çocuklar annelerine güvenip güvenemeyecekleri konusunda emin değildirlir.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	--	---	---

2.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar yaptıkları her şeye annelerinin çok karıştığını düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar kendi başlarına bir şeyler yapmalarına annelerinin izin verdiğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

3.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar için annelerinin yardım edeceğine inanmak kolaydır.	AMA	Bazı çocuklar için annelerinin yardım edeceğine inanmak zordur.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

4.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin onlarla yeterince zaman geçirdiğini düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onlarla yeterince zaman geçirmediğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

5.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerine ne düşündüklerini veya hissettiklerini söylemekten pek hoşlanmazlar.	AMA	Bazı çocuklar annelerine ne düşündüklerini veya hissettiklerini söylemekten hoşlanırlar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	--	---	---

6.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar her şeyde annelerine ihtiyaç	AMA	Bazı çocuklar hemen hemen her şey için annelerine	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	---	---	---

☐	☐	duymaz.		ihtiyaç duyar.	☐	☐
--------------------------	--------------------------	---------	--	----------------	--------------------------	--------------------------

7.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar "Keşke anneme daha yakın olabilseydim" derler.	AMA	Bazı çocuklar annelerine olan yakınlıklarıyla mutludurlar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	--	---	---

8.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin onları gerçekten sevmediğinden endişe duyarlar.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onları sevdiğinden emindirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	--	---	---

9.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin onları anladığını hissederler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onları anlamadığını hissederler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	--	---	---

10.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin onları terk etmeyeceğinden gerçekten emindirler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onları terk edebileceğinden bazen endişelenirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	---	---	---

11.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar ihtiyaç duyduklarında annelerinin yanlarında olamayacağını düşünerek endişelenirler.	AMA	Bazı çocuklar ihtiyaç duyduklarında annelerinin yanlarında olacağından emindirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	--	---	---

12.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin kendilerini dinlemediğini düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onları gerçekten dinlediğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	--	---	---

13.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar üzgün olduklarında annelerinin yanına giderler.	AMA	Bazı çocuklar üzgün olduklarında annelerinin yanına pek gitmezler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	--	---	---

14.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar "Keşke annem sorunlarımla daha çok ilgilense" derler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onlara yeterince yardım ettiğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	--	---	---

15.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar anneleri etrafta olduğunda kendilerini daha iyi hissederler.	AMA	Bazı çocuklar anneleri etrafta olduğunda kendilerini daha iyi hissetmezler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	---	---	---

KENDİM HAKKINDA DÜŞÜNCELERİM*

AÇIKLAMA: Aşağıda 80 cümle var. Bunlardan sizi tanımlayanları evet, tanımlamayanları ise hayır ile cevaplandırın. Bazı cümlelerde karar vermek zor olabilir. Yine de lütfen bütün cümleleri cevaplayın. Aynı cümleyi hem evet, hem hayır şeklinde işaretlemeyin. Unutmayın, cümledeki ifade genellikle sizi anlatıyorsa evet, genellikle sizi anlatmıyorsa hayır olarak işaretleyeceksiniz. Cümlenin size uygun olup olmadığını en iyi siz kendiniz bilebilirsiniz. Bunun için kendinizi gerçekten nasıl görüyorsanız aynen öyle cevaplandırın. Cevaplarınızı işaretlerken, buradaki cümlenin numarası ile cevap kağıdındaki numaranın aynı olmasına dikkat edin.

1. İyi resim çizerim.
2. Okul ödevlerimi bitirmem uzun sürer.
3. Ellerimi kullanmada becerikliyimdir.
4. Okulda başarılı bir öğrenciyim.
5. Aile içinde önemli bir yerim vardır.
6. Sınıf arkadaşlarım benimle alay ediyorlar.
7. Mutluyum.
8. Çoğunlukla neşesizim.
9. Akıllıyım.
10. Öğretmenler derse kaldırıncaya heyecanlanırım.
11. Dış (fiziki) görünüşüm beni rahatsız ediyor.
12. Genellikle çekingenim.
13. Arkadaş edinmekte güçlük çekiyorum.
14. Büyüdüğümde önemli bir kimse olacağım.
15. Aileme sorun yaratırım.
16. Kuvvetli sayılırım.
17. Sınavlardan önce heyecanlanırım.
18. Okulda terbiyeli, uyumlu davranırım.
19. Herkes tarafından pek sevilen biri değilim.
20. Parlak, güzel fikirlerim vardır.
21. Genellikle kendi dediklerimin olmasını isterim.
22. İstedğim bir şeyden kolayca vazgeçerim.
23. Müzikte iyiyim.
24. Hep kötü şeyler yaparım.
25. Evde çoğu zaman huysuzluk ederim.
26. Sınıfta arkadaşlarım beni sayarlar.
27. Sinirli biriyim.
28. Gözlerim güzeldir.
29. Derse kalktığımda bildiklerimi sıkılmadan anlatırım.
30. Derslerde sık sık hayal kurarım.
31. (Kardeşiniz varsa) Kardeş(ler)ime sataşırım.
32. Arkadaşlarım fikirlerimi beğenir.
33. Başım sık sık belaya girer.
34. Evde büyüklerimin sözünü dinlerim.
35. Sık sık üzülür, meraklanırım.

* E.V. Piers ve D.B. Harris'in A.B.D'de 1984 yılında İngilizce olarak geliştirdiği bu ölçek, Neda Öner ve Melike Çatalkı tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1987.

36. Ailem benden çok şey bekliyor.
37. Halimden memnunum.
38. Evde ve okulda pek çok şeyin dışında bırakıldığım hissine kapılırim.
39. Saçlarım güzeldir.
40. Çoğu zaman okul faaliyetlerine gönüllü olarak katılırim.
41. Şimdiki halimden daha başka olmayı isterdim.
42. Geceleri rahat uyurum.
43. Okuldan hiç hoşlanmıyorum.
44. Arkadaşlar arasında oyunlara katılmak için bir seçim yapılırken, en son seçilenlerden biriyim.
45. Sık sık hasta olurum.
46. Başkalarına karşı iyi davranmam.
47. Okul arkadaşlarım güzel fikirlerimin olduğunu söylerler.
48. Mutsuzum.
49. Çok arkadaşım var.
50. Neşçeliyim.
51. Pek çok şeye aklım ermez.
52. Yakışıklıyım/güzelim.
53. Hayat dolu bir insanım.
54. Sık sık kavgaya karışırım.
55. Erkek arkadaşlarım arasında sevilirim.
56. Arkadaşlarım bana sık sık sataşrlar.
57. Ailemi düş kırıklığına uğrattım.
58. Hoş bir yüzüm var.
59. Evde hep benle uğraşrlar.
60. Oyunlarda ve sporda başı hep ben çekerim.
61. Ne zaman bir şey yapmaya kalksam her şey ters gider.
62. Hareketlerimde hantal ve beceriksizim.
63. Oyunlarda ve sporda, oynamak yerine seyredirim.
64. Öğrendiklerimi çabuk unuturum.
65. Herkesle iyi geçinirim.
66. Çabuk kızarım.
67. Kız arkadaşlarım arasında sevilirim.
68. Çok okurum.
69. Bir grupla birlikte çalışmaktansa tek başıma çalışmaktan hoşlanırım.
70. (Kardeşiniz varsa) Kardeş(ler)imi severim.
71. Vücutça güzel sayılırim.
72. Sık sık korkuya kapılırim.
73. Herzaman bir şeyler düşürür ve kırarım.
74. Güvenilir bir kimseyim.
75. Başkalarından farklıyım.
76. Kötü şeyler düşünürüm.
77. Kolay ağlarım.
78. İyi bir insanım.
79. İşler hep benim yüzümden ters gider.
80. Şanslı bir kimseyim.

KENDİM HAKKINDA DÜŞÜNCELERİM
CEVAP KAĞIDI

ADINIZ, SOYADINIZ: _____

YAŞINIZ: _____

	EVET	HAYIR		EVET	HAYIR		EVET	HAYIR
1.	☐	☐	28.	☐	☐	55.	☐	☐
2.	☐	☐	29.	☐	☐	56.	☐	☐
3.	☐	☐	30.	☐	☐	57.	☐	☐
4.	☐	☐	31.	☐	☐	58.	☐	☐
5.	☐	☐	32.	☐	☐	59.	☐	☐
6.	☐	☐	33.	☐	☐	60.	☐	☐
7.	☐	☐	34.	☐	☐	61.	☐	☐
8.	☐	☐	35.	☐	☐	62.	☐	☐
9.	☐	☐	36.	☐	☐	63.	☐	☐
10.	☐	☐	37.	☐	☐	64.	☐	☐
11.	☐	☐	38.	☐	☐	65.	☐	☐
12.	☐	☐	39.	☐	☐	66.	☐	☐
13.	☐	☐	40.	☐	☐	67.	☐	☐
14.	☐	☐	41.	☐	☐	68.	☐	☐
15.	☐	☐	42.	☐	☐	69.	☐	☐
16.	☐	☐	43.	☐	☐	70.	☐	☐
17.	☐	☐	44.	☐	☐	71.	☐	☐
18.	☐	☐	45.	☐	☐	72.	☐	☐
19.	☐	☐	46.	☐	☐	73.	☐	☐
20.	☐	☐	47.	☐	☐	74.	☐	☐
21.	☐	☐	48.	☐	☐	75.	☐	☐
22.	☐	☐	49.	☐	☐	76.	☐	☐
23.	☐	☐	50.	☐	☐	77.	☐	☐
24.	☐	☐	51.	☐	☐	78.	☐	☐
25.	☐	☐	52.	☐	☐	79.	☐	☐
26.	☐	☐	53.	☐	☐	80.	☐	☐
27.	☐	☐	54.	☐	☐			